*   *   *

لارا اوتو کړې جامې په بکس کې کېښودې، ویې ویل:
ـسوزان، څه فکر کوې؟! د پوهنتون اووه ورځې رخصتي دې په دومره سترې سفر ارزي؟!
ځواني نجلۍ ریموټ ور واخیست، تلویزیون یې مړ کړ، ویې ویل:
ـتر دې ډېره رخصتي نه لرو، ښه ده، څو ورځې به د لندن له شور ماشوره لیرې یو.
لارا ناره کړه!
ـټامه!
غوږ یې ونیو، څه یې وانهورېدل. لور ته یې وکتل، ویې یل:
ـورور دې چېرته دی؟!
سوزان کړکۍ ته ودرېده، له پورته یې لاندې وکتل، پلار یې د واګون موټر پر سر د لرګې وړه کیشتۍ تړله.
ویې ویل:
ـمخکې یې موټر پاکاوه.
لارا د بکس ځنځیر کش کړ.
سوزان پر زېنو کښته شوه، د باندې ووته، لمر پوست لګېده، نري باد د ونې ببرې پاڼې خوځولې.

سوزان يودم چيغه کړه، منډه يې واخيسته، ليرې ودرېده. په خشکه يې وويل:
ـپلاره ، تر اوسه لا يخني ده!
له عمره پوخ سړي د موټر مخکينۍ شيشې ته د اوبو پايپ نيولی و، خندل يې....
سوزان پر خپله غاړه لاس تېر کړ، ګوتې يې لندې شوې، ټتر ته يې وکتل، لوند و. د ونې له سيورې لمر ته شوه.
ويې ويل:
ـپلاره! ټام دې نه ليد؟
سړي زېر زمينې ته اشاره وکړه.
سوزان ورغله. ژېړ ګروپ بل و، د زېر زمينې په بل سر کې ټکا خته. تر زړو کوچونو تېره شوه، پښه يې له بايسکل سره ولګېده، پر ولاړو کارتنونو يې لاس تکيه کړ، د وښو د رېبلو د ماشين له سره يې د مخ نقاب ور واخيست، نقاب اوږدې سرې داړې درلودې، سترګې يې تر غوږونو پرې وې.
نقاب يې خپل مخ ته ور واغوست. ارام ګامونه يې واخيستل، مخکې لاړه، ورور يې د لرګي په يوه لوی صندوق کې څه لټول.
سوزان ملا کړوپه کړه، وغرېده.
ټام ور ونه کتل.
د سوزان د تندي نرۍ ګونځې سره ورغلې:
ـونه ډار شوې؟!

ټام وويل:
ـ د کرکټ په توپ پسې ګرځم. مياشت مخکې مې په همدې صندوق کې ليد.
سوزان وخندل:
ـ په دومره جنجال نه ارزي!
ـ ارزي، له کرکټه پرته مېله، نه مېله!
سوزان ډاروونکی نقاب ليرې کړ، پر يوه کارټن کېناسته.
ټام وويل:
ـ ايرلنډ مې نه خوښېږي، کاشکې مو يوه اوونۍ همدلته په لندن کې تېره کړې وای.
سوزان ودرېده، درب شو، سر ته يې لاس ونيو، له پورته د لرګي کوچينی صندوق راولوېد، پر ځمکه ولګېد، پورتنۍ تخته يې بېله شوه.
ټام چيغه کړه!
ـ پام !
سوزان کېناسته، له ځمکې يې کوم شی راپورته کړ، ګروپ ته يې ونيو، ويې ويل:
ـ مډال!
ټام په بېړه ور وکتل، مډال يې د خپلې خور له ګوتو وايست، ورو يې وويل:

ـد ژبړو دی، ورته وګوره، څه پرې ليکل شوي! د انګلستان د ملکې مډال : ۱۹۳۵ م کال.
سوزان وويل:
ـاوس ۲۰۱۲ کال دی، مانا يواتيا کاله يې وتلي دي!
ټام پړمخې پروت صندوق په بله خوا را واړاوه. يوه پنډه، زړه کتابچه ترې ولوېده. سوزان کتابچه ور واخيسته، ور پو يې کړل، ويې ټوخل. د کتابچې پر پوښ يې څنګله تېره کړه، شونډې يې وخوځېدې:
بغدادی پير
ډېوېډ جونز.
سوزان د کتابچې ځای ځای پاڼې واړولې، يو ځای ليکلي و:
...يوې مرغۍ ته مې وکتل، د ستونې سپينې پستې بڼکې به يې وپړسېدې، اخيستې هوا به يې په خواږه غږ بدله شوه.
بوډا په بېړه وويل:
ـخوښه دې شوه، ارزانه ده؟!
ومې ويل:
ـنه....
يودم يې بې غاښونو خوله خلاصه شوه، په خوند يې وويل:
ـها! خو سم ووايه چې کوتر باز يې!
سوزان يوه بله پاڼه واړوله:
...امان الله خان وويل:
ـناوخته ده،وار له واره به د مطلب خبره راواخلم، الن مايک پېژنئ؟!

ټوخي واخیستم، له خولې مې چایو داره وکړه. پیاله مې پر مېز کېښوده. بخښنه مې وغوښته. ژر مې له جېبه سپین رومیال را وایست، د خپلې کورتۍ د ټټر پر لنده شوې برخه مې تېر کړ. سفیر ته مې وکتل، په لاس کې نیولې پیاله یې لړزېدله....
د کتابچې په بله پاڼه کې لیکلي ول:
...یودم مې ډېر خندې واورېد ، یوه کوچیاني غږ وویل:
ـ پیر صېب خو له خپلې ک ... خبر نه دی، پرتوګ یې په چپه خوا اغوستی، نو ورک سېرلی به څنګه په خپلو پښو راولي!....
سوزان بله پاڼه واړوله:
...زه به پر ځمکه ګرځېدم، خو خلکو به اسمان ته کتل. په هرې سپینې کوترې پسې به یې چیغې وهلې ((پیر ګل ته وګورئ، له ځانه یې کوتره جوړه کړې، پر خپلو مریدانو راګرځي...)). چا چې به ولیدم، پرځان یې د دوزخ اور حرام ګاڼه....
سوزان بېرته د کتابچې پاڼې سره وروستې.

*　　*　　*

موټر تېز و، ونې، کورونه، شنې کروندې په منډه شا ته تلې....
سوزان وویل:
ـ پلاره! مېله نو داسې وي؟!
سړي وخندل، د موټر له اکسلیټره یې پښه پورته کړه.
سوزان د مخې سیټ ته غړی ور اوږده کړه، د سرعت ستن پنځوسو میلو ته راکښته شوه.
ویې ویل:
ـ اوس نو په رښتیا مېله شوه، له لارې هم باید خوند واخلو.
ټام چیغه کړه!
ـهلته وګورئ!
سوزان مخ ور واړاوه. لیرې په شنو غونډیو کې دوو سیپنو آسانو منډې وهلې....
لارا وویل:
ـلارې ته ګوره!
سړي لاس ور وغځاوه، د ښځې پر ورانه یې پسته چونډۍ ور ولګوله.

د لارا مخ سور شو، په بېړه یې شاته وکتل، اولادونو یې ورمېږونه کاږه کړي ول، د موټر د شا له شیشې یې آسونو ته کتل... د ونو غوټه راغله، آسونه ورک شول.
سوزان مخ واړاوه، د موټر د عقب نما په آیینه کې یې د خپل پلار وړو سترګو ته وکتل، ورو یې وویل:
_پلاره! نیکه دې څنګه سړی و؟!
سړي وخندل:
_څنګه دې یودم زما نیکه ذهن ته درغی؟!
_هسې!
_زما نیکه ستا د مور د نیکه غوندې کشیش نه و چې ټول عمر په کلیسا کې تېر کړي.
د لارا ټنډه تروه شوه:
_ته باید زما نیکه ته احترام وکړې!
سړي وخندل:
_ما خو کومه بده خبره نه ده کړې!
غلی شو، په خوند یې وویل:
_اه! برېتانیې ته د ډېوېډ جونز خدمتونه نه شو هېرولئ! پوهېږئ! نیکه مې په برېتانوي هند کې ډېره سپینه کړه. پوره څلوېښت کاله یې ملکې ته خدمت وکړ!
سوزان وویل:
_مډال مې یې ولید.

سړي په بېړه ور وکتل.

سوزان وويل:

ـ نن سهار مې په زېر زميني کې يو صندوق وموند....

سړی په خبره کې ور ولوېد :

ـ هلته يوه زړه کتابچه هم وه.

ـ هو! راسره را وامې خيسته.

سړي وخندل:

ـ ښه دې وکړل، خو پام ورسره کوه.

ټام وويل:

پلاره! تا لوستې ده؟!

ـ هو! خو کلونه مخکې، سم مې نه دی په ياد! تاسو يې ولولئ! پر خپل غور نيکه به افتخار وکړئ!

* * *

د کشتۍ پر غولي ګڼ موټر ولاړ ول. سمندري مرغانو خپل اوږده، سپين وزرونه باد ته ور کړي ول... هوار تلل.
سوزان د کشتۍ اوسپنيزې کټارې ته ودرېده، د سمندر اوبه ارامې وې، کله کله به د نجلۍ ژېړ، اوږده وېښته دهغې ښۍ سترګې ته راغلل، ګوتې به يې ترې لاندې کړې، تر غوږ به يې واړول.
کشتۍ ورو تله، شاته يې د سپينو ځګونو ليکه پاتې کېدله.... سوزان مخ واړاوه. پر مخامخ اوږده څوکۍ يوه جوړه ښکارېدله. ځواني نجلۍ د هلک پر زنګون سر ايښی و، هلک د نجلۍ په ژېړو وېښتو کې ګوتې تېرولې.
د ټام غږ يې واورېد. دا يې د کشتۍ سالون ته د خوراک له پاره ور بلله. ورغله، د کاچوغو او پنجو ټکا ختله...ګڼ کسان ناست ول، ډېرو يې تنګې سترګې او پيتې پوزې درلودې، د چين، جاپان او کوريا سيلانيان ول.
سوزان مېز ته نږدې څوکۍ وښويوله، کېناسته، سره کړې غوښه يې خوښه نه شوه، له ګارسونه يې د ترکاري سوپ را وغوښت. ډوډۍ يې وخوړه، کوټې ته لاړه. پر کټ پرېوته، د کمپيوټر له بکسه يې د خپل غور نيکه کتابچه را وايسته.

بغدادي پیر

ډېوېډ جونز

د مطالعې ګروپ یې ولګاوه، ځای ځای پاڼې یې واړولې، مسلسل تاریخونه یې نه درلودل، کله کله به د یوه او بل یادابنت تر مینځ میاشتې او ان کلونه وتلي ول.

ببرته لومړۍ پاڼې ته راغله، د سوزان غور نیکه (ډېوېډ جونز) لیکلي ول:

برېتانیاوي هند_ لاهور_ ۱۹۱۹ م کال _د فبروري اووه ویشتمه:

_نا ارامه یم، کیسه مالومه ده، غرمه مې هندي شراب وڅښل، ښه نه ول، پر زړه مې ترخې اوبه را اوښتې...نیم سات مې په تشناب کې تېر کړ، بې ګټې و، اخیر مې د مېلمستون زړې خدمتګارې (راني) ته ور غږ کړل، له جارو سره راغله، ګېډې ته مې غبرګ لاسونه نیولي ول، له درده تاوېدم، ډاکټر مې راوغوښت، راني د باندې ووته، شېبه وروسته یې یو کوچینی خیرن بوتل راته ونیو. ویې ویل چې یوناني دوا ده، د نس تاو به دې ښه کړي.

یو خرپټ شنه رنګه پوډر مې له اوبو سره تېر کړل، د راني خبره سمه وه، سات وروسته مې د نس چونګاری ودرېد.

ماسپښین یو عسکر راغی، سلامي یې ووهله، یو کاغذ یې راته ونیو. حیران شوم، چانسلر لاهور ته راغلی و، عاجل یې غوښتی وم. په بېړه مې پر ځان اوبه تیرې کړې، ژمی دی، خو اوبه تودې لګېدې، دریشي

مې واغوسته، پر کوټ بند ایښې شپو خولۍ ته مې لاس ور وغځاوه، د باندې په څلورو آسانو پسې تړلې ګاډۍ ولاړه وه.
ور وختم، د لاهور بازار له ګڼې ګوڼې ډک وو، د هندي تېزو مصالو بوی ته. ګاډۍ یوې تنګې کوڅې ته ور ننوته، له آذانونو سره د پایزېبونو د شرنګا غږونه ګډ ول. ځوک جوماتونو ته تلل، ځوک درمسالونو ته روان ول، چا د رقاصو ننداره کوله....
ګاډۍ یوې پخوانۍ کلا ته ننوته. دا کلا په لاهور کې د انګرېزانو لوی مرکز و. اوږدې کوټې ته ورغلم، له پوځي منصبدارانو ډکه وه. د چانسلر ډبل، اوږده برېتونه ځړېدلي ول. خولۍ مې د سلام په دود له سره کښته کړه، پر اوږده مېز پورې جوخته ځوکۍ مې راکش کړه، کښناستم. د ځنګ ملګري البرټ ته مې کتل، اوږې یې پورته واچولې، لاهور ته د چانسلر د ناڅاپي راتګ په علت نه پوهېده.
چانسلر په برېتانوي هند کې د سر سړی و، ما ډېرې ناستې ورسره کړې وې، خو تر دې دمه مې دومره نا آرامه نه و لیدلی.
مایې لاسونو ته وکتل، پنډې، سرې ګوتې یې لړزېدلې...چانسلر ودرېد، غاړه یې صافه کړه، ویې ویل:
_د افغانستان له حالاتو خبر یاست؟!
ټول غلي ول، البرټ ودرېد:
_هو صېب! پاچا حبیب الله خان یې د لغمان په کله ګوش سیمه کې وواژه.
غلی شو.

چانسلر وویل:

_همدومره؟!

_نه! څه موده مخکې یې زوی امان الله خان پاچاهي اعلان کړه.

_د امان الله خان په اړه څومره معلومات لرې؟!

البرټ بله خبره ونه کړه!

چانسلر د تنباکو له پاټو جوړ، پنډ سګرټ ولګاوه، له خولې یې سپېره لوخړه راووته، یودم یې چیغه کړه!

_ایشورام چېرته دی؟!

دروازه خلاصه شوه، انګرېز پوځي سلامي ووهله، په زوټه یې وویل:

_صبب! ایشورام همدا اوس را ورسېد، خو نېغ تشناب ته لاړ.

البرټ ته مې وکتل، لاندینۍ شونډه یې په غاښونو کې ټینګه نیولې وه، ګېډه یې پورته پورته غورځېده، په مخ کې یې راټولې شوې وینې وپوهولم چې خندا یې په ډېره سختنه کابو کړې ده.

نورو ته مې وکتل، ټولو جدي څېرې نیولې وې.

ایشورام راغی، خو چانسلر د دمې جوړولو وخت ورنه کړ، له هغه یې وغوښتل چې خبرې وکړي.

ایشو رام مې پېژانده، هندو و، خو صافه پښتو یې ویله، ده په کابل کې د یوناني طب کاروبار کاوه، خو په اصل کې یې د برېتانوي هند تنخوا خوړله.

ایشورام وویل:

ـزما دوکان د کابل مراد خانې ته نږدې دی، څو ورځې مخکې پر سپین آس یو سپور ځوان راغی، ځوان ښایسته ښکارېده، غټې سترګې، سپین مخ او نري برېتونه یې لرل، ورنږدې شوم، امان الله خان له ګارډ او عسکرو پرته یواځې راوتلی و، له تېکي راوتلې توره یې لمر ځلوله... خلک خبر شول، دوکانونو ته قلفونه ور ولوېدل، ارته میداني له سلګونو یا هم زرګونو کسانو ډکه شوه.

ځوان پاچا ناره کړه، اولس یې د خپلواکۍ اخیستلو ته را وباله، ده یو سر لوړی، آزاد او پرمختللی افغانستان غوښت...په خبرو کې یې زور و، خلک یې د انګرېزانو پر ضد پاڅون ته رابلل....

اېشورام شل دقیقې خبرې وکړې، کېناست.

چانسلر له جېبه یو کاغذ را وایست. امان الله خان برېتانوي حکومت ته لیکلي وو چې افغانستان باید د یوه خپلواک هېواد په توګه په رسمیت وپېژني.

وروسته یې د ناستو کسانو نظر وغوښت. ټول په یوه خوله وو، د امان الله خان لیک یې هسې باتې وګڼلې، ویې ویل چې یو کمزوری پاچا د برېتانیا د لویې امپراتورۍ پر وړاندې هېڅ هم نه دی، دا ماشوم بې ارزښته وګڼئ، همداسې یې پرېږدئ، د لیک ځواب مه ورکوئ، خو اېشورام قناعت نه کاوه، ویې ویل چې له امان الله خانه وېره په کار ده، ما تر دې پخوا په یوه افغان کې هم داسې د آزادۍ شور او له انګرېزانو دومره ډېره کرکه نه وه لیدلې.

سوزان کتابچه کېښوده، تشناب ته لاړه. مخ ته یې څو لپې اوبه ور واچولې، بېرته پرکټ اوږده وغځېده، پاڼه یې واړوله:
برېتانوي هند_ لاهور_ ۱۹۱۹ م کال_ د اګست لسمه:
_د شپې یوه بجه ده، ویښ یم، اعصابو مې کار پرېښی! یوه ځوان پاچا څنګه یوې لویې امپراتورۍ ته ماتې ورکړه! زړه ته مې نه لوېږي، خو واقعیت دی، موږ په څو جبهو کې مات شوو، تش لاس خلکو توپونو او طیارو ته غبږې ورکړې، ترپ، پر ځمکه یې را وویشتل. سخته ده! لویه برېتانیه یې وشرموله.
برېتانیاوي هند_ لاهور_ ۱۹۱۹ م کال_ د سپټمبر دوه ویشتمه!
_سهار په خړه تلیفون راغی، چانسلر ور وغوښتم. نیم ساعت وروسته یې راته وویل چې بار او بستره دې وتړه. له څو نورو کسانو سره به کابل ته ځې!
دې ناڅاپي سفر ته نه وم تیار، خو د چانسلر تریو تندي وپوهلم چې اضافه خبره مې په ګټه نه ده. چانسلر راته وویل چې په کابل کې زموږ د یو څو کسانو موجودیت ضرور دی.
سل زړونه مې سره وتړل، ناروغي مې بانه کړه، ور ته و مې ویل، چې که امکان ولري، بل څوک ولېږه، خو قناعت یې ونه کړ، دی پوهېده چې دې ماموریت ته تر ما بل غوره کس نه شي موندلای.
زه د برېتانوي هند په ټولو سیمو کې ګرځېدلی وم، د خپل پنځه دېرش کلن ژوند څوارلس کاله مې د برېتانوي هند په استخباراتو کې تېر کړي ول، له بنګاله را نیولې، د ایران تر سرحده بلد وم، شپږ کاله مې له

شاه حبيب الله خان سره په دربار کې د مشاور وظيفه درلوده، د افغانانو خوی، رواج، ښه او بده را مالومه وه، په پښتو مې صافې خبرې کولای شوای. له قوارې هم انګرېزانو ته نه پاتې کېدم. مور مې ایټالیاوۍ وه، د افغانانو غوندې رنګ يې درلود، تورې سترګې او تور وېښته مې له موره وړي ول.

کابل ــ ۱۹۱۹ م کال ــ د اکتوبر څلورمه:

ـ پرون يې راته وويل چې له غازي امان الله خان سره به سبا په لسو بجو ګورئ، خو البرټ رایاده کړه چې افغانان وخت ته ارزښت نه ورکوي، د سهار ناشتا مو په کراره وخورئ! .

البرټ تک سور، چاغ سړی دی، سره ډبل برېتونه لري، په خوراک ډېر وخت تېروي، ستمی يې خېژي. له هرې ګولې خوند اخلي. خو زموږ د سفر بل ملګری څلور هډوکي خوار بوډا دی. که يې د بدن غوښه ترې وتراشې ، نو په تول څلور کېلو نه نه ترې جوړېږي، خو پزه يې تر اندازې زیاته اوږده ده، ډېر نه خاندي، خو کله چې وخاندي، پورتنۍ شونډه يې په پزه کې ورکه شي.

يوولس بجې ارګ ته ورسېدو، يو په ونه لوړ دريشي کړی ځوان راغی، موږ يې يوه لوی سالون ته رهنمايي کړو، بخښنه يې وغوښته، ويې ويل چې پاچا په لسو بجو ورغوښتي وئ، خو تاسو ناوخته راغلئ، پاچا له يوولسو تر دولسو بجو پورې له ځينو قومي مشرانو سره ګوري.

ځوان غلی شو، ويې ويل:

ـ پاچا د ماسپښین له لمانځه وروسته بله غونډه لري. خو زه به احوال درته راوړم، شاید د ډوډۍ پر وخت مو ور وغواړي.
ځوان له سالونه ووت.
البرټ وویل:
ـله ساده سړي سره نه یو مخامخ.
حیرانې سترګې مې ور واړولې.
البرټ وویل:
ـپه اسیایي هېوادونو کې مې ډېر پاچاهان لیدلي دي، خو دا سړی (امان الله خان) لومړنی پاچا دی چې وخت ته ارزښت ورکوي.
یوه خدمتګار له شیدو ډک ګېلاسونه او کولچې راته راوړې. له کړکۍ مې د باندې وکتل، د ارګ لوړ، ډبرین دېوالونه پاک ول، یوه بوډا له نري سړک څخه د ونو ژېړې پاڼې جارو کولې....
ارګ مې پخوا هم لیدلی و، خو دومره پاک نه ښکارېده.
د باندې ووتم. سوړ باد لګېده، په چمن کې د ګچو سپینې لیکې تېرې وې. پورته مې وکتل، د شیر دروازې د غره پر څوکو د واورې نری پېړوی پروت و.
سګرېټ مې ولګاوه. د جارو غږ نږدې و. یوه شېبه ودرېدم، د مني لمر ته مې په سختۍ هډونه تاوده شول، نیم سوخته سګریټ مې په چمن کې واچاوه، تر ډېره مې لوګی ترې خوت.
بوډا راغی، نیم سوخته سګرټ یې ور پورته کړ، په جارو شویو پاڼو کې یې واچاوه.

بوډا ته مې وویل:
ـ په چمن کې یې دا سپیني لیکې ولې جوړې کړې دي؟
بوډا را وکتل، څه یې ونه ویل، لاړ، د ګل تر بوټي لاندې لوېدلی کاغذ یې ور واخیست، بېرته راغی، کاغذ یې په لاسي کراچۍ کې واچاوه، ویې ویل:
ـ پاچا امر کړی چې د نیالګیو د ابښودلو له پاره کتار کندې وکیندئ.
ومې ویل:
ـ خو نیالګی د حوت په میاشت کې ابښودل کېږي!
بوډا وخندل:
ـ خو پاچا بل څه وایي. وایي چې یو خو به کار تیار وي، بل دا چې د ژمې واورې او یخونه به د کېندل شویو کندو خاوره نوره هم پسته کړي. پسته خاوره د نیالګیو ودې ته ښه ده.
ـ نو پاچا مو په باغوانۍ پوهېږي؟!
بوډا وخندل:
ـ پاچا په ډېرو شیانو پوهېږي، کم کتابونه خو نه لولي.
ومې ویل:
ـ ته له څه وخته راهیسې دلته په ارګ کې یې؟!
بوډا وویل:
ـ په ښار کې مې سوالګري کوله. پاچا موټر راته ودراوه، خواست یې نه و خوښ، ورته ومې ویل چې نو څه وکم! لس- یوولس عیاله راپسې دی، ډوډۍ غواړي. بس! دلته یې راوستم.، کار مې اسانه دی، د

سړکونو په جارو کولو کې پیاوړی یم. د میاشتې په اخیر کې تنخوا راکوي، تر بسه هم پسې تېره ده.
بوډا کراچۍ تېله کړه، وچې پانې یې ورسره یو وړې.
بېرته سالون ته ورغلم. پنځه کمې دوولس بجې مې ځینې غړونه واوربدل، تر کړکۍ مې ور وکتل، له مخامخ ودانۍ څنې کسان را ووتل، تورې او سپینې پګړۍ یې تړلې وې. یو تک سپین مخ مې ولید، ودربدم، امان الله خان مې په لومړي ځل لید، لیرې و، خو غټې سترګې او تور برېتونه یې واضح ښکاربدل.
پاچا له ټولو څخه په غبږ خدای په امانی واخیسته، څو کسان یې پر لاسونو ور ټیټ شول، خو پاچا خپل لاسونه شاته ونیول، د لاسونو ښکلول یې نه خوښېدل.
ډله له ارګه ووته. ځوان راغی، موږ یې له امان الله خان سره لیدو ته و وبللو. ځای ځای پر نري، تازه جارو شوي سړک شنه لانده نصوار پراته ول.
اوږد دهلېز ته ور ننوتو، له مخامخ کوټې یو غږ راغی:
ـدوی باید خپل شخصیت ته درناوی ولري، زه عادي انسان یم، ضرور نه ده چې زما لاسونه ښکل کړي.
رهنما ځوان دروازه وټکوله. کوټه وړه وه، امان الله خان او یوه بل په عمر پوخ سړي لاسونه راکړل. پر څوکیو کېناستو. البرټ د ناوخته را تلو په خاطر بخښنه وغوښته. پاچا په عمر پوخ سړی معرفي کړ، د پاچا خسر او د دفتر مشر محمود طرزي و.

البرټ د چانسلر لیک ورته ونیو، په لیک کې له شاه امان الله خانه غوښتل شوي و چې د مناسباتو د ساتلو له پاره د دوی څو کسانو ته په کابل کې د اوسېدو اجازه ورکړي. پاچا لیک ولوست. وروسته یې اوږدې خبرې وکړې، ده د برېتانیې په شمول له ټولو هېوادونو سره متقابلې دوستانه اړیکې غوښتې... بیا یې د برېتانیې ملکه په درونډ نوم یاده کړه، ویې ویل چې دواړه خپلواک هېوادونه د اقتصاد او سوداګرۍ په برخه کې له یو بل سره ډېره همکاري کولای شي...خو شرط یې دا دی چې برېتانیه باید افغانستان د یوه خپلواک هېواد په توګه په رسمیت وپېژني.

پاچا نیم ساعت خبرې وکړې، په خبرو کې یې د خپلواک افغانستان نوم ډېر یاداوه، خو د (خپلواک) ټکي زما زړه خوړ.

دې سړي یواځې څو میاشتې مخکې د برېتانیې امپراتورۍ ته ماتې ورکړې وه، ډېر انګرېزان یې تر تېغ تېر کړي ول، خپلواکي یې اخیستې وه... خو اوس یې په خبرو کې کرکه نه لیدل کېده، خبرې یې تودې او له مینې ډکې وې. دی د خپل هېواد د اقتصاد په فکر کې و.

شل کمې یوه بجه ډوډۍ راغله، د وریژو په مینځ کې لړه غوښه ایښې وه، خو ما د ده د پلار دسترخوان هم لیدلی و ، پر مېز به د لوښو ځای نه کېده.

امان الله خان دوه ځله دېوالي ساعت ته وکتل، خو البرټ لا خبرې کولې...پر پښه مې یې د بوټ څوکه ورکېښوده، خوله یې بنده شوه.

د خدای په امانۍ پر وخت مو پاچا ته لاس ورکړ، لاس یې تود او له انرژۍ ډک راته واېسېد.
پە ورە کې مې نوک ونیو، شاته مې وکتل، امان الله خان په یوه پنډه کتابچه کې څه لیکل.
پېښور ته د بېرته تګ له پاره طیاره دوې ورځې وروسته راتله. موږ یې بالاحصار ته بوتلو. یوه پاکه کوټه یې راکړه. له کړکۍ مې د باندې وکتل، تر بالاحصار لاندې ګڼ کورونه پراته ول، د پل خشتي د جومات ګمبدې لمر ته ژېړه لمبه کوله. لیرې د ارګ هسک دېوالونه ښکارېدل، ور ها خوا پراخه ساحه شنو لوخو نیولې وه.
بېرته پر کټ کېناستم.
جورج وویل:
_له دې سړي (پاچا) وېره په کار ده.
مخ مې ور واړاوه.
جورج وویل:
_له هوښیار دښمنه ووېرېږه! دا سړی په هند کې هم ستونزې راته جوړولای شي.
البرټ وخندل:
_دومره یې هم مه لويوه!
جورج وویل:
_د پاچا په سترګو کې مې یوه ځلا ولېده، له خپلواکۍ د خوند اخیستلو ځلا! ښه به دا وي چې د برېتانیې حکومت یې په رسمیت

وپېژني، که نه نو فکر نه کوم چې په اوسني افغانستان دې قناعت وکړي، څه وخت وروسته به يې خبره تر اټکه وي.
ومې ويل!
ـزړونه مو غټ ونيسئ! تر هغه وخته پورې به ونه رسېږي.
دواړو راته وکتل.
ومې ويل:
ـد اوس له پاره تر دې ډېر څه مه رانه غواړئ!
البرټ وخندل:
ـنو ته په خپلو ملګرو هم بې باوره يې؟!
جورج وويل:
ـالبرټه! خپل وخت مه ضايع کوه! ډېوېډ جونز د استخباراتو مامور دی، تر اوسه به يې له چانسلر او ملکې پرته، خپلې مور ته هم رښتيا خبره نه وي کړې.
سوزان بله پاڼه واړوله. ډېوېډ جونز دوه کاله وروسته تاريخ ليکلی و.
برېتانوي هندـ کلکتهـ ۱۹۲۲ م کالـ د مارچ يوولسمه :
ـنه وم، دوه کاله مې په لندن کې تېر کړل، تېره اونۍ کلکتې ته راغلم، د يادانبت کتابچه مې همدلته پرېښې وه.
ورک يې که! څه وليکم، ماغزه مې اېشي، هغه وطن (افغانستان) مو په رسميت وپېژاند چې داخلي او خارجي سياست يې زموږ په واک کې و، خو چاره نه وه. حالات تر دې نور هم سختېدل، په قبايلي سيمو کې خلک را پاڅېدل، لوی تاوانونه يې را ورسول، ملکه مجبوره شوه چې

د هنري ډابس په مشرۍ کابل ته یو لوړ رتبه هیئت ور ولېږي. ډابس له شاه امان الله خان سره رسمي تړون لاسلیک کړ، دافغانستان خپلواکي او حاکمیت په رسمیت وپېژندل شو.
خو کاشکې یواځې افغانستان وای، په راجستان، کشمیر، کوټه... کې هم ځینې قبیلې را پورته شوې دي، دوی زړور نه ول،پوهېدل چې پر برېتانیې وار د زمري زړه غواړي، خو له امان الله خانه یې زده کړل، اوس امان الله خان ته په ټول هند کې د آزادۍ د سمبول په سترګه کتل کېږي، په جومات، مندر او کلیسا کې د افغانستان د ازادۍ خبرې تودې دي. دې سړي ډارن خلک زړور کړل، اوس د ډېرو زړونو ته لوېدلې چې له برېتانیې خپلواکي اخیستی شي.
اه! که دا سړی (امان الله خان) تر ستوني ونه نیسو، نو هند مو له لاسه وتلی بوله.
کابل_۱۹۲۳ کال_ د مې اتمه.
_د تېرې یوې میاشتې یادښتونه!
په رښو اوبو کې مې ګوتې ننه ایستې، اوړی او دومره سړې اوبه؟! له پورته پاخه توتان راغلل، لپه مې ډکه کړه، اوبه مې له توتانو سره تېرې کړې، سړې اوبه او خواږه توتان! تر دې دمه مې داسې خوند نه و څکلی.
سر مې هسک کړ، تر شنو ونو پورته د پغمان د غره څوکې لا سپینې وې.

هینګاری راغی، ور ومې کتل، موټر ته کتار خرې ولاړې وې. ورغلم، سړک تنګ و، موټر مې څو ځله شاته او مخته کړ، ایله د خرو د تېربېدولاره پیدا شوه. خو بیا هم د یوې خرې ربړي ځولۍ د موټر د څنګ شیشه کږه کړه.

بېرته د رڼو اوبو پر ژۍ کېناستم، څړپ شو، د خرې اوربوز په اوبو کې ننوت.

یو غږ مې واورېد:

_ټینک یو (مننه).

شاته مې وکتل، یوه بوډا خړه خره له پړي نیولې وه، راته موسک و.

بوډا وویل:

_پرنګی، پرنګی؟!!!!!

حیران شوم، د امان الله خان د پاچاهي په دې څلور کاله کې ډېر بدلون راغلی و، زما په څېر شپو خولۍ، نېکټایي او دریشي ډېرو دولتي مامورینو درلودې، څېره مې هم د دوی غوندې وه، نو دې کلیوال او ساده سړي له کومه وپېژندلم؟!

ومې ویل:

_څنګه وپوهېدې چې زه انګرېز یم؟!

دا ځل د بوډا سترګې رډې راوختې، په خوند یې وویل:

_ته خو سمه پښتو وایې!

غلی شو، موټر ته یې اشاره وکړه،ویې ویل:

_د موټر پر دروازه دې د پرنګیانو د شاهي حکومت نښه ده.

_اه! دهقان سړی او دومره مالومات.
ومې ویل:
_له کومه پوه شوې.
سړي وخندل:
_د پاچا سیوری دې خدای زموږ له سره نه لیرې کوي، ټولو کلیو ته یې مالمین را لیږلي، وړو، زړو ته درس وایي، ایله د لمانځه په مانا وپوهېدو، لیکل او لوستل مو زده کړل، ستاسو د بیرغ عکس او د حکومت نښه مې هم په یوه کتاب کې لیدلې وه.
سړي د خرې له څولۍ لنده ټوټه لیرې کړه، ویې ویل:
_نازک بدنې منې دي، ښار ته یې د خرڅلاو له پاره وړم.
دوې منې یې راته ونیولې، د خرې پړی یې کش کړ، بېرته سړک ته وخوت.
یوه منه مې په اوبو کې ووهله، خرپ مې ترې وایست. موټر ته ور وختم، وېره نه وه، دې خلکو د پاچا په یوه امر توري راپسې را واخیستې، خو په بل فرمان یې د خولې ګوله راسره جلا کوله! سوله وه، په سوله کې خلک زموږ په وینو پسې نه ګرځېدل.
مخکې لاړم، یو ځای پخه ودانۍ جوړېده. موټر مې همالته ودراوه. د لرګي وړه لوحه مې ولوسته، لیکلي و: ((طاق ظفر_ د استقلال څلی)).
ورغلم. ګڼو کاریګرو کار کاوه. یو دریشي کړی ځوان لاس راکړ، په بل لاس کې یې کاغذ و، له لیکو یې وپوهېدم چې د منار نخشه ده.

یوه ماشوم د لرګي څوکۍ راته راوړه، کېناستم، ځوان هم د موټر له نښې پوهېدلی و چې د برېتانیې په سفارت کې کار کوم. نور یې هم خبر کړل.
د یوه ماشوم تندی سره ورغی:
_اوف! پرنګی کافر.
خو یوه کاریګر سپک کړ، ویې ویل چې مېلمه دی.
د منار پوښتنه مې وکړه، دریشي کړي ځوان وویل، چې د پاچا په امر د آزادۍ څلی جوړ وو.
دې ټکي یوه مانا لرله، له انګرېزانو آزادي، خو دا ځوان په نزاکت پوهېده، د انګرېز نوم یې زما د غرور د ماتېدو په خاطر وانه خیست.
ځوان ته مې وکتل:
_له پاچا ډېر خوشاله یاست!
ځوان وخندل:
_له داسې چا به ولې نه یو خوشاله چې ان زموږ د کور د مصارفو فکر هم ورسره دی.
په حیرانۍ مې ورته وکتل.
ځوان وویل:
_ګوره! په لاس کې نیولې پیاله دې یو ساده مثال دی! په موږ کې مېلمه سپېرې شونډې نه پرېږدي، یو چا به پور کاوه، خو مېلمه ته به یې شیدې، وچه یا تازه مېوه یا کتغ تیاراوه. افغانان نیستمن خلک دي، دې سرې فکر وکړ، تجاران یې تشویق کړل، په لومړي ځل یې دې وطن

ته چای را وور. هم ارزانه دي، هم دود بایده پر ځای کېږي او هم د صحت له پاره ګټه لري. پخوا به خلکو د سیندونو او ویالو اوبه څښلې، د ډېرو معدې به خرابې وې، خو اوس اوبه جوش کړه،لږ چای ور واچوه، هم خپله ستړیا پرې لیرې که، هم د مېلمه پرده وکه.

ډله ماشومان راغلل، له ټوټو جوړې ډکې کڅوړې پسې زنګېدلی. یو لس، یوولس کلن ماشوم نږدې راته کېناست، د کڅوړې پوښتنه مې ترې وکړه، لنډ یې راته وویل چې د مکتب کتابونه دي.

یو کتاب مې را واخیست، په لومړیو دوو مخونو کې یې حمد او نعت شریف لیکلي وو، دربیم او څلورم مخونه یې د آزادۍ په اړه ول... نورې پاڼې مې واړولې، ساده ژبه یې درلوده، څو مخه د وطندوستۍ خبرو ډک کړي ول، بیا د افغانستان د دوو- دریو ولایاتو په اړه لنډ مالومات وو. وروسته د یوالي او اتحاد په باره کې یوه کیسه راغلې وه، بیا د پاکو اوبو د اهمیت په اړه یو ساده شعر و....

دا کتاب یو اځې یو کال مخکې چاپ شوی و.

کڅوړه مې وکته، دوهمه سیپاره، دیني ښوونه، حساب... د خطاطۍ د مشق لرګینه دړه. نی، رنګ...پکې پراته ول.

په زړه کې را تېره شوه:

ـ ډېوېډ جونزه بچو! څومره چې وخت تېرېږي، په هماغه اندازه به د دې خلکو غلطېدل ګران کار وي.

ماښام سفارت ته راغلم. د سفير ټنډه تروه وه، ويې ويل چې په جلال آباد کې يې هغه په زرګونه اخبارونه سوځولي دي چې له برېتانوي هنده کابل ته راتلل.
علت مې وپوښت. سفير په تليفون کې له محمود طرزي سره غږېدلی و، هغه ورته ويلي و چې په دې اخبارونو کې ډېر داسې مضامين راغلي دي چې زموږ په خلکو کې مذهبي نفاق خپروي او د افغانستان ملي حاکميت او آزادۍ ته زيان لري.
سفير د محمود طرزي له خولې را ته وويل چې له دې وروسته به د ډيورنډ پر کرښه هغه اخبارونه او مجلې چاڼ کېږي چې له برېتانوي هنده دې وطن ته راځي.
کوټې ته لاړم. ستړی وم، خو ما بايد د ورځې را پور ليکلی وای. يوازې زه نه وم، په کابل ښار کې دوو سوو کسانو وظيفې درلودې چې د هرې طبقې نظريات مالوم او سفير خبر کړي. په دوی کې انګرېزان کم ول، زه او څلور نور هغه کسان چې ژبه يې زده وه او څېرې يې افغانانو ته پاتې کېدلې. نور هغه افغانان ، هندوان او سکان ول چې د مالوماتو په بدل کې يې له سفارته پيسې اخيستې.
ستړې ورځ، ارام خوب لري، تر سهاره ويده وم. جومه وه. ولمبېدم، افغاني جامې مې واغوستې، جګه شمله مې ودروله، د شور بازار تنګو کوڅو ته ورغلم. دوکانونه له مختلفو اجناسو ډک ول، د لوښو يوه لوی دوکان ته ودرېدم، د روسيې ساخت له پتنوسونو، چايجوشونو...

چاینکو ډک وو. یوه ښکلې میناتوري شوې پیاله مې را واخیسته، روسی ـ وه. دوکاندار ته مې وویل:
_لاهوري کاسې مې په کار دي.
دوکاندار وویل:
_ پخوا خو مو سترګې تړلې وې، فکر مو کاوه چې هر څه په لاهور او ډهلي کې دي، خو پاچا دې خدای تر ډېره راته ژوندی لري، په تجارت یې وپوهولو، له نورې دنیا سره یې بلد کړو، له سفیرانو سره یې کېنولو... زما په څېر ګڼ نور تجاران په کال کې دوه- درې ځله ایران، ترکیې او روسیې ته ځي، هلته خریداري کوي، تر لاهوره په کمه بیه، ښه جنس په لاس راځي.
پیاله مې واخیسته، د غالیو خرڅولو کوڅې ته ور وګرځېدم، یو چاغ ترکمن په بیړه د لرګي چوکی ـ راته سمه کړه. دوکان له رنګارنګ غالیو ډک و. سړي څو غالی ـ سره واړولې، یودم یې ناره کړه!
_اقچه یي، کندوزي، بشیري، مور، خرسک....کومه قالینه غواړئ؟
غلی وم.
سړي د قالینو د رنګ، جوړښت او کیفیت په اړه اوږدې خبرې وکړې....
ومې ویل:
_پر هاغه نورو قالینو مو ولې سپینه ټوټه هواره کړې ده؟!
سړي وخندل، چوخی ـ سترګې یې لا پسې تنګي شوې، په خوند یې وویل:
_هغه به دې نه شي خوښې، خارج ته ځي.

حیران شوم.
سړي سپینه توته لیرې کړه. ویې ویل:
ـ موږ (افغانان) سرې غالۍ خوښوو، خو په دې غالیو کې نور رنګونه هم راغلي دي، ګلان او نخشه یې هم فرق کوي.
یوه وړه قالینچه مې راپورته کړه، د برېتانیې د ملکې عکس پکې اوبدل شوی و.
سړي وویل:
ـ کال مخکې یې د غالیو ټول سوداګر وزارت ته ور وغوښتل، درې ورځې یې درس راکړ، پوه یې کړو چې اروپایان څه رنګ او کوم چاپ قالینې خوښوي. یوه جوپه غالۍ مو اروپا ته ولېږلې، ښې پیسې یې راته جوړې کړې، له موږ سره د غالۍ اوبدونکو ګېډې هم مړې شوې. اوس مو په مزار، کندوز، اقچه، بغلان ...کې نوي فرمایشونه ور کړي دي.
ولاړ شوم، ومې ویل:
ـ وبخښه! زحمت دې وایست، خو څه مې وانه وخیستل.
سړي وخندل:
ـ که کوم دوکاندار خندا او حوصله ونه لري، دوکانداري دې نه کوي.
ومې ویل:
ـ دا خو چینایي متل دی.
ـ هو! موږ کله کله وزارت ته ور غواړي، د تجارتي اجناسو د راکړې ورکړې او اخلاقو په باره کې راته غږېږي، دا خبره مې هم همالته زده

کړې ده. که خدای کول، نو راتلونکی پسرلی ځینې تجاران ترکیې ته لېږي. وایي چې په تجارت کې به نوي څه زده کړي.
له سرې مې خدای پاماني واخیسته، لنډ را تاو شوم، تنګه کوڅه له قفسونو ډکه وه، د مختلفو مرغانو آوازونه تېره لګېدل. یوه دوکان ته ودرېدم، غولی له سویانو او کوترو ډک و، پورته د لرګي ګڼ قفسونه را ځړېدل. یوې مرغۍ ته مې وکتل، د ستونې سپینې پستې بڼکې به یې وپړسېدې، اخیستې هوا به یې په خوارۀ غږ بدله شوه.
بوډا په بیړه وویل:
_خوښه دې شوه، ارزانه ده؟!
ومې ویل:
_نه.
یودم یې بې غاښونو خوله خلاصه شوه، په خوند یې وویل:
_ها! خو سم ووایه چې کوتر باز یې!
تر لاس یې ونیولم، تنګ دوکان ته ننوتم، کوترو ته یې اشاره وکړه ، ویې ویل:
_شیرازۍ، چپه پرې، ملاقي، بال سفېد، زردچه...کوم ډول کوترې غواړې؟!
زما ځواب ته ماتله نه شو، یوه سره کوتره یې ونیوله، ویې ویل:
_که د کوترو له ملاقه خوند اخلې، نو تر دې کوترې مه تېرېږه، په هوا کې په یوه سا اوه ځله را اوړي. هو! خو که د نورو د کوترو د نیولو

شوقي يې بيا هاغه توره کوتره واخله، يو خو له سېله نه جلا کېږي، بل په هر ځل الوتو خامخا يوه بله کوتره درته راولي.
يوې ورې نجلۍ يو کوچينی پتنوس را وړ . د بوډا تندره تروه شوه، په خشکه (غوسه) يې وويل:
_ولې مکتب ته نه يې تللې؟!
د نجلۍ خړې شونډې وخوځېدې:
_ناروغه يم، تبه مې ده.
بوډا پتنوس ور واخيست، نجلۍ بېرته له دوکانه ووته.
ومې ويل:
_څه دې ده؟!
بوډا د لرګي په دړه د سنيو دسترخوان هوار کړ، د کاسې له سره يې برغولۍ وښوياوه، په کورتو کې لنده شوې ډوډۍ وه. څنګ ته ايښې بدنۍ يې کږه کړه، پر خړه خاوره خړې اوبه تويې شوې. ماته يې وکتل، د تندې ګونځې يې لا سره ننوتې وې. ويې ويل:
_ډوډۍ خورې؟!
_نه.
_نو رښا را پرېږده.
د دوکان له دروازې څنګ ته شوم.
بوډا د پاستې ژی ور پرې کړه، په ډکه خوله يې وويل:
_وبخښه، دې لمسۍ مې ماغزه را وخوړل، بانې کوي، پرون هم مکتب ته نه وه تللې.

ومې ویل:
ـخو نه دې ځي!
بوډا برګ راته وکتل:
ـتا لکه چې د پاچا فرمان نه دی اورېدلی! مکتب یې پر نجونو او هلکانو جبري کړی.
ومې ویل:
ـنو ته د پاچا له وېرې خپله لمسۍ مکتب ته لېږې.
بوډا خپلې خږې ګوتې وښتلې، ویې ویل:
ـد وېرې خبره نه ده، د پاچا نا فرماني ګناه لري.
ومې ویل:
ـخو دا نجوني لویېږي، حساب، هندسه او نور کوپړي کتابونه به ووایي، ټکری به لیرې کړي، په مکتب کې به نوې نخرې زده کړي....
د بوډا ټنډه تروه شوه:
ـته څنګه افغان یې چې په خپل پاچا باور نه لرې! هغه چا چې موږ ته عزت را وباښه، له کوپړه یې خلاص کړو، وطن یې آزاد کړ، د هغه په اړه څنګه داسې چټیاټ وایې ؟! وځه!
په بېړه له دوکانه ووتم، د بوډا له غوسې ډک غږ راپسې راغی:
ـد پرنګي جاسوسه!
د سفارت لاره مې ونیوله. د پل خشتې جومات ته ګڼ شمېر خلک ور روان ول. د ملا تېره غږ راته، د جومې د لمانځه په خطبه کې یې امان الله خان،د خدای د رحمت سیوری ګاڼه.

دريې ورځې له سفارته ونه وتم، ما باید کلکتې ته میاشتنی راپور تیار کړی وای، سخته وه، د خپلو جاسوسانو په واسطه ځینې را ټول شوي مالومات مې په شفر کې لیکل.
ماخستن مې لیکلی را پور له سره کوت چې د شعبې دروازه له دېوال سره ولګېده، سفیر و، وارخطا ښکارېده، ویل یې چې ارګ ته یې ور غوښتي یو.
د سفیر وارخطایۍ ته حیران شوم، ارګ ته د سفیر تګ کومه نوې خبره نه وه. سفیرانو به په میاشت کې یو ځل له پاچا سره کتل او د متقابلو اړیکو د ټینګښت، تجارت، فرهنګ، اقتصاد.... په باره کې به یې خبرې ورسره کولې.
خو د سفیر بلې خبرې چرتي کړم. دا ملاقات د تشویش وړ راته ښکاره شو. پاچا همدا شپه او همدا ساعت ارګ ته ور غوښتي وو.
ځان مې تیار کړ، نیم ساعت وروسته، زه، سفیر او د سفارت یو بل هندو کارکوونکی په ارګ کې وو. مونږ یې یوې وړې کوټې ته بوتلو، یوه ځوان چای او څو رنګه وچه مېوه راته راوړه، بېرته د باندې ووت.
سفیر وویل:
ـ که خبره خرابه وای، دومره یې نه نازولو.
سفیر ته مې وکتل، شنې سترګې یې ځلېدلې.
ومې ویل:
ـ دومره مه خوشاله کېږه! افغانان په خپل کور کې دښمن ته په درنه سترګه ګوري.

سفير يودم ودرېد ، وره ته مې وکتل، پاچا و. پاچا ټولو ته لاس ورکړ، مخامخ راته کېناست.
امان الله خان مې له څو کلونو وروسته ليد ، وزن يې يو څه ډېر شوی و ، خو نور هماغسې تک سپين او ښکلی ښکارېده، يوائې غټې سترګې يې له غوسې ډکې وې.
امان الله خان وويل:
_ناوخته دی،وار له واره به د مطلب خبره راواخلم، الن مايک پېژنئ؟!
ټوخي واخيستم، له خولې مې چايو داره وکړه. پياله مې پر مېز کېښوده. بخښنه مې وغوښته. ژر مې له جېبه سپين رومال را وايست، د خپلې کورتۍ د ټټر پر لنده شوې برخه مې تېر کړ. سفير ته مې وکتل، په لاس کې نيولې پياله يې لړزېدله....
سفير په وارخطايي وويل:
_نه!
_ابراهيم او عبدالله خان څنګه؟!
سفير غولي ته کتل.
پاچا له خپل جېبه يو پاکټ را وايست، خلاص کاغذ يې د سفير مخې ته پر مېز کېښود ، ويې ويل:
_له خپلې امضاه خو به نه يې پښيمانه؟!
د سفير سترګې رډې راختلې وې.
پاچا وويل:

ـدا درې کسان مو له اسنادو سره ونیول، ستا د سفارت کار کونکي دي، په کتغن کې يې ځينې کسان د نظام پر ضد بغاوت ته هڅول، منفي تبليغ يې کاوه، د عطاالله په نوم يوه خان ته يې دوه ويشت ټوپکه ورکړي ول....

پاچا ودرېد، سفير ته يې وکتل، ورو يې ويل:

ـدوه اوياساعته! يواځې دوه اويا ساعته وخت لرې چې له افغانستانه ووځې!

بېرته سفارت ته راغلو، سفير په غوسه و، خو چاره يې نه لیده، درېیمه غرمه يې تلګراف راته وکړ، لیکلي يې و چې پېښور ته په خير را ورسېدم.

يوه اونۍ وروسته د چانسلر ليک راغی، امان الله خان ته يې ليکلي و چې الن مايک انګرېز دی، دی بايد د برېتانيې د قوانينو له مخې محاکمه شي.

په دوهمه ورځ سفارت ته له ارګه ليک راغی، مجبور وم چې د ليک محتوا چانسلر ته تلګراف کړم. امان الله خان چانسلر په درونډ نوم ياد کړی و، وروسته يې ليکلي و چې افغانستان يو خپلواک هېواد دی، خپل قوانين لري، ښاغلی الن مايک به د دې هېواد د قوانينو له مخې محاکمه شي... تاسو ته دپوره عدل او انصاف ډاډ درکوم.

يوه اوونۍ وروسته محکمه دايره شوه، الن مايک، ابراهيم او عبدالله خان يې په اعدام محکوم کړل. بل سهار د سفارت په انګړ کې يو تور موټر ودرېد، څلورو افغان پو ځيانو يو تابوت را کښته کړ، ورغلم، د

سفارت یوه کارکوونکي د تابوت تخته لیرې کړه، الن مایک د عیسویانو له دود او مذهب سره سم په یوه نوې توره دریشي کې پروت و، نېکټایي ور تړل شوې وه، د کورتۍ د ټټر له جېبه یې سور ګلاب را وتلی و.

دې سړي ته مې څو وارې ویلي وو چې په دې خلکو کې وروـ ورو کار کوه، دومره تېز مه ځه، نه یې منله.

ګرمې وه، تابوت مو په هماغه ورځ پېښنور ته ولېږه.

میاشت وروسته بل سفیر راغی، څلور هډوکي وچ کلک بوډا و، د موږک غوندې وړې سترګې یې درلودې. په لومړۍ ورځ یې د ټولو شعبو کاغذونه ور وغوښتل، د خدمتګار له خولې خبر شوم چې په څلرویشتو ساعتونو کې یې یوازې درې ساعته خوب کړی.

سهار ته جلسه ونیول شوه، د احتیاطي تدابیرو په اړه وغږېدو، موږ پوهېدو چې سفارت د پاچا د مخفي کسانو تر څارنې لاندې دی. نوي سفیر امر وکړ چې سفارت ته تر یو څه وخته زموږ هیڅ افغان جاسوس نه شي راتلای.

میاشت ووته، د سفارت دروازې ته مخامخ په دواړو پښو ګوډ پروت سوالګر، سبزي پلورونکی او په خاورو کې ناست سیک تاویذ لیکونکی ورک شول.

د سفارت کارکوونکي خوشاله وو، ویل یې چې د پاچا شک وخوت، خپل جاسوسان یې ور ټول کړل، تر دې وروسته به سفارت تر څارنې لاندې نه وي، خو د سفیر وړې سترګې ونه ځلېدې، ویې ویل چې د

امان الله خان په اړه یې ډېره مطالعه کړې ده، پام کوئ! پاچا ساده سړی نه دی!

د سفیر خبره سمه وه، یوه اوونۍ لا نه وه وتلې چې له ارګه رسمي مکتوب راغی، لیکلي یې و چې د سفارت کارکوونکي حق لري چې په آزاده توګه په ښار کې وګرځي، خو د نجونو د زده کړې په برخه کې د افغانانو د ذهنیت خرابول، زموږ په داخلي چارو کې ستاسو لاسوهنه ده....

سفیر په غوسه و. په هماغه ساعت جلسه ونیول شوه، د سفارت یوه صوفي کارکوونکي په ماته ګوډه ژبه وویل چې دوې ورځې مخکې یوه سماوار ته ورغلم، ساده کلیوال ول، زما هرې خبرې ته یې سرونه خوځول....وخت مې غنیمت وګاڼه، د نجونو مکتب مې را واخیست، په کوپر او فحشا مې ختم کړ....

سفیر مېز په سوک وواهه، په غوسه یې وویل چې د ده له اجازې پرته هېڅوک له سفارته نه شي وتلای!

خو د سفیر په دې امر کې زه نه راتلم، زما مستقیم امر چانسلر و، له کلکتې به راته ویل کېدل چې څه کوه او څه مه کوه!

وخت ووت، خو احتیاط به مو تر کومه کاوه؟! کلکتې کلنی راپور غوښت، دا راپور په انګلستان کې ملکې ته هم رسېده. چاره نه وه، موږ باید له ځینو ولایتونو خپل افغان جاسوسان راغوښتې وای. سفیر نه قانع کېده، ویل یې چې سفارت ته د جاسوسانو راتګ، د توپ خولې

ته د هغوی تړل دي....فکر مو وکړ، لاره مو وموندە، د عکسونو یوه لوی نندارتون له شکه ایستلو.
د افغانستان له خارجه وزارت سره وغږېدو، ویې منله، ویې ویل چې د نورې دنیا له پرمختګ سره د افغانانو بلدېدل زموږ په ګټه دي.
وخت ووت، له پېښوره په سلګونه نوي او زاړه عکسونه را ورسېدل، ټول عکسونه د اروپا له پرمختګه غږېدل.
د سفارت د انګړ دېوالونه مو له مختلفو عکسونو ډک کړل. ارګ او ځینو دولتي ادارو ته مو بلنلیکونه ور ولېږل، پر دوکانونو، نانوایانو، حمامونو... مو واړه، واړه کاغذونه ولګول، په دې کاغذونو کې لیکل شوي لنډو جملو عام افغانان، د عکسونو درې ورځني نندارتون ته را بلل.
په لومړۍ ورځ ګڼه ګوڼه کمه وه، یواځې له ځینو وزارتونو یو شمېر دولتي مامورین راغلي ول، خو د دې خلکو په جلبولو کې مو ډېره ګټه لیده، له هر یوه سره به مو خندل...
پوښتنو یې ستړي کړو، د سفارت کارکوونکو باید د عکسونو په اړه مالومات ورکړي وای. یواځې د زراعت له یوه مامور سره مې یو ساعت خبرې وکړې، ده به هر عکس ته درولم، د تراکټورونو، ترېشرونو، پر ونو، بوټو د دوا پاشی د ماشینونو... زراعتي کود...په باره کې به یې پوښتنې کولې ((بیه یې څو ده، څه کار کوي! زموږ دهقان او زراعت ته به څومره ګټور وي؟! څنګه یې دې وطن ته راوړای شو ؟!...)).

د تشناب په پلمه مې ځان ترې خلاص کړ، خو بل ځوان راته ودرېد، ده یوه عکس ته اشاره وکړه، ویې ویل چې ایا د چرګوړو د ایستلو داسې کوم ماشین به نه وي چې له برق پرته کار وکړي؟!

د سفارت نورو کارمندانو ته مې وکتل، تر هر یوه به ډله را ټوله وه، د سفارت کارکوونکو به د عکسونو له مخې په نړۍ کې د نوي صنعت په اړه خبرې کولې....

حیران شوم، دلته لا څو کاله مخکې دا خبرې نه وې، د پخواني پاچا مامورینو به یواځې د ښه آس، ښه باغ، جنګي زرک، دوهم یا درېیم واده...په اړه خبرې کولې، خپل جېبونه به یې ډکول، خو اوس دې خلکوته نوي ځوان پاچا د وطن او پرمختګ مینه ورښودلې وه.

په دوهمه ورځ د سفارت انګړ له عامو خلکو ډک شو، دوی یواځې عکسونو ته کتل... یو هم نه ور وتو، نه ارزېدل، له دوی سره وخت تېرولو ګټه نه راته کوله.

له پلان سره سم زموږ جاسوسان په درېیمه ورځ راغلل، د خلکو په ګڼه ګوڼه کې چا شک نه اخیست، مخکې بلد ول، یو- یو د سفارت تر تعمیر لاندې زېر زمیني ته کښته شول.

اوږده مېز ته اتلس کسه کېناستو، څلور موږ او پاتې افغانان ول. سفیر په پښتو او دري نه پوهېده، ترجمان یې درلود، خو پاتې دوو انګرېزانو مفهوم ورنه اخیست. سفیر لنډې خبرې وکړې، له مېلمنو یې مننه وکړه چې خطر یې ومانه او سفارت ته راغلل. وروسته یې له راغلو کسانو ګزارش وغوښت.

لومړی یوه هراتي ملا غاړه صافه کړه، خبرې یې په بسم الله پیل کړې، ویې ویل چې افغانانو ته د ملا هره خبره د منلو وړ ده، (نه) نه پکې وایي، خو د امان الله خان په باره کې اور نه اخلي، هېڅ هم نه مني، وایي چې دیوه داسې غازي پر وړاندې به څنګه راپورته کېږي چې انګرېزان یې له وطنه وشړل....

بیا له کندهاره راغلي یوه له رنګه تور خان خبرې وکړې، ویې ویل چې له ډېرو خانانو او ملکانو سره یې ناستې درلودې، دا یې ورته ویلي چې تېر پاچا به خانانو او ملکانو ته تنخوا او ځینې نور امتیازات ورکول، خو امان الله خان هر څه بند کړل...خانانو ته یې په سپکه وکتل، یو څه ژوندي شئ...خو ګټه یې ونه کړه، یواځې دوه خانان یې یو څه بد بینه کړي دي، نورو ته تر خپلو شخصي ګټو د پاچا ګرانښت او وطن مهم دی.

وروسته له غزني راغلی یو په ونه لوړ افغان پوځي ودرېد، ویې ویل چې په یوه کال کې یې ان د یوه عسکر نظر هم بدل نه شو کړای، پوځ پاچا ته وفاداره دی، امان الله خان یې تنخوا ور ډېره کړه، په نس یې ماړه ساتي، هېڅ صاحب منصب حق نه لري چې پر خپلو عسکرو دکور بېګار وکړي....

قاضي پورته شو، په ادارو کې یې د رشوت د مخنیوي په اړه خبرې وکړې، ویې ویل چې مجازات ډېر شوي دي، په تېره یوه میاشت کې یې یواځې په بدخشان کې څلور رشوت خواره قاضیان بندیان کړل.... خلک خوشاله دي، د پاچا پر ضد یوه وړه خبره نه مني....

بیا یوه پکتیاوال یوه کیسه را واخیسته، ویې ویل چې پاچا خلکو ته د قناعت ورکولو اجبه ژبه لري. څه موده مخکې له امان الله خان سره یو ځای ته روان وو، مخکینی موټر خراب شو، نور موټرونه و درېدل. دښته وه، لمر تود لګېده. له نږدې کېږدیو سپین ږیري راغلل، کوچیان ول، پاچا ته یې کلکې غېږې ورکړې، امان الله خان همالته په خاورو کې ورسره کېناست. کوچیانو ته یې وویل چې د مالونو د دواوو په اړه یې له جرمنیانو سره خبرې کړې دي، په لنډ وخت کې به دې وطن ته را ورسېږي، د مېږو، غواوو او پسونو تلفات به کم شي....خو کوچیانو د پاچا له خبرو سره دلچسپي ونه ښوده...

یوه بوډا په خواره خوله وویل:

_صېب! اورېدلې مو دې چې کوچیانو ته مالمین را لېږئ! که دا نجوني له سبقه ماف کی نو دین او دنیا به دې سمه وي.

پاچا یوې کوچۍ نجلۍ ته اشاره وکړه، نهه، لس کلنه وه، ببر وېښته یې نبغ ولاړ ول، کله چې به پر ځمکه پرتو خوشایو ته ټیټه شوه، د اوږده خیرن کوچیاني کمیس لمن به یې پورته ودرېده، د پښو لوڅې پونډۍ به یې ښکاره شوې. پرتوګ یې نه و.

پاچا وویل:

_هاغه نجلۍ څوک ده؟

یوه ډنګر کوچي وویل:

_صېب! زما لورکۍ ده!

_څه کوي؟!

ـ پچې او خوشايي ټولوي.
ـ مانا ګټه درته کوي؟!
ـ هو صېب! که زموږ نجوني پچې جارو نه کړي، نو دېګدان سوړ بوله.
پاچا وويل:
ـ زه له شريعته وتلی کار نه کوم، همدې نجونو ته ټکری ور پر سروم، پرتوګ ور اغوندم، اودس او لمونځ ور زده کوم، نظافت ور ښيم، درس ورباندې وايم، په ژوند يې پوهوم... اوس يې هم ګټې ته ناست ياست، خو غواړم چې ابرومندانه ګټه درته راوړي. په مکتب کې څه بدي ده؟! هه! اوس به ټوله ورځ د بوه دېګدان پچې او خوشايي درته را ټول کړي، خو که دا نجلۍ درس ووايي، ډاکتره يا معلمه شي، وطن به جوړ کړي، د خوشايو پر ځای به تنخوا درته راوړي....
د پکتياوال کيسه لا نه وه خلاصه چې د سفارت يو کارمند راغی، په وارخطايي يې وويل چې له انګړه ټولو خلکو منډه واخيسته.
زه او سفير د باندې ووتو، ميدان تش و، يوائې عکسونه باد رپول. عمومي دروازې ته ورغلو، ډله خلک پر يو چا راټول ول. د سفارت د ساتونکې پر څوکۍ ودرېدم. پاچا هسکه شمله درولې وه، په سپينه کندهارۍ غاړه او توره سدرۍ کې ښکلی ښکارېده.
سفير ته مې ځای ورکړ، غړۍ يې اوږده کړه، ويې ويل:
ـ دا سړی لېونی دی.
د خبرې په هدف يې پوه شوم، ومې ويل:
ـ نه، لېونی نه دی، پر خپلو خلکو باور لري.

د سفير شونډې وخوځېدې:
ـان د برېتانيې غوندې په امن ملک کې لا زمونږ ملکه هم له ګارډ او امنيتي چارو پرته د باندې نه شي را وتی، خو
په خبره کې يې ور ولوېدم:
ـخو دلته، همدا ملت، د خپل پاچا ساتونکی دی.
سفير په حيرانۍ پاچا ته کتل...
ومې ويل:
ـدا يې لومړی ځل نه دی، پاچا کله کله ښار ته راوځي، جوماتونو ته ورځي، له خلکو سره ګوري، په عادي سماوارونو کې چای څښي....
يوه شېبه ودرېدو، بېرته زېر زمينې ته کښېنته شوو. د پاټې جاسوسانو په خبرو کې هم امېد نه و.
مازديګر مې د طلوع افغان له اخباره مهم ټکي را وايستل، سفير ته مې ور وړل. ده د امان الله خان د نظامنامې انګرېزې ژباړه لوسته. دې نظامنامې دوه اويا مادې درلودې، دا مادې د جلال آباد د لويې جرګې ټولو اته سوه دوه اويا برخه والو منلې وې.
سفير اشاره راته وکړه، کښناستم، عينکې يې ليرې کړې، ويې ويل:
ـامان الله خان د افغانستان په څو زره کلن تاريخ کې په لومړي ځل اساسي قانون (نظام نامه) جوړ کړ، ما د ډېرو اروپايي هېوادونو اساسي قوانين لوستي دي، خو دې سړي چې خپلو خلکو ته څومره انساني او بشري حق ور کړی دی، په ډېرو قوانينو کې مې نه دي ليدلي.

سفير غلی شو، عینکې یې ببرته پر سترګو کړې، نظامنامې ته یې وکتل، ويې ويل:
ـپه دې نظامنامه کې راغلي چې ټول افغانان برابر حقوق لري، مريتوب منع دی، مطبوعات آزاد دي، هر چا ته بايد د کار او کسب د زده کړې زمينه برابره شي، بېګار ختم دی....
ما نظام نامه لوستې وه، د سفير خبرې اورېدې، تکراري او ستړې کوونکې وې، خو د نزاکت له مخې مې څه نه ويل.
سفير اورېدې خبرې وکړې، بيا يې ماته وکتل، ويې ويل:
ـدا سړی له خپلو خلکو سره څومره په اخلاص چلېږي، ته راته ووايه! کوم پاچا به په خپله، له کوم زوره پرته خپل واک محدود کړي؟! خو امان الله خان دا کار وکړ، ډېر واک يې خپلې کابينې او نورو مامورينو ته ورکړ....
نيم ساعت وروسته خپلې کوټې ته لاړم، د پاچا وروستي فرمانونه مې را واخيستل، تر دې دمه به هندوانو پر خپلو پګړيو ژبړه پټه تړله چې په اسانۍ وپېژندل شي، خو د پاچا په فرمان کې دا کار اقليتونو ته سپکاوی ياد شوی و، ويلي يې و چې هندوان او سيکان هم افغانان دي او له دې وروسته له هغو ټولو حقوقو برخمن دي چې نور افغانان يې لري.
په دې فرمان کې دا هم راغلي وو چې له دې وروسته د هندوانو او سيکانو اولادونه په عمومي مکتبونو کې درس ويلی شي.... په دوهم فرمان کې ټولو اقليتونو ته د مذهبي ازادۍ د ورکړې يادونه

شوې وه، لیکلي و چې هر څوک خپل مذهبي مراسم په ازاده توګه تر سره کولای شي....
نور فرمانونه مې ولوستل، د فردي ازادي، تعلیم، نظم، پرمختګ او نورو اصلاحاتو په اړه ول....دا وطن یې له خوارې ورځې ایست.
اوږد وغزېدم، ډېر فکر مې وواهه، د پاچا او د دې وطن د تخریب لاره مې ونه مونده.
سوزان تر دې ځایه د خپل غور نیکه یادښتونه ولوستل، ګړۍ ته یې وکتل، د شپې لس بجې وې، خو ورور، پلار او مور یې لا د کشتۍ په لوی سالون کې موزیک ته ناست ول، د ګروپ سویچ ته یې لاس ور وغځاوه، تیاره شوه، سترګې یې پټې کړې.

*　*　*

سوزان خپل ورور ته وکتل، ټام د وحشي هوسۍ بچي ته نږدې ولاړ و. ورغله، د هوسۍ بچی وترهېد، منډه یې واخیسته، د ټام تندی تریو شو. په خشکه یې وویل:

ـ ودې وېراوه.

سوزان وویل:

ـ وبخښه، خو هوسۍ بېسکیټ نه پېژني.

ټام په ورغوي کې نیولی بیسکیټ بېرته په پاکټ کې واچاوه.

سوزان خپل پلار ته وکتل، په یوه نیکر کې پروت و، ځانته یې لمر ورکاوه.

سوزان بېرته خیمې ته ننوته، د خپلې مور له سره یې برسټن لیرې کړه، ویې ویل:

ـ خوب خو په کور کې هم کېده.

لارا کېناسته، سترګې یې وموښلې.

سوزان د خپل غور نیکه کتابچه ور واخیسته، د باندې ووته. د اوبو پر ژۍ پر یوه هواره ډبره کېناسته، پورته یې وکتل، په غرونو کې سپېره ځای نه ښکارېده، ټول له ونو ډک ول. اوبو ته یې وکتل، په وړه کیشتۍ کې سپور بوډا له چنګکه ماهی خلاصاوه.

سوزان کتابچه ور واخیسته، باد نرم و، لمر پوست لګېده. سوزان په کتابچه کې په نښه شوې پاڼه پرانیسته. ډېویډ جونز لیکلي و:
ـ ۱۹۲۴ م کال، د اپرېل دوهمه ـ برېتانوي هند ـ پېښور.
تېرې څو میاشتې مې په مدراس، لاهور او پېښور کې تېرې کړې، سترې ورځې وې، حالات له کنټروله وتلي ښکارېدل، د برېتانوي هند په ډېرو برخو کې د انګرېزانو پر ضد خلک را پورته شول، دوی له امان الله خانه د آزادۍ الهام اخیستی و، زرګونه هندوان، سیکان او مسلمانان مو ووژل، خو نه کرارېدل. حملې یې لا تودې وې. اړ شوو، له چانسلر سره مو په ورځو ورځو خبرې وکړې، هره ممکنه لاره مو وسنجوله، خو د افغانستان د خپلواکۍ او چټک پرمختګ څېره مو نه شوای تته کولای.
اخیر له برېتانیې څو کسه راغلل، ویل یې چې په برېتانوي هند کې د ځینو مسلمانانو ژوند نور هم پسې تریخ کړئ. دا خبره حیرانوکې وه، خو د راغلیو کسانو خبرو له خطر سره سره قناعت راکړ.
د دې نخشې عملي کولو احتیاط غوښت، موږ باید حالات دومره هم نه وای خراب کړي چې برېتانوي هند ته یې تر ګټې تاوان ډېر وای.
له پلان سره سم مو په ځینو مسلمان مېشتو سیمو کې کلیساوې جوړې کړې، په ځایي اوسېدونکو بده ولګېده، ویل یې چې دلته خو عیسویان نه اوسي...نو.... مظاهرې را ووتې، جوړو شویو کلیساووته یې اور ور واچاوه.

دا خبرې مو د برېتانیاوي هند په اخبارونو کې لا وپرسولې. د هجرت له پاره تبلیغ ته زمینه برابره شوه. زموږ صوفیانو جاسوسانو په هر جومات کې تقریرونه شروع کړل، ویل به یې انګرېز عیسویت خپروي، ښه لاره یې هجرت ده...خو د جهاد نوم به یې نه اخیست.
په دې مو بسنه ونه کړه، په هندوانو او سیکانو کې مو خاص کسان وګومارل، دوی پر هغو مسلمانانو ژوند تریخ کړ چې په سیمه کې اقلیت ول.
هجرت! خو کوم ځای ته هجرت؟! مالومه وه، خلک د ایران په شیعه حکومت بې باوره ول. لنډ او د ډاډ وړ ځای افغانستان و.
تبلیغ دومره تود و چې هره ورځ به په زرګونه کسان د ډیورنډ تر کرښې اوښتل. په دې کې زموږ خپل خلک هم وو، دوی ته وظیفه ور سپارل شوې وه چې تر خپله وسه افغانستان ته د نویو ورغلیو مهاجرینو اوځایي اوسیدونکو تر منځ اختلافات را وپاروي.
په دوو میاشتو کې زرګونه کورنۍ افغانستان ته لاړې، د مهاجرینو ډېر فشار پر کابل او نورو لویو ښارونو راته، دې کسانو خواړه، جامې او سرپناه غوښته... زموږ د پلان له مخې باید دا مهاجرین بېرته برېتانیاوي هند ته راغلي وای، دلته یې په افغانستان کې د سخت ژوند او له زرګونو ورغلیو مسلمانو مهاجرو کورنیو سره د حکومت د نه همکاري کیسې کړې وای، په برېتانوي هند کې یې د امان الله خان پر ځلانده تصویر خاورې ور پاشلې وای...او د آزادی احساس مړ شوای وای، خونتیجه یې زموږ د تمې خلاف وخته، د امان الله خان د فرمان

له مخې نویو ورغلیو مهاجرینو ته د کورونو د جوړولو له پاره ځمکې ورکړل شوې او ځایې اوسېدونکو خپله ګوله ورسره شریکه کړه.
برېتانیاوي هند ته بېرته یواځې هغه کورنۍ راغلې چې د ستوري لېږل شوې وې. دا کورنۍ مو د ټول هند په مسلمان مېشتو سیمو کې ووېشلې، دوی به د امان الله خان پر ضد تبلیغ کاوه، ویل به یې چې امان الله خان عیاش پاچا دی، جوماتونو ته یې قلفونه ور اچولي دي، د کوپر قانون چلوي...ده خپل خلک په ګېډه نه وو ماړه کړې، نو موږ ته به یې څه خیر را رسېده....
خو دې تبلیغ تر ډېره کار ونه کړ، له افغانستانه نوې خبرې راتلې، له مهاجرینو سره د پاچا او رایت د نېک سلوک خبرې زموږ له کنټروله ووتې. چانسلر امر وکړ چې افغانستان ته تلونکې کورنۍ را وګرځوي.
وېره یې پر ځای وه، له ورغلو مهاجرینو سره د پاچا اوافغانانو نېک سلوک موږ ته تاوان رارساوه.
پلان ناکام شو، زه بېرته کابل ته لاړم. په لنډه موده کې نور تغیرات هم راغلي ول. لوېې لیسې او مسلکي مکتبونه جوړ شوي وو، ترکي، هندي او جرمني استادانو به زده کړې ور کولې. تر دې دمه په ټول افغانستان کې درې سوه دوه ویشت مکتبونه جوړ شوي وو.
بازار له افغاني تولیداتو ډک و. افغانستان په خپله د غوړیو، صابون، قندو، بورې، عطرو، سیمنټو، ټوپکو، باروتو جوړولو... او د اوسپنې ویلي کولو کارخانې درلودې.

د معدنونو پر استخراج او په ښارونو کې د اوبو رسولو پر عصري سيستم چټک کار روان و...

اخبارونه مې ولوستل، افغانستان خپله راډيو درلوده، په کندهار او جلال اباد کې د برېښنا د توليد لويې او وړې خونې پرانيستل شوې وې. فرانسوي او جرمني شرکتونو د دې هېواد له شماله تر جنوبه پورې د رېل د پټلۍ د ليکې د جوړېدو پر پلان کار کاوه، ولايتونه له مرکز سره د تلګراف او تليفون په واسطه تړل شوي وو، په کابل کې جوړ شوي مرکزي بانک لومړني بانک نوټونه را وايستل. د دې هېواد په لويو ښارونو کې د ملکي هوايي ډګرونو د جوړېدو کار په چټکۍ روان و....

تر دې دمه افغانستان دوولس ملکي طيارې درلودې چې پيلوټان يې جرمنيان ول، خو پاچا پنځه ويشت کسان د پيلوټۍ د زده کړې له پاره مسکو ته لېږلي وو.

هر زون خپل اخبارونه درلودل، دا اخبارونه د وطن دوستۍ، اتحاد، او د نويو پرمختګونو له خبرو ډک ول... د پاچا په امر په لويو ښارونو کې لويې کتابخانې جوړې شوې وې، خلکو به د مطالعې له پاره کتابونه امانت ترې وړل...

د مالياتو قانون جوړ شو، دمالياتو ټکټونه چاپ شول، چا چې به ماليات ورکول، په مقابل کې به يې د مالياتو له ماموره ټکټ اخيست، په دې توګه تر ډېره د رشوت مخه نيول کېده.

پاچا د خپل هېواد له آبادۍ سره لېونۍ مينه درلوده. له کاره يې خوند اخيست. ده د خپلوکارونو د تنظيم له پاره منظم پلان درلود.
شنبې يې د تجارت، ماليې او معارف کارونو ته ځانګړې کړې وه. يکشنبه يې له تجارانو، سفيرانو، او بهرنيو ديپلوماتانو سره کتل. دوشنبه يې د وزيرانو په مجلس کې برخه اخيستله، سې شنبې يې له وزارتونو را غوښتل شوي راپورونه لوستل. چهار شنبه يې له خلکو سره کتل او پنجشبه يې هم د کرنې، عدليې، امنيت ...ستونزې څېړلې.
دې بوخت سړي به ان د جومې په ورځ هم د ملاامامانو، قومي مشرانو او سپين ږيرو مشکلات اورېدل....
فکر په مخه کړم، سپېرې شونډې او تش ماغزه ژر غلامي ته ټټر وهي، خو دې سړي چټک کار کاوه.. خپل خلک يې له خوارې او بې تعليمې ورځې را ايستل.
په دې تشو ماغزو کې د الفبا د يوه ټکي اضافه کېدل هم برېتانيې ته خطرناک و.
په کابل کې مې د اوسېدو مياشت نه وه پوره چې تلګراف راغی، چانسلر په بېړه پېښور ته ور غوښتی وم. دوهمه ورځ مې پېښور ته ورسوله. چانسلر مې وليد، حيران شوم، له سلام او کلام پرته يې په خوند وويل:
ــډېر ښه جونزه! له دې وروسته به ږېرې ته چاړه نه ور وړې!
سوزان يودم چيغه کړه. په بېړه ودرېده، په ګريوان کې يې ګوتې ننه ايستې، پر وښو وړه څرمښکۍ ولوېده. ټام ته يې وکتل، خندل يې...

سوزان منډه پسې واخیسته، خو ټام ګړندی و، سوزان ودرېده. په سترې ساه یې وویل:
_احمقه! دا نو ټوکه وه!
بېرته خپل ځای ته راغله. سپین تندي یې نری ګونځې پیدا کړې:
_اه! نه!
ټیټه شوه، کتابچه یې داوبو له ژۍ ور پورته کړه،د سر څو لندې پاڼې یې سره سرېښ وې. کتابچه یې لمر ته کېښوده، خپل پلار ته یې وکتل، پر سیخونو پېیلوغوښو ته یې پکی واهه. کشتۍ ته ورغله، ټېله یې کړه، د جهیل د اوبو سره څپه یې زنګنو ته ور پورته شوه.
د مور غږ یې واورېد:
_پام کوه!
سوزان په کشتۍ کې کېناسته، د دواړو غاړو پاروګان یې ووهل، خو لنډه را وګرځېده، کتابچه یې ور واخیسته، بېرته کیشتۍ ته ورغله، شېبه وروسته د جهیل په څنډه کې ولاړ کب نیونکي کوچیني ښکارېدل. سوزان پاروګان پرېښودل، کیشتۍ تر یوه ځایه کراره تله، وروسته ودرېده. سوزان ستوني ستغ پرېوته، کتابچه یې مخ ته ونیوله، پرسترګو یې سیوری راغی. سرې شونډې یې وخوځېدې:
۱۹۲۵ م کال_ د اپرېل دیارلسمه_ د لویې پکتیا غرونه:
_اه! د ږېرې له خارښته سترې یم، ډېره اوږده شوې ده، یوه لوېشت، یا تر دې ډېره، نه پوهېږم! خو کله چې کښته ګورم، د ږېرې وېښته مې سترګو

ته دربړي. خربيلې ږېره نه ښکارېده، خواوس سپين ډکې له ورايه پکې وينم.
لمر دی، غرونه شنه لمبه کوي، تر سره په شنو ونو کې پټ دي. دلته دوې ورځې مخکې را ورسېدو، ابادي نه شته، تر اوسه مو يوائې د مرغانو آوازونه اورېدلي دي. دا ځای قدم شاه خوښ کړ، خوښ نه، له پخوا يې دلته راتګ په نېت کې و. يوې لويې او ارتې سمڅې ته يې راوستم، پای يې نه مالومېږي، سوړ بوی پکې پروت دی.
قدم شاه سهار اته بجې له دوو کچرو سره ووت، دوه ساعته تېر شول، تر اوسه يې درک نه شته.
ما په دې دوو ساعتونو کې غزول شوی سيم له سره وکوت. مازې يو ځای ښکارېده، سل متره سيم په خاورو او ډبرو کې پټ و. بيا مې چلتار پر سر کړ، په آينه کې مې وکتل، سوچه عرب وم.
اه! په پېښور کې دتېرو څو مياشتومهم ټکي هم په ليکلو ارزي.
اتيا کسان وو، دوې مياشتې مو په زېر زمينيو کې تېرې کړې، هر څه همالته ول. په دهلېز، اشپز خانه، کوټو، تشنابونو ... کې ژېړ ګروپان بل ول. دوې مياشتې، پوره دوې مياشتې مو يوائې خبرې واورېدې.
خو سترې خبرې نه وې، په دې موده کې مې ډېر څه زده کړل.
موږ ته به انګرېز، عرب، هندي او افغان استادان راتلل. د افغانستان د مختلفو قومونو، دود، کولتور او عقيدو په باره کې به راته غږېدل، د جاسوسۍ نوي، عصري وسايل به يې راته راوړل... د هرې وسيلې تشريح او اهميت ډېرې خبرې غوښتې.

دوې مياشتې وروسته يې نومونه رابانديې کېښودل، مختلف نومونه. مارګير اغا، غيبګو، پير کرم شاه، د مدينې خواجه...د هر يوه په نوم کې د پير، اغا، خواجه، خليفه، حضرت،... ټکي مهم ول. ماته يې د بغدادي پير نوم انتخاب کړ.
يوه ژبه حتمي وه، دا اتيا کسان بايد په پښتو يا فارسي، يوې ژبې پوهېدئ، بس! له دوو کسانو پرته يوه هم د ژبې ستونزه نه درلوده. لومړی يو په ونه لوړ تک سپين انګرېز و، هغه ته يې د پير ګونګه لقب وټاکه، بله چاره نه وه، ژبه يې نه وه زده، ګونګی يې کړ، ده بايد يواځې لاسونه خوځولای، نور کار يې افغان ملګري ته پرېښود، هغه به د پير ګونګه له حرکاتو اخيستې مانا خلکو ته ويله.
دوهم يو هندو صوفي و چې له هندي پرته په بله ژبه نه پوهېده. ده ته يې د ديو بندي پير لقب ورکړ.
بيا يې اتيا کسان سره ووېشلو، څلوېښت دوه نفري ګروپونه يې جوړ کړل، له اته دېرشو انګرېزانو، عربو او هنديانو سره يې يو ـيو داسې کس ملګری کړ چې په سيمه کې بلد ول.
وروسته د څېرو له مخې تقسيمات شروع شول. ډېر انګرېزان د افغانستان هغو سيمو ته وټاکل شول چې اوسيدونکې يې له رنګه سره ول. خو هندوانو او عربو دا مشکل نه درلود، دوی هرې سيمې ته جوړېدل.

ما هم کومه ستونزه نه درلوده، انګرېز وم، خو رنګ مې کوم مشکل نه جوړاوه. ما او لارنس ته، چې اوس يې پير کرم شاه باله وويل شول چې تاسو به ډيورنډ کرښې ته نږدې په دوو مختلفو سيمو کې فعاليت کوئ. قدم شاه يې ملګرى راته وټاکه. قدم شاه له ونې ټيټ دى، تر لويشتې اوږده ږېره لري، په چالاکۍ کې يې وړې ده.
په دې څلوېښتو ګروپونو کې لومړۍ د افغانستان شمالي برخو ته انتخاب شوې کسان ولېږل شول. نورو کومه ستونزه نه درلوده، يوائې تر کرښې په غرنيو پټو لارو واوښتل، وروسته يې له عامو موټرونو او سړکونو استفاده کولاى شواى. خو د افغانستان شمال ته د انګرېزانو تګ يو څه سخت و.
دوى لومړۍ د چترال له لارې بدخشان ته لاړل، بيا يې له هغه ځايه نورو سيمو ته مخه کړه. خو ما او زما ملګري کومه ستونزه نه درلوده، دوې کچرې مو واخيستې، لومړۍ مو لويو خلطو ته د جاسوسۍ وسايل، توپانچه،. دوربين، مختلفې دواوې... او خوراکي مواد ور واچول، بيامو دينې کتابونه ور باندې کېښودل، سپينو پګړيو، اوږدو ږيرو، چونډارو ګردو لمنو او د کچرو پر سر ښکاره ايښودل شوو ديني کتابونو له شکه ايستلو.
ان د وزيرو په يوه جومات کې مې لا د پټې خولې جمه هم ورکړه.
کرار تلو، دوى شپې مو ستورو ته تېرې کړې، درېيم ماښام مو يوه کلي ته ور ووړ، ضرورت نه و چې ځانونه معرفي کړو، خلکو په خپله عالمان

بللو، ویل یې چې د هندوستان دینې مدرسوته تللي عالمان بېرته خپلو کورونو ته روان دي.
ماخستن یې غوړه ښوروا راته راوړه، سهار مو د شیدو له چایو سره تازه کوچ وخوړل.
تږوله ورځ مو مزل وکړ، پاتې شپه مو په غره کې تېره کړه، بل ماښام همدې غار ته را ورسېدو.
بل ځای نه شوای تلای، قدم شاه دا غار پخوا هم لیدلی و، د دوو میاشتو زده کړې په وخت کې یې انګرېز استادانو ته قناعت ور کړی و چې دا ځای د فعالیت د پیل له پاره ښه دی.
ستړي وو، شپه مو په خوب تېره کړه، خو سهار مو لومړی خوراکي مواد، دوا... او د جاسوسۍ وسایل د غار تیارې برخې ته یووړل، بیامو سل متره سیم تر خاورو لاندې کړ، د سیم په دواړو خواوو پورې یوه یوه کوچینۍ دستګاه تړل شوې وه. یوه دستګاه مو په غار کې د ابښودل شویو کتابونو شاته پرېښوده، بله مو لاندې چینې ته نږدې د لویو ډبرو په مینځ کې پټه کړه.
اه! قدم شاه را راوان دی، باید ورشم چې څه یې کړي دي.
سوزان بله پاڼه واوړوله.
بل یادښت دوې اونۍ وروسته لیکل شوی و:
ـقدم شاه خوشاله و، ویل یې چې په غره کې یې د لېوانو انګولا اورېدلې وه، لیرې خوشې کړې کچرې به بیا ونه وینې.

په لومړۍ ورځ مو څوک ونه ليدل، خو دوهم سهار مو د زنګولې آواز واورېد ، قدم شاه په منډه دباندې ووت، له سيرلي سره راغی، دتک تور سيرلي سپينه ټنډه ښکلې ښکارېدله. قدم شاه د سيرلي کباب ته خوشاله و ، خو ما ورته وويل چې حوصله وکه، دا کوچينی سېرلی به لوی پسونه درته راولي.

زنګوله مې ترې خلاصه کړه، تار مې ور پورې وتاړه، د سمڅې په تياره برخه کې مې پورته را وځړوله. د تار بله څوکه مې تر کتابونو راوړه. دې تار دخاورو رنګ درلود ، تر وېښته نری و ، له ځمکې سره نه ښکارېده.

قدم شاه ته مې وکتل، سترګې يې رډې راختلې وې...ومې ويل:

_د سيرلي خوله ور وتړه، ليرې يې پټ که.

سيرلي ناري کړې، قدم شاه خولې ته جورابه ور واغوسته. تر ښکرو يې ونيو ، د باندې ووت.

ښه شېبه تېره شوه، بېرته راغی، خو کېناستلو ته مې پرې نه ښود ، ورته ومې ويل چې له چينې سره کېنه.

شنې غټې پېيلې مرۍ مې غاړې ته واچولې، دستګاه مې روښانه کړه، پوره يو پاو وخت مې غوږونه څک نيولي وو ، خو د مرغانو له نريو نارو پرته مې بل څه وانه ورېدل. يودم د دستګاه له واړه لاوډسپېکره د ډېرو د رغړېدو غږ را ووت. بيا مې يو نری وار خطا آواز واورېد :

_ته څوک يې؟! دلته څه کوې؟!

د دستګاه غږ مې تر پايه پورې تېز کړ.

د قدم شاه ناره مې واورېده:

ـد خدای بنده.
بیا له لاوډ سپیکره د قدم شاه یوه لېونۍ، بې مانا چیغه را ووته.
ـلو لو لو لو لو لا....
لاوډ سپیکر ته مې غوږ ور نږدې کړ. نري وارخطا غږ وویل:
ـسیرلی مې ورک دی. تا نه دی لیدلی؟!
قدم شاه د اوښ غوندې وغړمبېد، بیا یې وویل:
ـپورته ور وخېژه! بغدادي پیر ته پټې مالومې دي.
چوپه چوپتیا شوه، له لاوډ سپیکره یواځې د مرغانو غږ را ووت. دستګاه مې بنده کړه. دغار خولې ته مې وکتل، لومړی یوه خړه خیرنه خولۍ را پورته شوه، بیا مې د یوه نهه ـ لس کلن ماشوم چاودی سپېره مخ ولید.
ماشوم د غار په خوله کې ودرېد، وارخطا ښکارېده.
مخې ته د پرانیستې کتاب پاڼې مې سره وروستې. ومې خندل:
ـراځه، راځه! دنیایې کارونو ته زړه مه خوره! تور سېرلی به خدای پیدا کړې!
د ماشوم سترګې رډې راوختې. په خواره خوله یې وویل:
ـته له کومه پوه شوې چې زما سیرلی ورک دی، هغه هم تور سېرلی؟!
ومې خندل:
ـکه بغدادی پیر په غیبو نه پوهېدای، نو نوم به یې بغدادي پیر نه و.
ماشوم را نږدې شو، خو چاودې لاسونه یې لا لړزېدل.
ومې ویل:

ـ راځه بچیه! دلته نږدې راته کښېنه.
ماشوم په خاورو کې پلتۍ ووهله.
سترګې مې پټې کړې، هېڅ مې هم نه ویل، خو شونډې مې خوځولې... بیا مې هماغسې په پټو سترګو څو ځله یوه خبره تکرار کړه:
ـ تور سیرلی، سپین یې تندی، تور سېرلی سپین یې تندی، تور....
یودم مې ماشوم ته وکتل، سترګې یې رډې راختلې وې. د کتاب د ابښودلو په پلمه مې دستګاه روښانه کړه، ببرته مې سترګې پټې کړې، ومې ویل
ـ تور سېرلیه وینم دي، وینم دي! ببځایه زورونه مه وهه. له دې دوو تېږو دې یوځې بغدادي پیر را ایستلی شي.
غلی شوم، بیا مې څو نامفهومه تورې تر خولې را ووتل، وروسته مې په ټیټ غږ وویل:
ـ راشه! راشه، بغدادي پیر دې غواړي. افرین، افرین...
یودم مې تندی تریو کړ:
ـ نه! لاره مه کږوه!
ومې خندل:
ـ افرین، همدا نرۍ لاره را واخله.
ماشوم ته مې وکتل، سترګې یې له حیرانۍ ډکې وې، ومې خندل:
ـ مخ دې سم ونیسه، سیرلی پیدا شو، بس، د چینې چپ لاس ته، دوه ، درې سوه ګامه لیرې په دوو تیږوکې بند و .
ماشوم په بېړه ودرېد. تر لمنې مې ونیو ،ومې خندل:

ـ کښنه! زحمت مه باسه! تېرې مې لیرې کړې، بغدادي پیر دومره کرامات لري چې سېرلی په خپلو پښو دلته راولي.
وخت ووت، چیغه مې کړه!
ـ راشه نو، مه ناوخته کوه!
ماشوم ته مې وکتل، وېرې اخیستی و. ورته ومې ویل چې سترګې پټې که.
غړی مې اوږده کړه، قدم شاه په احتیاط پورته را وخوت، سیرلی یې د غار په خوله کې پرېښود. خپله ببرته لاندې کښته شو. سیرلی ماشوم ته ورغی، د هغه پر غوږ یې خپلې تودې شونډې ولګولې. ماشوم په بېړه ور وکتل، چیغه یې کړه، یوې خوا ته ړنګ شو.
ورغلم، بېسده ماشوم مې له خاورو را پورته کړ، دستګاه ته مې خوله ور ټیټه کړه، له قدم شاه مې دچینې سړې اوبه را وغوښتې. د ماشوم غاړې ته مې لاس ور ووړ، غاړه یې توده وه، نری رګ پورته غورځېده....
د قدم شاه غږ مې واورېد:
ـ دومره کراماتو ته هم ضرورت نه و چې سیرلی په خپلو پښو راولې.
قدم شاه مې ببرته لاندې ولیږه. دماشوم پر مخ مې سړې اوبه واچولې. سترګې یې رڼې کړې. د سیرلي په لیدو یې رنګ ببرته ځای ته راغی. ولاړ شو، سیرلی یې تر ښکر ونیو، تر یو څه ځایه زانګې وانګې ته، وروسته یې پښې پر ځمکه سمې لګېدې.
قدم شا راغی، ومې ویل:

ـ څه فکر کوې! کوچیان به راشي؟!
په خندا یې راته وویل چې دومره کرامات بې څه نه دي، راځي! راځي، ضرور راځي.
خبره یې سمه وه، ماسپښین مې مخ ته د چینې سرې اوبه ور اچولې چې په ونو کې مې درې کسان ولیدل. په بېړه پورته وختم، قدم شاه د چایو پیاله خولې ته نیولې وه. ورته ومې ویل چې کوچیان دي، ژر یې مه را پرېږده، دستګاه ته نږدې یې په خبرو راوله.
پیالې او غرمني پاتې لوښې مې را واخیستل،د غار تیارې برخې ته لاړم. پاکې، سپینې جامې مې واغوستې. بېرته خپل ځای ته راغلم، چلتار مې پر سر کړ، دستګاه مې روښانه کړه.
له لاوډ سپیکره د کوچیانو له غوسې ډکې نارې راتلې. ویل یې چې ټګان یاست، پر ماشوم مو څه کړي؟! زبون یې وهل شوی و....بیا مې د ماشوم نری، غږ واورېد، قسمونه یې خوړل... ویل یې بابکه! په کوران که دورواغ درته وایم! سیرلی په خپلو پښو راغی.
خبره نوره هم جنجالي شوه، کوچیان پورته راختل، خو قدم شاه زاری ورته کولې... ویل یې چې لنډ وخت صبر وکړی، بغدادي پیر لمونځ کوي.
په بېړه مې د پوزیو جاینماز هوار کړ.
له لاوډسپیکره ډډ کوچیانی غږ را ووت:
ـ اې ټګانو، له کومه راغلي یاست؟!
قدم شاه په خواره خوله وویل:

ـد خدای روی ومنئ! ما په هر نوم یاد کړئ، خو قربان یې شم! بغدادي پیر ته څه مه وایاست، لوګی به مو کړي.

له لاوډ سپیکره د شارتیي غوندې غږ را وووت، د کوچیانو خندا وه.

قدم شاه وویل:

ـکه زما منئ، د چینې په دې پاکو اوبو اودسونه وکئ، خدای یاد کئ، تر هغو به پیر صاحب هم خپل عبادت خلاص کړي.

یو ډډ کوچیانی غږ راغی:

ـحاجي ناټکه! دې ټګ خدایکه بده خبره کړې وي. راځئ! له دې ټګانو سره به وروسته جوړېږو.

تر ډېره مې یواځې د اوبو چړپا اورېده. بیا هغه هم غلې شوه، ښه سات ووت. وروسته د یوه کوچي غږ راغی:

ـمیرګلیه! لږ درو څکېږه.

دوهم کوچي وویل:

ـخپل څادر ولې نه هواروې!

ـساده کېږه مه! دا نوی څادر به څنګه سپېرو خاورو ته ورکوم!

تر ډېره چوپه چوپتیا وه. بیا مې یو غږ واورېد:

ـیاره حاجي ناټکه! لانت په شیطان! لمانځه ته یې پرې نه ښودم، په لسو رکاتونو کې مې خپله ناروغه اوښه سترګو ته ولاړه وه.

حاجي ناټک په خوابدي غږ وویل:

ـته د اوښې غم نیولای یې! خو زه خپلې شامتورې لورکۍ ته پکر وړی یم، غونډل چیچلې!

قدم شاه په خبره کې ور ولوېد:
ـبغدادي پير ته وواياست، د مارانو اوغونډلانو دم پرې وچ دی.
د ميرګل له غوسې ډک غږ مې واورېد:
ـحاجي ناټکه، درځه چې دا ټګ ووينو.
دپوزيو جاينماز مې سم کړ، قبلې ته ودرېدم. شېبه وروسته تياره راباندې راغله. وپوهېدم چې درې تنه د سمڅې خولې ته را ورسېدل.
يودم مې ډډ خندی واورېد، يوه کوچياني غږ وويل:
ـپير صېب خو له خپلې ک ... خبر نه دی، پرتوګ يې په چپه خوا اغوستی، نو ورک سېرلی به ځنګه په خپلو پښو راولي!
زړه مې خولې ته راغی، رکوه ته ټيټ شوم. پايڅو ته مې وکتل، له نريو ، ببرو تارونو ډک درزونه نېغ ولاړ ول.
شېبه وروسته مې سلام وګرځاوه، پرته له دې چې راغلو کسانو ته وګورم، په موسکاه مې وويل:
ـڅوک به د خدای په عبادت کې دومره غرق وي چې خپلو جامو ته به يې پام نه وي، خو ميرګل به بيا په لمانځه کې د خپلې ناروغې اوښې فکرونه وهي.
کوچيانو ته مې وکتل، سترګې يې رډې راختلې وې. بله خبره مې وکړه:
ـپر چا باندې به بيا تر لمانځه، خپل نوی څادر ګران وي.
ماشوم په خوند وويل:
ـبابکه! زما خبره مو نه منله. وګوره! پيرګل ستاسو په نومونو پوهېږي. پټې ور مالومې دي.

ومې ویل:
ـراځئ. نږدې راشئ.
درې واړه مخامخ غلي راته کېناستل.
ومې ویل:
ـحاجي ناټکه! خوا مه بدوه، شامتوره لورکۍ به دې خدای جوړه کي.
دواړو یو بل ته وکتل، بېرته یې سرونه وځړېدل. یوازې ماشوم له ځلا ډکې نیغې سترګې راته نیولې وې.
ومې خندل:
ـسیرلی دې څنګه دی؟
ماشوم په خوند وویل:
ـښه دی، د پخوا غوندې ټوپونه وهي.
سترګې مې پټې کړې، یودم موسک شوم، ماشوم ته مې وکتل، ومې ویل:
ـخو ستا سیرلي یوه زنګوله هم لرله.
د ماشوم د سترګو ځلا لا پسې ډېره شوه:
ـهو، هغه زنګوله مې بابک له بازاره راته راوړې وه، له سیرلي سره یې اجب خوند کاوه. خو اوس ورکه ده.
ومې ویل:
ـورکه؟!
یودم مې وخندل:
ـبغدادي پیر ته د ورکې خبره مه کوه!

سترګې مې پټې کړې، څو ځله په يوه او بله خوا وزنګېدم، ورو مې وويل:
ـړانده! ړانده، چېرې يې؟
غلی شوم، څېره مې داسې ونيوله لکه د کوم چا ځواب ته چې ماتله يم.
يودم مې خپل تندی ګونځې کړ، ومې ويل:
ـوه ړندکيه! دا وخت نو د غزني د زيارتونو دی، هله! د تور سېرلي زنګوله د سترګو په رپ کې را ورسوه!
کوچيانو ته مې وکتل، د ټولو سترګې رډې راختلې وې.
ماشوم په وېرېدلي غږ وويل:
ـله چا سره دې خبرې کولې؟
ومې خندل:
ـړوند پيری و، د زيارتونو ډېر شوقي دی، ويل يې چې په غزني کې يم.
ټولو يو بل ته وکتل. تار مې کش کړ، کړنګ شو، د غار په تياره برخه کې زنګوله را لوېدلې وه.
ومې خندل:
ـاوس يې هم ناوخته کړ، خير، د ړندکي يوه سترګه کار نه کوي، په دې غره او دومره ډېرو کې د وړې زنګولې پيدا کول سخته خبره ده.
د غار تيارې برخې ته ورغلم. لومړی مې خپل پرتوګ سم کړ، بيا مې زنګوله راپورته کړه، بېرته راغلم، د کوچيانو په مخونو کې ټکی وينه نه وه پاتې.

زنګوله مې وګړنجوله، ماشوم په بیړه راته وکتل، سترګې یې وځلېدې، زنګوله یې زما له ګوتو وایسته. په خوند یې وویل:

ـدا یې چیرې پیدا کړه!

ومې خندل:

ـپه هماغو تیرو کې چې سېرلی بند و.

میرګل یودم چیغه کړه. وغړمبېد، له خولې یې لاړې باد شوې، ځان یې له ځمکې وویشت. حاجي ناټک یې پر پښو ور پرېووت، ما یې لاسونه کلک ونیول.

حاجي ناټک وویل:

ـپېریان لري، یو ځل یې د ملا په وعظ کې را پرې ایست، بیا په اتڼ کې مستي واخیست، رمباړې یې کړې.

میرګل یوه شېبه پورته پورته غورځېده، بیا کرار پرېووت.

بېرته خپل ځای ته راغلم. ور ومې کتل، حاجي ناټک په خپل نوي ځادر د میرګل له خولې را وتلي ځګونه پاکول.

وخت ووت، میرګل کېناست، خو لا یې هم خړو خاورو ته وچې سترګې نیولې وې. یودم را وښویېد، زما پر پښو یې خپلې تودې شونډې کېښودې. د زړه له اخلاصه یې وژړل.

حاجي ناټک تر مټ ونیو، خو ما اشاره ورته وکړه چې په خپل حال یې پرېږده. مېرګل ژړل...پښې مې د هغه په اوښکواو لاړو لندې شوې. وروسته یې په ژړا کې وویل:

ـاه بغدادي پیره! قربان دې شم! خاوري میرګل وبخښه.

ومې خندل، په ولیو کې مې څو ځله وټپاوه. ومې ویل:
ـبخښلی مې يې.
خو میرګل زما له پښو نه پورته کېده.
ومې ویل:
ـپورته شه، ومې بخښلی.
میرګل لا هماغسې زماپر پښو خپل مخ ایښی و. وخت ووت، ژړا يې په سلګیو بدله شوه. بیا يې په غریو کې وویل:
ـخدای دې مې ګونګی کړي، ستا مبارکه مې په بد نوم یاده کړه.
تر ولیو مې ونیو، په زور مې کېناوه. ومې ویل:
ـته نه يې ملامت، حالات خراب دي، اوس هر څوک د بزرګي داوا کوي.
حاجي ناټک ته مې وویل چې په غاړه کې پروت ول ول پټکی يې ور وتړي. دوی یوه شېبه ناست ول، بیا يې اجازه وغوښته، د غار تر خولې پورې يې مخونه، نه را نه اړول. پر شا تلل.
په میرګل پسې مې ناره ونیوله:
ـاوښه به دې خدای جوړه کړي.
یوه شېبه کېناستم، بیا لاندې کښته شوم، قدم شاه خندل.
په رښواوبو کې مې پښې ننه ایستې، لاس مې پرې تېر کړ، د میرګل وچې شوې لاړې سرېښناکې وې.
د قدم شاه له جذبې ډک غږ مې واورېد:
ـاوس دې نو بازار تود بوله.
ور ومې کتل، وړې سترګې يې ځلېدلې.

تر څنګ مې کېناست، ناڅاپه يې اوبو ته خپلې غبرګې پښې ور واچولې، اوبه د چينې ژۍ ته را وختې. په بېړه ودرېدم.
قدم شاه وخندل:
ـ مبارکه خو دې لنده نه شوه؟!
يودم يې په غږ کې بدلون راغی:
ـ خو وروستۍ خبره دې اټکلي وه. اوښه به څنګه جوړه شي؟!
ومې خندل:
ـ کله کله اټکلي خبره هم سمه راوځي.
سم مې ويل، بل سهار وخته يوه ډډه غږ له خوبه را ويښ کړم. ور مېږ مې کوږ کړ، د قدم شاه تشه بړستنه پرته وه. د باندې ووتم، ميرګل او يو چاغ سپين پسه له چينې سره ولاړ ول. ورغلم، کوچی مې پر لاسونو را پربووت. بيا يې سر پورته کړ، سترګې يې له اوښکو ډکې وې، په خوند يې وويل:
ـ يا بغدادي پيره! دوا (دعا) دې کار وکه، اوښې له څلورو ورځو وروسته ځوځ وخوړل.
د قدم شاه غږ مې واورېد:
ـ د بغدادي پير دعا ببرته نه راګرځي!
شاته مې وکتل، د قدم شاه غبږ له وچو لرګيو ډکه وه.
کوچي يودم چيغه کړه!
ـ خاورې ميرګله، خدای دي مرګ در کي، چې ته يې، پير صايبان به څنګه لرګي راوړي.

ورغی، له قدم شاه یې په زوره لرګي ور واخیستل، پورته وخوت، خو په ببړه یې مخې ته ودرېدم. پوهېدم چې دا کوچی زما توشکې ته نږدې له پرتې خلاصې کتابچې او انګرېزي یادښتونو څه نه شي بود کولای، خو په خپله د قلم او کتابچې لیدل، د بغدادي پیر رنګ بدولای شوای.

قدم شاه ته مې اشاره وکړه، خو کوچي قسمونه خوړل، ویل یې چې لرګي به د غار خولې ته رسوي.

اخیر مې مجبوره کړ، دواړه ببرته چینې ته را وګرځېدو. پسه ته مې وکتل، ډېر وخت مو داسې چاغ ورنونه نه وو خوړلې.

د میرګل غږ مې واورېد:

ـ پسه چېرته ودروم؟

ومې ویل:

ـ لږ هاخوا یې حلال که.

تېتې غونډۍ ته وختم، هوا ښکلې وه، نري باد د ونو پر پاڼو لاس تېراوه. کله کله به د یوه مرغه ناره راغله.

ببرته لاندې کښته شوم، پسه له پوستنه شوی و، پر ګېډې یې د وازګو نرۍ پرده پرته وه.

دوه ورنونه بس ول، خو میرګل نه منله، ویل یې چې سلامت پسه یې نذر منلی و. په سخته مې قانع کړ، ور یاده مې کړه چې موږ دوه نفرو یو، ګرمې ده، نوره غوښه خرابېږي.

کوچي زړه نازړه پاتې غوښه په ځادر کې وتړله. دتګ په وخت يې وويل چې سات وروسته به حاجي ناټک، د هغه لور او څو نور سپين ږيري راورسيږي.

پورته وختم، د غره د خزندو په اړه مو لا په پېښور کې فکر کړی و. د دواوو له کڅوړې مې يو بوتل را وايست. کوچينی جام مې له اوبو ډک کړ، درې سرپوښه دوا مې پکې واچوله.

د باندې ووتم، قدم شاه د پسه سلامت ورون اور ته نيولی و.

سات وروسته ډله کوچيان راغلل، يوه ځوان يوه وړه نجلۍ په شاه کړې وه، د نجلۍ له درده ډکو چيغو د دستګا کراماتو ته پرې نه ښودم.

ټول پورته را وختل. وار نه کېده، ښی لاس مې د مچولو له پاره تر ډېره پورته نيولی و.

بيا مې نجلۍ ته وکتل، په ځپولې وښتو کې يې وچ وانښه بند ول. غټې تورې سترګې يې له اوښکو ډکې وې. کله کله به يې له درده چيغه کړه.

حاجي ناټک وويل:

ـقربان دې شم، زامت مو نه درکاوه، خو شامتوره....

په خبره کې يې ور ولوېدم. په خندا مې وويل:

ـغم مه کوه! خدای ته يې وسپاره، بغدادي پير ته يې وسپاره.

حاجي ناټک د نجلۍ خيرن لستونی ور پورته کړ. د شامتورې مټ تک شين و. د نجلۍ پر تندي مې لاس کېښود، سره تبه يې وه. جام مې را واخيست. ومې ويل:

ـ میرګل خبر کړم چې شامتوره دلته راولئ، سخته وه، وخت لنډ و، خو بیا مې هم ړندکی پېری کوه قاف ته ولېږه. ایله یې لږ مخکې د شفا دا اوبه را ورسولې.
جام مې د نجلۍ وچو شونډو ته ور نږدې کړ، یو غوړپ اوبه یې تېرې کړې. کوچیانو ته مې وکتل، ټولو وچې سترګې راته نیولې وې.
نجلۍ مې پر پوزۍ پرې ایسته، دا دوا له بریتانیې راغلې وه، اصله وه، پوهېدم چې تاثیر کوي، خو وخت یې غوښت.
ټول غلي ول، یواځې نجلۍ له درده ډکې نارې وهلې....
حاجي ناټک را وښویېد. مخې ته یې یوه غوټه راته کېښوده، په خواره خوله یې وویل:
ـ قربان دې شم، پوهېږم چې ته د هېڅ شي کمی نه لرې، څه چې وغواړې، د سترګو په رپ کې درته را رسېږي. خو لږ ګوستاخي مې وکړه. خالي لاس راتګ ښه نه راته ښکارېده. جنغوزې مې درته راوړې.
حاجي ناټک بېرته دوه ګامه شاته وښوییېد.
یوه کوچې ته مې پام شو، پر خړو خاورو هوار پوزې ته یې کتل.
ومې ویل:
ـ حاجي ناټکه! کور دې ودان چې د خدای دوستانو ته په درنه سترګه ګورې. ته سم وایې! ماته هېڅ هم کم نه دي، دا تېر ماخستن لا کړپا له خوبه را ویښ کړم، ړندکی و، په سمڅه کې یې غالی هواروله. ور هاخوا د سرو زرو په لوښو کې رنګارنګ تازه مېوې ایښې وې.

ړندکي راته وویل چې قربان دې شم، د دنیا ټول خوندونه دې په واک کې دي، خو ته وچې شونډې په خړو خاورو کې پروت یې، نه مې لوربږې! خیر دی، دا غالۍ او لړه مېوه ومنه!
خو ما سپک کړ، ورته ومې ویل چې نه ، نه ، نه! زه خو دې نن نه یم پېژندلای، کلونه کلونه مې مرید یې. په دې نه پوهېږې چې بغدادي پیر په دنیایي لهو لهب پسې نه ګرځي! هله! دا دنیایي مرداریانې دې در ټولې که!
غلی شوم. کوچیانو وچې سترګې راته نیولې وې.
سر مې ځو ځله وخوځاوه، ومې ویل:
ـهی هی! ځواني وه، نه پوهېدم، په بغداد کې مې د سرو زرو کور درلود. په حساب سل مزدوران راته ګرځېدل. باغ، ځلوبښت ښکلې مینځې، تر حده وتلې ځمکې، سره او سپین...د هیڅ شي کمی نه و ، ټوله ورځ به مې په ښکار او مزو تېروله، خو یوه شپه مې خپل نیکه شیخ نوراني اغا په خوب ولید. د سمندر د اوبو پر سر ولاړ و، تکه سپینه رڼا ترې بادېدله، ډله سمندري ښاپیرۍ یې د حجاب په ثوابونو پوهولې.
ورغلم، خو نیکه مخ رانه واړاوه. هماغه خواته یې ودربدم، بیا یې هم راته ونه کتل. ورته ومې ویل چې زه یم، ستا لمسی. خو نیکه په خپلو مبارکو لاسونو پورې وهلم. تر لمنې مې ونیو، لاس مې اور واخیست.
ومې ژړل... نیکه په خشکه راته وویل چې د پیرانو رنګ دې بد کړ، د دنیا لهو و لهب د خدای له عبادته ایستلی یې....

را ویښ شوم، لستوڼی مې سوځېدلی و. بس! په هماغه سهار مې خپل د سرو زرو کور، باغ، ځمکې... هر څه پر غریبانو ووېشل....
غلی شوم، کوڅیان سونګېدل، پزې یې پورته کشولې....
ومې ویل:
د دنیا لهو و لهب مې پرېښودل. اوس دنیا (ثروت) د مردارو اوبو غوندې راته ایسي. پایڅې ترې ټولوم. که نه د قارون د ورکې شوې خزانې ځای هم را مالوم دی، خو نه ارزي! کوم خوند چې په عبادت کې دی، بل څه یې نه لري....
غلی شوم، کوڅیانو اوښکې تویولې.
ښه شېبه ووته، د حاجي ناټک غریو نیولی غږ مې واورېد:
_بازه! د بغدادي پیر مبارکې خبرې دې واورېدې؟! تاته وایي!
یو له عمره پوخ سړی وسونګېد. په ژړا کې یې وویل:
_توبه مې ده.
ومې ویل:
_باز څه کړي؟!
حاجي ناټک پر خپله پزه د څادر پیڅکه تېره کړه!
_پیرګله! قربان دې شم. باز جایي (کلیوال) دی، څو ورځې مخکې یې د تناره د جوړولو له پاره پخه خاوره وړه، د سرې غونډۍ خاوره کلکه ده، له کولنګ سره یوه ژېړه روپۍ را تښېدلې وه. باز وایي چې د زرو ده. نن هماغه ځای ته بیا ور روان و. خو کولنګ مې په کېږدۍ کې ترې

کېښنود، ورته ومې ویل چې راځه! نوی پیر پیدا شوی، پټې ور مالومې دي.
حاجي ناټک غلی شو، باز ته یې وکتل، ویې ویل:
ـهله! پیرګل ته هغه روپۍ ورښکاره که.
باز د خپلې زړې، خیرنې، شکېدلې سدرۍ په جېب کې ګوتې ننه ایستې، یوه ځلانده ژېړه سیکه یې راته ونیوله.
په زړه کې مې خوشالي منډه واخیسته، خو ځان مې کابو کړ، د سرو زرو سیکې ته مې په ځیر ځیر وکتل، یودم مې ټنډه تروه کړه، ومې ویل:
ـخپل لمونځونه مه خرابوی، ورته وګورئ! د مسو په دې روپۍ د لوڅ لیړ سړی شکل کېندل شوی دی. بوت دی. ګناه لري.
سیکه مې د غار خولې ته ور وغورځوله. زړه مې ولړزېد، سیکه هماغسې په رغړېدو ـ رغړېدو له غاره ووته.
سترګې مې پټې کړې، ومې ویل:
ـبازه! ځان مه ستړی کوه! همدا ګړۍ په هغه ځای کې ولاړ یم چې تا دا روپۍ پیدا کړې وه، اه! کاشکې د بغدادي پیرکرامات در مالوم وای، تر ځمکې یو ګز لاندې خاورې هم وینم. له غټ، تور مار پرته هېڅ هم نه شته.
د باز غږ مې واورېد:
ـقربان دې شم! خو دا لومړۍ ځل نه دی. یو ځل پخوا مې هم....
غلی شو، خبره یې بشپړه نه کړه.

ومې خندل:
ـ پوهېږم چې څه دې پیدا کړي ول، خو زه درته ووایم که نه، ته يې په خپله وايې؟!
باز په خواره خوله وویل:
ـ د ډېرې کوچیني بوتان! یو نه و، دوه نه ول. سمه لویه سمڅه ترې ډکه وه. له ماتېدو وتلي ول، د سمڅې خوله مې ببرته پټه کړه.
ومې ویل:
ـ پوهېدم چې څه وايې، خو د شیطان له ځالو لیرې ګرځئ! پوهېږې! په هماغه ځای کې یو وخت پېریانو ژوند کاوه. کاپر ول، بتانو ته به یې سجدې لګولې.! کاپر پېریان له زړونو ډېر سخت دي، ځان او اولادونه دې ترې ساته.
باز په وارخطایي وویل:
ـ توبه مې ده! خو هغه ژېړه روپۍ به څنګه شي. هغه خو مې هم له.
په خبره کې ور ولوېدم:
ـ غم مه کوه، رندکي پیري ته به ووایم، روپۍ به ببرته په هماغه ځای کې کېږدي چې تا ترې را اخیستې وه.
د باز رنګ ببرته خپل ځای ته راغی.
ناڅاپه له لاوډ سپېکره د قدم شاه ټوخی را ووت. لینګې مې ولړزېدل.
اه! نو دومره لویه غلطي. د دستګاه سویچ مې څنګه هېر بده!
یودم مې تندی تریو کړ، په زوره مې وویل:
ـ مه کوئ! دا ځای د ساعتیري نه دی، له کتابونو لیرې ګرځی!

لاس مې ور وغځاوه، د کتابونو د ټولولو پر وخت مې د دستګاه سویچ وواهه. کوچیانو ته مې وکتل، رډې سترګې یې راته نیولې وې...ومې خندل:

_ها! د کوچنیانو له شوخۍ مو دې خدای وساتي،. نه کراربږي.

کوچیانو یو بل ته وکتل. حاجي ناټک وویل:

_قربان دې شم، دلته خو یوائې شامتوره پرته ده، هغه هم....

په خبره کې یې ورو لوېدم:

_مه پسې ګرځئ! پټې بلاوې دې خدای پټې لري.

د کوچیانو سترګې رډې راختلې وې.

ومې خندل:

_بغدادي پیر خو یوائې په انسانانو کې مریدان نه لري، ګڼ پیریان هم پرې را ټول دي، همدا اوس د لته دوه کوچیني پېریان له خپلې ناروغې انا سره راغلي. ښه ده چې نه یې وینئ!

خړو خاورو ته مې وکتل، ومې ویل:

_ادې! ما خو درته وېل چې د بغدادي پیر دم بې تاثیره نه دی. اوس دې رنګ تازه راته ښکاري.

د سترګو له کونجه مې کوچیانو ته وکتل، وار خطا ول.

ومې ویل:

_همدلته یوه ناروغه زړه پیرۍ پرته ده.

ګررر شو، له حاجي ناټکه پرته ټولو کوچیانو د سمڅې خولې ته منډه واخیسته.

ومې خندل:

ـ راځئ! راځئ! زړونه مو غټ ونیسئ! مه وېرېږئ! پېریان کار نه درباندې لري.

یو، یو بېرته راغلل، خو دا ځل لیرې کېناستل. ټولو هغو خړو خاورو ته کتل، چې خیالي پېرۍ ورباندې پرته وه.

د حاجي ناټک غږ مې واورېد:

ـ قربان دې شم. ګوستاخي کېږي! خو ټوخی د غټ سړي و.

ومې خندل:

ـ پېریان ډېر غږ لري، دا خو یې لا یو ماشوم وټوخېد، که غټ پیری ټوخېدلی وای، زړه دې له بېخه را ووت.

غلی شوم، ومې ویل:

ـ دا ناروغه، زړه پیرۍ درته راوغږوم؟!

له حاجي ناټکه پرته ټولو چیغې کړې!

ـ نه! خدای ته وګوره! زړونه به مو وچوي.

د ښي لاس خلاصې ګوتې مې تر خاورو یوه لوېشت پورته ونیولې. یوه شېبه غلی وم، بیا مې یودم وخندل:

ـ ادې! اوس ښه یې! تندی دې سوړ دی. تبه دې پرې شوې ده.

یوه شېبه غلی وم. بیا مې وویل:

ـ هو ادې! سم وایې! ورځئ! خو هېر دې نه شي، تاویذ ته به اوه سپینې جامې وراغوندې.

د غار خولې ته مې وکتل، ناره مې کړه!

ـوه ماشومانو، راشئ! انا مو تر لاس ونیسئ چې ونه لوېږې.
په لاره کې ناست کوچیان د غار دېوال ته ور وښویېدل.
شامتورې ته مې وکتل، دوا کار کړی و، سترګې یې پټې وې، سو که سوکه، منظمه ساه یې اخیسته.
د حاجي ناټک را پام شو، نجلۍ ته یې وکتل، خړې شونډې یې خندنۍ شوې. په خوند یې وویل:
ـقربان دې شم! پوهېدم چې دم او دوا (دعا) دې بې څه نه ده.
نورو کوچیانو ته مې وکتل، لا هم د غار له دېوال سره ناست ول.
ومې ویل:
ـمه وېرېږئ! پېریان ووتل.
ټول تر شامتورې را وګرځېدل. یوه شېبه یې پرتې نجلۍ ته وکتل، بیا یودم زما پر لاسونو را پرېوتل، وار نه کېده، هر یوه هڅه کوله چې زما تر لاسونو خپلې شونډې را ورسوي.
د حاجي ناټک وارخطا غږ مې واورېد:
ـشامتوره مو ژوبله کړه.
ور ومې کتل، زما پر لاسونو د یوه پراته بوډا لوڅه سپېره پښه د نجلۍ پر ټټر پرته وه. ټول مې شاته کړل. شامتورې ته مې وکتل، په رڼو سترګو کې یې وېره پرته وه. نجلۍ مې ورو را پورته کړه. ومې ویل:
ـڅنګه یې لورې!
نجلۍ په حیرانۍ راته کتل.
حاجي ناټک په خوند وویل:

ـ ښه ده، ورته وګورئ! دردونه یې غلي شوي دي، چیغې نه وهي.
کوچیان بیا زما د لاسونو د ښکلولو له پاره را مخکې شول، خو زما تریو تندي بېرته پر خپلو ځایونو کښنول.
نجلۍ په مړاوي غږ وویل:
ـ بابکه! وږې یم، کورتو ته مې زړه کېږي.
حاجي ناټک خپله لور په غېږ کې ونیوله. په خوند یې وویل:
ـ چې ته خدای را ښه کړې، د کورتو غم مه کوه، پیرګل ته کورت څه دي!
ماته یې وکتل، په سترګو کې یې خوشالي پرته وه. په خواره خوله یې وویل:
ـ قربان دې شم. شامتورې دا دوې ورځې خدایکه په هېڅ شي څکه کړې وي. اوس یې کورتو ته زړه شوی، ړندکي پیري ته به نه کې ور نارې؟!
اه! کورت! همدا ګړۍ مې یو کورت په زر روپۍ هم اخیست، خو دا سپېره غر او کورت! ډېر سره لیرې ول.
د شامتورې پر سر مې لاس تېر کړ، ومې ویل:
ـ لورې! ته ناروغه یې، کورت تاوان درته لري. اوس به غوښه درته را وغواړم، زما خدمتګار سلامت ورون پوخ کړی دی.
د نجلۍ تندي نرۍ ګونځې پیدا کړې:
ـ نه، غوښه مې بده ایسي.
حاجي ناټک په غوسه وویل:
ـ ګوستاخي مه کوه، همدې پیرګل له مرګه راوګرځولې... هله! ژر یې لاس ور مچو که.

ومې خندل:

ـخیر دی! ماشومان دي. تر اوسه لا په مقدساتو نه پوهېږي.

کوچیانو ته مې وکتل، پوهېدم چې د (مقدساتو) له ټکي یې مانا نه ده اخیستې، خو یو یو لغات ښه و، پوه مالومېدم.

د اوبو پتک مې وغوښت، یوه کوچي له ملا را خلاص کړ، د جام پاتې اوبه مې پکې واچولې، حاجي ناټک ته مې وویل:

ـدا شفا بخشه اوبه اسانه نه دي پیدا شوې، له کوه قافه راغلې، نجلۍ ته یې درې وخته ورکوه، سهار، غرمه، بېګا.

د حاجي ناټک سترګې له اوښکو ډکې شوې، دواړه لاسونه یې راوغځول، پتک یې څو ځله ښکل کړ، په ډېر احتیاط یې په څادر کې وتاړه.

یوه ځوان وویل:

ـیا پیره! تر تا لوګی شم، مورکۍ مې څه نه ویني! را یې ولم؟!

نور کوچیان هم په خبرو راغلل، د یوه مېږو شیدې نه کولې، د بل پرله پسې لونې زېږېدلې، د بل اولاد نه کېده، د یوه پر رمه لېوه اموخته و....بس! ټولو مرسته غوښته.

سر مې ورته وخوځاوه، ټول خوشاله د باندې ووتل.

د سمڅې په خوله کې ودرېدم، کوچیان تر چینې تېر ول، شامتوره په خپلو پښو تله....

ځمکې ته مې وکتل، زړه مې خولې ته راغی، د زرو سیکه نه وه. قدم شاه مې را وغوښت، تیرې مو واړولې، سیکه پیدا نه شوه.

قدم شاه مې لاندې ولېږه، ښه شېبه وروسته بېرته راغی، په لاس کې نیولې ژیړې سیکې ته یې کتل.
ویې ویل:
ـ سوچه سره زر دي.
سیکه مې راواخیسته، بلې خواته یې د پخواني یونان په سبک جوړه شوې ودانۍ کېندل شوې وه.
ومې ویل:
ـ مجبور یو. باز به یو ځل بیا را غواړو!
قدم شاه په حیرانۍ راته کتل...
ومې ویل:
ـ باز ویل چې له بوتانو ډکه سمڅه یې موندلې ده. پوهېږې! پلار مې د لندن په ملي موزیم کې کار کاوه، هغه وخت ماشوم وم، کله کله به یې موزیم ته ورسره بیولم، د نایابه او تاریخي اثارو په اړه به یې اوږدې خبرې راته کولې... په مکتب او پوهنتون کې مې هم تر ټولو ډېرې نومرې په تاریخ کې وړې. دا ډول ځایونه بې څه نه دي.
قدم شاه وټوخل.
یودم مې وویل:
ـ وه احمقه! له لاوډ سپیکره لیرې کېنه، یوه ټوخې دې نږدې غرق کړی وم.

غرمه مو په دوو نفرو د پسه سلامت ورون وخوړ. ماسپښین د نږدې غره سر ته وختو. شاوخوا مې وکتل، په شنو ونو کې سره غونډۍ نه ښکاربده.
پر یوې ږنګې شوې وچې ونې کېناستو، قدم شا ته مې وکتل، ومې ویل:
ـسبا ته به ډېر مېلمانه ولرو.
قدم شاه په حیرانۍ راته کتل.
ومې خندل:
ـکوچیان دي، د چا مور په سترګو سم نهویني، د بل مېږې شیدې نه کوي، د یوه په رمه لېوه اموخته دی....
قدم شاه وویل:
ـنو څه ځواب ورته لرې؟!
ومې ویل:
ـاسانه ده، بس! د خپلو خبرو په پای کې به یو د (خو) ټکی ور اضافه کم.
سهار د کوچیانو سلامت کاروان راغی، چینې ته نږدې درې اوښې، څلور آسان، اته خرې او دوه کچرې ودربدې، د لاوډ سپېکر کراماتو ته ضرورت نه و. پوهېدم چې نارینه وو به په کیږدیو کې د بغدادي پیر کرامات یاد کړي وي.
واړه، زاړه، ښځې او نارینه له قدم شاه سره پورته را وختل. تر نیم ساعت ډېر وخت یواځې زما د لاسونو په ښکلولو تېر شو.

ټول کېناستل، خړې، پړې له چاودو ډکې ځېرې يې درلودې، د هر يوه د جامو اصلي رنګونه ډېر وخت او ډېرو اوبو وړې ول. په ځېرو کې يې وېره ښکارېدله.

د خپلو کراماتو په اړه مې اوږدې خبرې وکړې، ومې ويل چې په حبشه کې مې د مور زادې ړوند سترګې بېنا کړې، په بخارا کې مې يو ګونګی په خبرو را ووست. په کوه قاف کې مې په پښو شل پيری په پښو ودراوه....

کوچيانو توبې ايستې....

اوږدې خبرې مې وکړې، يواځې له خپلو کراماتو غږېدم، خو د خبرو په پای کې مې د (خو) ټکی را وايست. ومې ويل چې زما دم او تاويذ په هغو کسانو تاثير نه کوي چې بې ايمانه وي....

لومړۍ مې يوه زړه ښځه را وغوښته، ښځې په خواره خوله وويل چې سترګې يې سم کار نه کوي، هر څه تک تور ورته ښکاري.

د هغې پر سترګو مې ګوتې کېښودې. شونډې مې وخوځېدې، چوف مې کړل.

ښځې سترګې خلاصه کړې، د غار خولې ته يې وکتل، يودم يې په خوشالۍ وويل:

ـ سترګې مې سمې شوې، باور وکئ! د غار په خوله کې مې يو کربوړی وليد، منډه يې واخيسته.

په زړه کې را تېره شوه:

ـ هوښياره يې، په دې خلکو کې به يوه بې ايمانه ښځه څنګه ژوند کوي!

ښځې يوه ماشوم ته لاس ورکړ، په شکرونو ـ شکرونو له غاره ووته.
بيا يې يو اويا- اتيا کلن مور زاده شل بوډا په څادر کې را ته راووړ. له دم نه وروسته يې ناره کړه، ويې ويل چې پښې يې ژوندۍ شوې.
بوډا د ولاړېدو هڅه وکړه، خو بېرته ولوېد، رنګ يې د بې ايمانۍ د ټاپې له وېرې تک سپين واوښت.
ومې خندل:
ـ دومره ژر هم نه، بس، يو څو ځاښتونه درته ليکم، شپږ مياشتې وروسته به په خپلو پښو ګرځې.
خو پوهېدم چې تر شپږو مياشتو ډېر ژوند نه شي کولای. بوډا يې بېرته په څادر کې لاندې چينې ته يووړ.
د عادي ناروغيو علاج اسانه و. سردردي، تبې، جلدي ناروغيو... ته مې مختلفې دواوې درلودې...
شپبه وروسته يواځې هغه نارينه پاتې ول چې خپل مشکلات يې د نورو تر مخې نه شواى ويلى. ټول مې د باندې وايستل، بيا مې يو- يو را وغوښت. لومړي کوچي اولاد غوښت. اول مې په خبرو را ووست، بيا مې دم پرې چوف کړ، ورته ومې ويل چې په غبږ کې دي يو ګلالی ماشوم وينم، تورې غټې سترګې لري، له خندا شين دی....
د کوچي رنګ تازه شو، خو دوهمې خبرې مې د هغه په خړو شونډو غزېدلې موسکا بېرته سره ور ټوله کړه. (خو) مې پکې را وايسته، ومې ويل:

ـخو یو شرط لري، په رڼا ورځ به په کېږدۍ کې له خپلې ښځې سره پرېوځې.
کوچۍ ولاړ شو، ټنډه یې تروه وه، پوهېدم چې له ذهني کشمکش سره مخامخ دی، له یوائینۍ یوې کېږدۍ څخه د پلار، مور، وروڼو، خویندو، وربرو... ایستل او بیا په رڼا ورځ له خپلې ښځې سره پرېوتل ؟! بنده یې بوله.
بیا د اتو لوڼو پلار راته کېناست. یودم یې وژړل، بس! له بغدادي پېره یې یو زوی غوښت. لنډه مې ور یاده کړه چې یو نه، غبرګ زامن یې په نصیب کې دي، خو دوه کاله وروسته.
چا سپینوله؟! ما په دې غره کې دومره ډېر وخت نه تېراوه.
کوچي شکرونه ایستل....
بل کوچي ته وار ورغی، په رمه یې لېوه اموخته و. لنډ مې وپوهاوه چې ړندکی پیری به لېوه پوه کړي، خو دی دې هم یو غټ، خډر سپی وساتي.
بل کوچي ته خوب نه ورته، له چوف وروسته مې ورته وویل چې پوره درې شواروزه به خپلې سترګې له تړلو پرته پټې نیسي.
بیا یو هډور خیرن ځوان راته کېناست، تر ډېره یې خبرې نه کولې، یوائې ځمکې ته یې کتل. مجبور مې کړ، نوم یې عطا ګل و، په شرمېدلي غږ یې راته وویل چې پر یوې جایي (کلیوالي) نجلۍ مین دی.

په خندا مې ورته وویل چې یاري په پټه نه کېږي! د بغدادي پیر کرامات به هله در ورسېږي چې نجلۍ ته سپینه خبره وکړې، بس! نجلۍ به له تا پرته بل نارینه ورور وګڼي.
نور کسان راغلل، هر یوه ته به مې سل په سلو کې ډاډ ور کاوه، خو یو داسې شرط به مې هم ورسره تاړه چې پوره کول یې له وسه وتلې خبره وه.
خو په دې کې مې ځینې ساده شرطونه هم یاد کړل. د کلي له ګودره د اوبو څښل، په کلیوال ملا پسې درې ورځې پنځه وخته لمونځ، د کلي د خان یا ملک له کوره د تود پاستي راوړل....
په هر شرط کې مې ځکه کلی یاداوه چې دا کوچیان به کلیو ته تلل او هلته به یې ضرور د بغدادي پیر کرامات یادول.
دمونه او کرامات تر مازدیګره تاوده ول. کله چې کوچیان لاړل، نو د چینې تر څنګ د شکرانې درې سېرلي، اته تکې تورې چرګې، په دسمال کې تړلې هګۍ او یو پسه پاتې شول.
بس! قدم شاه ته خدای ورکړه، بېګاه ته یې دوې چاغې چرګې اور ته ونیولې، سهار یې په یواځې ځان پنځه هګۍ وخوړې.
اته بجې د باندې ووتم، د پسه یواځې یوه پښه پرته وه. سیرلي نه ښکارېدل.
قدم شاه ته مې ور غږ کړ، دواړه په بېړه لاندې کښته شوو، د وینو تر څنګ مو د لېوانو پلونه ولیدل. شاوخوا مې وکتل، هېڅوک نه و.

لومړی مو ورون لیرې یوور، بیا په ورکو سیرلیو پسې وګرځېدو، یو سېرلی مو له ټیټې ونې را کوز کړ، د پاتې دوو درک نه مالومېده.
درې ورځې تېرې شوې، نه مو ځایي (کلیوال) ولید او نه هم کوچی. په دریمه ورځ یو له عمره پوخ کوچی له ګوډ اوښ سره راغی، له تاویذ او د اوښ د پښې له تړلو وروسته مې ورته وویل چې په دریو ورځو کې مې یو کوچی هم ونه لید.
ـکوچي لنډه را یاده کړه چې د عطاګل په پاتیا (فاتحې) ناست وو.
ومې ویل:
ـولې، هغه خو روغ جوړ تکړه ځوان و؟!
کوچي سوړ اسویلی وایست:
ـنه پوهېږم! عطا ګل شرمناک او په سد سړی و، خو خلک وایي چې په ګودر کې یې یوې ځایي نجلۍ ته وار له واره د مینې خبره کړې وه، بس! نجلۍ کور ته منډه اخیستې وه، ورونه یې خبر کړي ول. عطا ګل یې په ببلچو مړ کړ.
د کوچي له تګ وروسته قدم شاه پر اوږه لاس را کېښود، په ملنډو یې وویل:
ـدې ته وایي د بغدادي پیر کرامات!
سوزان د تلیفون پر زنګ جټکه وخوړه، کېناسته، مور یې په وچه کې ولاړه وه. له لیرې یې لاسونه ورته خوځول. سوزان پاروګان ووهل، شېبه وروسته ساحل ته ورسېده. د پلار خوشاله غږ یې واورېد:

ـد نیکه یادښتونو ډېره مصروفه کړې یې، ویې ولوله، خوند ترې واخله، باوري یم، پر غور نیکه به دې افتخار وکړې، افتخار.
ټوله کورنۍ پر هوار شوي فرش کېناسته. کباب خوندور و. پاتې ورځ په چکر تېره شوه. مازدیګر یې سره راټوله خیمه، کیشتۍ، فرش... د موټر پر سر وتړل، شپه یې د یوه شنه غره په لمنه کې یوه لوی مېلمستون ته وروړه.
مېلمستون له توریستانو ډک وو، چا سندرې ویلې، چا نڅا کوله، ځینو ژېړو قوي ګروپانو ته والیبال کاوه....
سوزان کانتین ته ودرېده، برګر، انرژي او یو بوتل اوبه یې واخیستل، لیرې لاړه، په ګوښه ځای کې پر اوږده څوکۍ کېناسته، کتابچه یې را واخیسته، په پورته ولاړ ګروپ کې دومره زور و چې د خپل غور نیکه خط په اسانۍ ولولي.
ډېوېډ جونز څو میاشتې وروسته تاریخ لیکلی و:
ـخبره د ملک ځونډي د مېلمنو تر کوټې را ورسېده. په ټول کلي کې تر دې بله ښکلې او سوتره کوټه نه شته. دا اوږده کوټه د څهار تراشو له لرګي جوړې وړې کړکۍ لري، پر توشکو پاسته لیمڅي پراته دي. غولی لیکي لیکي ګېلمانو نیولی دی...خو دې کوټې ته راتګ خپله کیسه لري.
غره ته د کوچیانو نور قومونه هم را مات شول، بس! خوله به مې له ډېرو چوف کولو سترې شوه، خو تر دې دمه مې لا د امان الله خان پر پاچاهي کار نه درلود. ماته په ځایي خلکو کې د مریدانو پیدا کول هم مهم ول.

کله کله به یو کلیوال هم راغی، له دوی سره مې ډېره خواري ایسته، د کراماتو وار نه کېده، خو دا عادي کلیوال وو، خبرو یې پر نورو دومره تاثیر نه درلود. فکر مې وکړ، که مې د خان، ملک او قومي مشر باور خپل کړی وای، نو اولس خپله را نږدې کېده.

ځینې کلیوال مې راوغږول، څلورو کسانو پر پراخه سیمه باداري چلوله. خو دا مغروره او بانفوذه کسان باید تر بغدادي پیره په خپلو پښو راغلي وای.

لومړی مې د حاجي پاینده خان په باره کې ځینې کسان وغږول، پاینده خان زړور سړی و، دوه ویشت لوی او واړه کلي یې تر امر لاندې ول. له ځنغوزیو ډک غرونه یې درلودل....

د کلیوالو په خبرو کې مې د دې سړي کمزوری ټکی ونه موند، خو اخیر د یوه لېونحاله کلیوال له خولې روغه خبره را ووته. اویا کلن پاینده خان یواځې یوه میاشت مخکې څلورمه ښځه کړې وه، خو اوس په مهمانخانه کې وېدېده.

اویا کلن بوډا، څلور ښځې!

کورته به نو ولې ورته!

له کلیواله مې وپوښتل:

_دا سړی خط لوستی شي؟!

ویې ویل:

_نه پوهېږم، خو یو ځل یې په یوه ختم کې سیپاره مخ ته نیولې وه.

کوچینی کاغذ مې را واخیست، یواځې یوه جمله مې ولیکله:

ـیو ځل بغدادي پیر ته راشه، پاتې عمر د کور په کوټو کې تېر که.
کلیوال ته مې دوې خبرې وکړې:
لومړۍ ! دا کاغذ به سیده تر حاجي پاینده خانه ور رسوې.
دوهم! کومې خبرې چې دې د پاینده خان په اړه ماته وکړې، پاینده خان به بوی هم نه ترې وړي، که نه ړنده کی پیری در لېږم، له اولادونو سره به دې شنه لمبه کړي.
د غار تیارې برخې ته لاړم، د جنسي قوې د ډېرېدو دوې غټې ګولۍ مې وټکولې. سپین پوډر ترې جوړ شول.
په دوهمه ورځ له چینې سره درې آسونه ودرېدل. دوه ټوپکوال لاندې پر تیږو کېناستل، دربیم، پورته را وخوت.
د ډنګر بوډا خرېیلې ږیره رسېدلې وه، تک سپین، خیرن، ډبل برېتونه یې پر شونډو پراته ول. یوه لویشت کم سوری ټټر یې د توپانچې د مرمیو په پلن کاش کې پټ و.
ومې خندل:
ـحاجي پاینده خانه! ایله په ایله چې د غریبانو پوښتنې ته راغلې.
سړي په حیرانۍ وویل:
ـله کومه پوه شوې چې زه حاجي پاینده خان یم؟!
راغی، زما پرلاسونو یې شونډې کېښودې!
ومې خندل:
ـد چا چې پېریان تابع وې، په دې هم پوهېږي چې د څلورو ښځو خاوند ولې په مهمانخانه کې شپې تیروي!

د بوډا خړ غومبرې سره شول.
تر لاس مې ونيو، تر څنګ مې کېناوه. خو لا يې هم ځمکې ته کتل.
ومې ويل:
ـد کور والو دې ډېر درته وويل چې اويا کلن سړی يې، له څلورمې ښځې تېر شه، خو تا نه منله!
يودم يې راته وکتل، خوله يې جينګه کړه!
ـاې په خدای! تاته خو په رښتياهم پټې مالومې دي.
په زړه کې را تېره شوه:
ـاې ساده ګله! پټې نه دي، حتما به يو چا درته ويلي وي چې وروره، پلاره، يا نيکه! اويا کلن سړی يې، په ځان کې دې يو پاو غوړ نه دي پاتې، څلورمه ښځه څه کوې!
يودم مې وخندل:
ـخو زړه دې ځوان دی!
ويې خندل، په خوله کې يې يواځې دوه، درې، چينجن غاښونه پاتې ول.
بېرته يې کڅوړني سترګې له اوښکو ډکې شوې، سر يې وځړېد.
ومې ويل:
ـغم مه کوه! بغدادي پير به دې د کور کوټو ته بوځي.
نېغ يې راته وکتل، په سترګو کې يې ځلا پرته وه.
له جېبه مې يو کوچنی کاغذي پاکټ را وايست. ومې ويل:
ـپه دې کې د کوه قاف د سپينو ګلانو شيره را ټوله شوې ده. يو نصوار نن شپه وخوره، بل هم بلې شپې ته وساته!

بوډا په شرمیدلي غږ وویل:
_کار به ورکي؟!
ومې خندل:
_بغداي پیر خامه خبره نه کوي!
بوډا په خوشالۍ د باندې ووت. ما يې تر درېیو ورځو د بیا راتګ تمه نه درلوده، خو بوډا په دوهمه ورځ بېرته راغی، دا ځل یواځې و، ږېره يې پاکه خریېلې وه، ډېلو برېتونو ته يې تک تور رنګ ور کړی و. وار له واره مې پر لاسونو را پرېووت، په سختته مې خپل لاسونه ترې ټول کړل.
بوډا یوه خبره کوله:
_یا پیره! د خدای روی ومنه، په مریدی مې ونیسه....
ما به نو څه پکې ویل؟! مرید مې کړ.
سترګې يې وځلېدې، بیا يې زما ښی لاس د مچولو له پاره ور کش کړ.
مخامخ راته کېناست، په شرمېدلي غږ يې وویل:
_سپینې شیرې کار وکه.
ومې خندل.
د بوډا سر وځړېد، په غږ کې يې له شرم سره لړزه پرته وه:
_یا پیرګله! له تا به څه پټوم، سپینه مامد دینه به درته وکم، په یوه شپه له خپلې نوې کډې سره دوه وارې پرېوتم.
ومې ویل:
_له ما څه پټولای نه شې.
غلی شوم، یودم يې راته وکتل، د خواست په ژبه يې وویل:

ـخیر دی! قربان دې شم، د سپینو ګلانو یو څه نوره شیره به نه کې راته پیدا ؟!
ومې ویل:
ـاوس څه نه شم درته ویلای!
د تندي ګونځې یې لا پسې ژورې شوې:
ـمه مې نا امېده کوه! تاته څه سخته ده؟!
ومې ویل:
ـخطر لري!
یودم په احساساتو راغی!
ـڅه خطر؟! لس، شل، دېرش! هر څومره ځوانان چې غواړې له ټوپکو سره یې درته راولم. یا ماته د کوه کاپ (قاف) لاره را وښیه!
ومې خندل:
ـد ټوپکو خبره نه ده. پوهېږې! د دې ګلانو پر سیمه کاپر پیریان پاچاهي کوي. وړه خبره نه ده، کاپر پیریان!!! خدایکه مو وینه ځمکې ته هم پرېږدي.
بوډا چورت یووړ.
ومې ویل:
ـبله خبره! له زرو سپینو ګلانو ایله یوه چونډۍ شیره را ټولېدای شي.
بوډا په خواره خوله وویل:
ـمه مې نا امېده کوه!
ومې ویل:

ـخاطر دې ډېر راباندې ګران دی، ړندکي ته به ووایم، کېدای شي چې په کوم چل یوه، دوه چونډۍ سپینه شیره درته راوړي، خو پنځلس ورځې وخت غواړي.
بوډا یودم وخندل:
ـقبوله مې ده، قبوله مې ده.
غلی شو، ویې ویل:
ـخو خیر دی، تر پنځلس ورځې به یې ډېر نه ځنډوي.
اجازه یې وغوښته، د غار تر خولې پورې د شا په خوا ته. ودرېد، ویې ویل:
ـقربان دې شم! هر څه چې غواړې راته ویې وایه! تر بېګا پورې به یې درته را ورسوم!
ومې خندل:
ـبغدادي پیر انسانانو ته ضرورت نه لري. څلوېښت زره پېریان یې تابع دي، څه چې غواړي، په خپله ورته راځي.
سړی تابع شو، په یوه چونډۍ سپینې شیرې یې مړي هم راته کول.
وار کریم داد ته را ورسېد، دې هډور ځوان په یوه بسته قوم واک درلود، خبره یې، خبره وه، په خپل قوم کې هېچا هم دومره زړه نه درلود چې خان ته نېغ وګوري، خو دې پیاوړي خان هم کمزوری ټکی درلود.
کال مخکې یې له یوه کوچي سره خوړلي و، کوچي د قوم لوی خان پوري وهلی و، یوه خان به د یوه سپېره کوچي دومره لویه سپکه څنګه تېروله! په هماغه سات یې د خپلې توپانچې ډز پرې کړی و.

جرګې کېناستلې وې، خو د مړه کوچي ورور په بدي کې له کريم داده اووه ښځې غوښتې.
ساه زورور او کمزوری نه غواړي، پر هر چا ګرانه ده، د لوی خان ژوند تريخ و، آزاد نه شوای ګرځېدای، نه و ملامت، پوله، ونه، تېره...له هر ځایه د ټوپک خوله ور اوښتی شوای.
فکر مې وکړ، له دومره کراماتو وروسته به مې بيا هم په کوچيانو کې خبره نه چلېده؟! زړه مې نه منله.
حاجي ناټک مې را وغوښت، د بدي د سرېدو خبره مې ورته وکړه، خو د حاجي ناټک په خبرو کې نا امېدي ګډه وه، ويې ويل چې د وژل شوي کوچي ورور لېونی غلام دستګير نومېږي، لېوني قسم کړی چې خپل غچ به اخلي. يو سهار د کريم داد د کلا تر مخ په اخور کې ورته پټ و. خان له جوماته خپل کور ته تلو چې کوچي د ټوپک ډز پرې کړی و، خو د خدای ساتنه بېله خبره ده، ګولۍ ونه خوړ. کريم داد هم په منډه کې د يو ډزې توپانچې وارخطا وار پرې کړی و، خو توپانچه د کلا په لويه دروازه کې ترې پاتې وه...غلام دستګير اوس هماغه توپانچه ترې....
حاجي ناټک ته مې وويل چې غلام دستګير له ما او زما له کراماتو خبر که، ورته ووايه چې که سوله ونه کړې، نو بغدادي پير خفه کېږي، خو حاجي ناټک رایاده کړه چې لېونی غلام دستګير خدای نه مني، نو پير به څنګه ومني، ده تر اوسه اووه مړي کړي، په دې اوو مړو کې دوه پيران ول.

لینګي مې ولړزېدل. د شپې تر ناوخته مې د حاجي ناټک خبرې په ذهن کې سره اړولې، خو د کار ټکی ترې ونه ووت.
سهار مې قدم شاه ته د حاجي ناټک خبرې وکړې، له فکر پرته یې راته وویل چې اې ساده، له خانه د وسلې وړل، داسې ده لکه ښځه چې یې ترې ببولې وې، که غواړې چې کریم داد په خپلو پښو درته راشي، توپانچه یې پیدا که.
حاجي ناټک مې را وغوښت، د توپانچې خبره مې نه شوای ورته کولای، خو دومره مې ورته وویل چې لېونی غلام دستګیر راته پیدا که.
حاجي ناټک رایاده کړه چې لیرې ترې ګرځه، څه یې کوې، لېونی غلام دستګیر له پیرانو ښه زړه نه لري، په کوچینوالي کې یې مور د دم ، دوا (دعا) له پاره د پیر په نوم کوم ټګ ته ورغلې وه، ټګ د ښځې ټټر ته لاس ور وړی و. ښځې ناره کړې وه، هغه وخت لېونۍ غلام دستګیر ایله د څوارلسو کالو و، تر څو چې کلی خبرېده، د پیر غاړه یې پرې کړې وه. د لېوني غلام دستګیر له هماغې ورځې له پیرانو سره لوېدلې ده، خوند نه ورکوي. هسې به دې خوابدی کړي....
خو ما ټینګار کاوه، د دې لېوني لیدل ضرور و.
حاجي ناټک راته وویل چې سمه ده، خو لېونی غلام دستګیر په پاړه چنار کې اوسي، دلته کله کله راځي، زما خبره پر ځمکه نه اچوي، که دلته د کوچیانو په هر ټبر کې و، پیدا به یې کم او تر دې ځایه به یې خپله درته راولم.

دوې ورځې ووتې، د حاجي ناټک او لېوني غلام دستګیر درک مالوم نه شو، بل سهار مې چینې ته نږدې یوه وچه ونه وهله چې دوه سپاره راته ودرېدل.
د قدم شاه ټیټ غږ مې واورېد:
ـبچو! اوس به څه کوې؟! د کراماتو له ځایه هم لیرې یې.
غلی شو، ویې ویل:
ـماته کوچیان ښکاري، په دوی کې خو به کوم یو لېونی غلام دستګیر نه وي؟!
مازې شونډې مې وخوځېدې:
ـنه! لېونی له حاجي ناټک سره راځي.
راغلو کسانو خپل آسونه پر ونو پورې وتړل. دواړو له رنګه تورې لمر سوځولې څېرې درلودې، یوه ټوپک او توپانچه، دواړه تړلي وو، له بل سره یوازې توپانچه وه. .
مخکې راغلل، ټوپک تړلي، سور سترګي له ونې لوړ، هډور سړي په ډډ غږ وویل:
ـکوم یو پیر ګل یاست؟!
یو ګام ور مخته شوم.
سور سترګې وویل:
ـښه نو، دا ټګ ته یې چې خلک دې له غریبۍ ایستلي دي؟

په زړه کې مې خوشالۍ منډه واخیسته، دې سړي پیر ته عقیده نه درلوده، نو له لېوني غلام دستګیره پرته بل څوک نه و. لږ تر لږه د ده د نوم په اخیستلو خو مې یو څه کرامات ښکاره کولای شوای.
سور سترګي ته مې وکتل، ومې خندل:
_غلام دستګیره! ډېر په غوسه یې!
سور سترګی له خندا شین شو، خو د ده تر څنګ له بدنه د کمزورۍ سړی ټنډه تروه وه.
سور سترګي په خندا کې وویل:
_څه دې وویل! غلام دستګیر!!!
بېرته یې خپلو تشو ته لاسونه ونیول، دا ځل یې خندا تېرې نارې ته ورته وه. ښه شېبه یې وخندل، بیا یې هماغسې په خندا کې وویل:
_د دې خو پېریان هم تابع دي.
بیا یې خندا ته خوله وازه کړه، خو دا ځل یې خندا لنډه وه.
_ښه نو، زما نوم خو دې واخیست، نو دا زما ملګری څه نومېږي.
غلی وم.
سړي مخامخ وکتل، ویې ویل:
_هاغه ونه راته راوله!
بله خبره یې وکړه!
_ووایه! نن سهار مې څه وخوړل، هه؟! څو اوښې لرم؟! پلار، تره، نیکه مې څه نومېږي؟ !! ماته وګوره! د یوه نوم راته واخله.
غلی وم.

سړي زما تر اوږدې ږیرې خپلې ګوتې لاندې کړې، د زنې پر لاندینۍ برخې مې یې زور راووست. په غوسه یې وویل:
_څه عورته (ښځه) خو نه یې! ماته وګوره!
د قدم شاه وېرېدلی غږ مې واورېد:
_پیر صیب مه په عذابوه! که نه نو ښه ورځ به ونه وینې!
سور سترګی ور وګرځېد، قدم شاه منډه واخیسته، څو ګامه لیري ودرېد.
سور سترګې په ملنډو وویل:
_ښه ورځ؟!
مخامخ راته ودرېد، ویې ویل:
_زه هسې هم ښه ورځ نه لرم، تر اوسه مې څلور مړي کړي، د خپلې کډې (ښځې) او کوچنیانو رنګونه رانه هېر دي. نن دا غر، سبا ها غر، یوه شېبه هم خپل ژوند ته تمه نه لرم.
غلی شو، په ملنډو یې وویل:
_خو ته اوس ړندکی پیری را وغواړه، خیر دی! یا چوف راباندې وکه، اور را واچوه.
غلی شو، مخ یې را نږدې کړ، په ساه کې یې د نصوارو بوی ګډ و.
ورو یې وویل:
_پوهېږې! زه توریاز خان یم، غلام دستګیر مې تر څنګ ولاړ دی.
لینګې مې ولړزېدل، پر نیمه وهل شوې ونې پورې مې لاس ونیو. لېوني غلام دستګیر ته مې وکتل، معصومې وړې، تکې تورې سترګې یې

درلودې، داسې نه ښکارېده چې تر دې دمه دې د کومې چرګې غاړه هم پرې کړې وي.
په لومړي ځل مې د لېوني غلام دستګير غږ واورېد:
_له ما سره دې څه کار و؟
اه! تر اوسه له داسې ورو او ارام غږه نه وم وېرېدلی.
غلی وم.
غلام دستګير وويل:
_پاړه چنار ته تلم، خو حاجي ناتک مې نه شو خپه کولای، لاره مې کږه کړه، د شپو او ورځو مزل راته پاتې دی، خبره لنډه وه.
ومې ويل:
_يوائې درسره غږېدای شم؟!
د سور سترګي غوسه ناک غږ مې واورېد:
_ملنډې مه وهه! زما او د غلام دستګير تر مينځ هېڅ هم پټ نه دي، خبره وکه!
خو غلام دستګير ګامونه واخيستل، ورپسې ورغلم، د يوې څېړۍ سيورې ته ودرېد. پوهېدم چې د سولې خبرو ګټه نه کوله! سل زړونه مې سره وتړل، ومې ويل:
_ستا توپانچه غواړم!
د سړي په تور مخ کې شينوالی راغی، مخکې تر دې چې څه ووايي، ما وار ړومبی کړ:

ـ ستا تړلې توپانچه يو ډز کوي، خو ته بدي دار يې! پوهېږم! هوښيار سړی يې! په داسې توپانچه کې به څه ونه وايې چې اووه ګولۍ خوري، بس! يواځې ماشې ته ګوته ور وړه. که دې دښمن اووه ساوې درلودې، نو هغه بېله خبره ده، که نه، په روغو پښو نه شي درنه تلای.
کوچي وچې سترګې راته نيولې وې.
ومې ويل:
ـ يو دوربين هم درکوم، له دې ځايه يې د هاغه غره پر سر ګوښې ولاړې ونې ته ور واچوه، پاڼې به يې وشمېرې. پيسو ته هم تيار يم، بس! غږ کوه!
کوچي وويل:
ـ دا توپانچه ولې دومره دربانديې ګرانه ده؟!
ومې ويل:
په بيه کې يې زه څه نه وايم، علت يې ته مه غواړه!
يوه شېبه غلی و، بيا يې سر پورته کړ:
ـ ته څوک يې؟!
ومې ويل:
ـ پيري مې ته نه منې، نو اوس داسې فکر وکه چې له يوه عادي سړي سره سودا کوې.
ويې ويل:
ـ دا سودا مې خوښه شوه.

دواړه مخکې لاړو، لېونی غلام دستګیر له چینې سره راته ودرېد، ګریس بنده انګرېزي توپانچه، دوربین او څه پیسې مې ورته راوړې.
شپېه وروسته مې په دوو کوچیانو پسې تر هغو کتل چې په ګڼو ونو کې ننوتل.
بېرته پورته وختم، توپانچه مې په څو ټوټو کې وپېچله. بله ورځ مې د کریم داد یوه کلیوال ته وویل چې دا امانت به همدا نن تر خانه ور رسوې.
له ځان سره مې حساب وکړ، د کریم داد کلي یوه ورځ د آس مزل غوښت، نو دا کلیوال به نن شپه ناوخته، کلي ته رسېږي، خان به سبا ورځ د راتګ تیاری نیسې، که بل سهار لمانځه مهال حرکت را وکړي، نو مازدیګر یې دلته بوله.
د شپې مې تبه شوه، تر ډېره خوب نه راته، یو وخت مې اوږې وخوځېدې، قدم شاه و، ویل یې چې کریم داد له چینې سره ولاړ دی.
د غار خولې ته مې وکتل، د لمر ژېړه رڼا پر تیږو پرته وه.
قدم شاه وویل:
ماسپښین دي!
حیران شوم، د کریم داد دومره ژر او ناڅاپي راتګ ته مې تیاری نه درلود.
بدنۍ مې را واخیسته، مخ ته مې څو لپې اوبه ور واچولې. د غار خولې ته ورغلم، یو له عمره پوخ ځوان پورته را خوت، له چینې سره څو وسلوال کلیوال ولاړ ول.

ببرته پر خپل ځای کېناستم.
کریم داد راغی، زما پر ښي لاس یې مازې شونډې ولګولې. مخامخ راته کېناست.
د هغه پرسبدلو سترګو یوه خبره کوله، ټوله شپه یې مزل را کړی و.
کریم داد وار له واره توپانچه راته کېښوده، ورو یې وویل:
_پیر صیب! خپه نه شې، دا توپانچه دې له کومه کړه؟!
کله مې په دومره اسانۍ ځواب ورکاوه. ومې ویل:
_مه پسې ګرځه!
د سرې په ټنډه کې ګونځې پیدا شوې، په نا ارامه غږ یې وویل:
_ته پوهېږې! دا توپانچه.
په خبره کې ور ولوېدم:
_ولې نه پوهېږم! دا توپانچه ستا ده، ته بدي دار یې، دښمن لرې، خوب یې در باندې حرام کړی دی، له ونې، بوټي، ډبرې... هر څه وېرېږې....
غلی شوم، داسې مې وښوده چې (د ته پوهېږې) خبرې خوند نه دی راکړی.
کریم داد وخندل، خو پوه شوم چې دا خندا یې مصنوعي ده، په پوست غږ یې وویل:
_قربان دې شم، ته په هر څه خبر یې! خو خیر دی، دې بې خبره بنیادم ته ووایه چې دا توپانچه دې له څه وه؟!
ومې ویل:
_که درته ووایم چا راته راوړه، نه یې منې؟!

یودم را مخته شو، ویې ویل:
ـ قربان دې شم، مور ، له پلاره، نیکه د تونسې د پیرانو مریدان یو. کافر مه رانه جوړوه، چې ستا خبره مې زړه ته ونه لوېږي، نو د چا خبره به منم!
ومې ویل:
ـ ړندکي پیري راته راوړه.
ـ ولې؟!
ـ ویل یې چې یوه ورځ د یوه کلي پر سر تېرېدم، یو خان مې ولید، د عزت او ابرو سړی و، خو د یوه خیرن کوچي له وېرې د باندې نه شوای را وتی. ان جومات ته هم نه ته. دې خان ته په کلي او اولس کې یو لوی پېغور ور پاتې و، توپانچه یې کوچي ورنه وړې وه.
د سترګو له کونجه مې کریم داد ته وکتل، سر یې وځړېد.
ومې ویل:
ـ دا دوې ورځې مخکې بیا ړندکی راغی، دا توپانچه ورسره وه، ویل یې چې لېونی غلام دستګیر ویده و، توپانچه مې ترې را واخیسته، اوس غواړم چې دا توپانچه بېرته کریم داد ته ور وړم، خو ما منع کړ، ورته ومې ویل چې دا خلک له جنیاتو سره نه دي بلد، که دې کریم داد دا اورېدې داړې او پر اورېدو وبښتو پټ ځان ووینې، نو داسې یې بوله لکه لېونی غلام دستګیر چې ورته ولاړ وي، زړه به یې ټک وچوي. توپانچه به زه د کوم بنیادم په لاس ور ولېږم....
کریم داد تر ډېره غلی و، بیا یې راته وکتل، په جینګه خوله یې وویل:
ـ یو کار به نه راته وکې؟!

ومې ويل:
ـ اول يې راته ووايه!
سر يې وځړېد، غريو واخيست:
ـ له دې لېوني سوډره به مې نه کې بېغمه!
پوهېدم چې دې خبرې ته به اخير راځي، خو دومره ژر مې يې د اورېدو تمه نه درلوده.
ومې ويل:
ـ خو زه له ليوني غلام دستګير سره کومه ستونزه نه لرم!
کريم داد تر ډېره ځمکې ته کتل، بيا پرته له دې چې راته وګوري، په غريو کې يې وويل:
ـ زه غلی سړی يم، خدايکه مې تر اوسه پر ميږي هم پل ايښی وي، خو خدای په لېونو واړولم، کال مخکې د لېوني غلام دستګير کشر ورور زما فصله ته خپله رمه ور پرېښې وه، سم په انسانيت ورسره غږېدم، بس! د څو کليوالو تر مخ يې پورې وهلم، انسان دی، ماغزو مې کار پرېښود، همالته مې وويشت. مرکې کېناستې، هرې پرېکړې ته تيار يم، شل ټوپکه او ډېرې پيسې مې ورته ومنلې، خو لېونی غلام ستګير اووه ښځې غواړي.
غلی شو، پر څادر يې سترګې پاکې کړې، په غريو کې يې وويل:
ـ پر ما مې درې خويندې او دوې لوڼې تر ځان هم ګرانې دي. څنګه به يې اور ته اچوم!

غلیٰ شو. یودم یې راته وکتل، سترګې یې له اوښکو ډکې وې، ویې ویل:

_ته وو ایه! دا غوښتنه په کوم کتاب کې روا ده؟! لېونی غلام دستګیر نه پیر مني، نه فقیر، تر اوسه یې اووه مړي کړي، قربان یې شم، دوه یې ستا غوندې ګلالي پیران ول. تخته کېدا یې بې ثوابه نه ده.

تندی مې تریو کړ:

_څه! پیران!! پیران یې وژلي؟!!

د کریم داد غبږ یو ناڅاپه ژوندی شو، غبرګ لاسونه یې پر ځمکه ولګول، یو ګام را وښویېد:

_هو صېب! که یې نه مني له خلکو پوښتنه وکه.

ځان مې خواشینی ونیو:

_نو داسړی خو په رښتیا هم ډېر مضر دی!

په خوند یې وویل:

_بالکل! پر لړم او غونډل باید پښه کېږدو. بس! قربان دې شم، تاته څه سخته ده، ړندکي ته وو ایه، چاره به یې وکي.

ومې ویل:

_اتمه ورځ احوال واخله!

د سړي سترګې وځلېدې:

_مانا، تخته کوې یې؟!

ومې ویل:

ـ اوس څه نه شم درته ویلی، فکر به وکم، خو پام! له دې خبرې باید بل څوک بوی هم یونه سي.
کریم داد مې پر لاسونو را پرېووت، دا ځل یې مچې ډېرې تودې وې.
په خوند یې وویل:
ـ که دې دا کار وکړ، نو وبه مې ګنډې، ټول عمر به دې غلام یم.
ومې ویل:
ـ خو لېونی غلام دستګیر له بوټي نه دی پیدا، له تربرونو سره به یې څه کوې؟!
په خبره کې را ولوېد:
ـ له تربرونو سره یې لوېدلې ده، په کم شي غاړه راسره وړي، بس! ته د دې سوډر چاره وکه، له نورو سره سوله اسانه ده.
د باندې ووت، شېبه وروسته مې قدم شاه را وغوښت، نېغ مې ورته وویل چې د لېوني غلام دستګیر سر غواړم!
د قدم شاه سترګې رډې را وختې...
پوه مې کړ چې ځینې هدفونه په اسانه نه تر لاسه کېږي.
په سهار مې له حاجي ناټکه د چکر په پلمه یو یرغه (تېز) آس را وغوښت. کوچینی کاغذ مې ولیکه، قدم شاه ته مې وویل چې تر خپله وسه به چټک ځې!
موږ ته د انګرېزانو تر ټولې نږدې قرارګاه، د آس درې ورځې مزل غوښت. دا لویه قرارګاه د ډیورنډ د کرښې پر هاغه غاړه پرته وه،

چانسلر د قرارګاه مشر نیلسون ته امر کړی و چې زموږ هره غوښتنه به په پټهو سترګو مني.
ډاډه وم، لیوني غلام دستګیر په اسانه موندل کېدای شوای، ده په ټول پاړاچنار کې نوم درلود.
یوائې شوم، خو وخت مې بېکاره نه تېراوه، په خلکو کې دربیم با رسوخه کس د شیخ جیلاني په نوم یو لوی مولوي و، دې بوډا یوه لویه مدرسه درلوده، ګڼ طالبان یې روزل، خو دې طالبانو مصرف غوښت، ځینو شتمنو مرسته ور سره کوله، خو د شېخ طالبان ډېر ول، کله کله به ان په وچه ډوډۍ کې هم باقي شو.
په لومړۍ ورځ مې له شکرانې پاتې یو په غوښه پټ پسه ور ولېږه، دوهمه ورځ مې دوه کړل، خو د شېخ درک ونه لګېد.
یو کلیوال مې وغړاوه، ویې ویل چې شېخ به ډېرې پیسې له دم او تاویذه پیدا کولې، د کور او مدرسې ګوزاره یې ښه روانه وه، خو تا یې بازار ور سوړ که، ښه یې نه ایسې.
دربیم سهار مې بل پسه ور ولېږه، خو لا یې بد ایسېدم، خو هماغه غرمه مې یو اوږد لیک ورته ولیکه، ومې لیکل چې څلویښت زره پېریان مې په واک کې دي، هر څه را رسېږي، نه د شکرانې په پیسو پسې ګرځم او نه هم پسونه، سیرلي ، چرګې، هګۍ... اهمیت راته لري. که تشریف راوړې، نو بغدادي پیر دې له خوارې ورځې ایستلی شي....
خط کار وکړ، شېخ پر خره سپور راغی. سترې مشې یې توده وه. کېناست، یو ساعت یې د علماوو د اهمیت په اړه خبرې وکړې، ویې

ويل چې که زما او ستا غوندې علما نه وي، نو عاميان به کوپر او اسلام سره ګډ کړي...هم به له دې دنيا ووځي او هم به يې اخيرت خراب وي...نه به په نکاح پوهېږي او نه به هم د جنازې لمونځ ور مالوم وي، ان داسې څوک به ونه مومي چې د ماشوم په غوږ کې آذان ور وکړي....
بوډا اوږدې خبرې وکړې، په هره خبره کې به يې لومړی ځان او بيا ماته ګوته نيوله، ويل به يې چې دا موږ علما....
بوډا ته مې وويل چې هر سهار يو طالب را لېږه، دی به ټوله ورځ د شکرانې پسونه، سېرلي... پيسې ټولوي، مازديګر به له ځارويو او ډک جېب سره در روان وي.
بوډا د تګ په وخت کې دعاوې راته کولې، ويل يې چې ستا غوندې علما دې خدای له اور او اوبو وساتي....
بل سهار کوچينی طالب راته ودرېد، تر مازديګره يې يو پسه، درې سيرلي، څو چرګې... ټولې کړې.
خلک ورو ورو ډېرېدل، د بغدادي پير د کراماتو آوازه تر ليرو ځايونو رسېدلې وه، ان ځينې خلک له وردګو او غزني هم راغلل.
قدم شاه نه و، خو د لاوډ سپيکر کرامات ونه درېدل، راغلي کسان به مې ژر نه را پرېښودل، دوی مجبور ول چې له چينې سره يو څه وخت تېر کړي، ناليدلو کسانو به د يو بل نومونه اخيستل، دردونه به يې سره ويل...د کلي او کور په اړه به سره غږېدل....له لاوډسپيکره به دومره څه راوتل چې بغدادي پير خپل کرامات وښيي.

کله چې به د یوه کس چوف کول خلاص شول، نو ورته و به مې ویل چې اوس فلانی را ولېږه. وړه خبره نه وه، که بغدادي پیر کرامات نه درلودای، نود نالیدلو خلکو نومونه او نورې پټې به څنګه ور مالومې وې!

راغلی کس به مې پښنو ته را ولوېد.

یو ماخستن مې جامې بدلولې چې په جېب کې مې د زرو سیکه له واړه چاقو سره ولګېده. سهار مې باز را وغوښت. په خبرو مې را ووست، سره غونډۍ نږدې وه. باز وویل چې سیکه او بوتان یې د دې وړې غونډۍ د لمر لوېدو خوا په څنډه کې موندلي وو.

ماخستن مې لاسي بتۍ را واخیسته، ډاډه وم، په دې شپه کې که مې چاته د زمري زړه هم ور کړی وای، نو د ړندکي پیري له ډاره سمڅې ته نه شوای را تلای.

سپوږمۍ وه، سره غونډۍ مې په اسانۍ ومونده، لمر لویدو خواته یې ورغلم، تنورونو ته د ورړل شوې خاورې کیندل شوي ځایونه مې پیدا کړل. په پسته خاوره پسې وګرځېدم. ځای مې وموند، خاوره مې په دواړو لاسونو لیرې کړه، وړې سمڅې ته مې لاسي بتۍ ونیوله، لاندې ډبرینې زینې کښتنه شوې وې.

په احتیاط لاندې لاړم، اوږدې سمڅې ته د ډبرو پایې ولاړې وې، دېوالونه د مختلفو حیواناتو له رنګه نقاشیو ډک ول.

د یو څه د ماتیدو غږ مې واورېد، لاسي بتۍ مې ځمکې ته ونیوله، پښه مې د انسان د اسکلیټ د ورانه پر هډوکي ایښې وه. مخکې لاړم،

دېوال ته له ډبرې جوړ لوی بت ولاړ و، څو واړه بتان ، دوه، درې کوزړې، د انسانانو هډوکي...پر ځمکه پراته ول...بتۍ مې را وګرځوله، په رڼا کې يې دومره زور نه و چې د سمڅې تر پايه ورسېږي.
فشس مې واورېد ، په بېړه را تاو شوم، زړه مې له وېرې خولې ته راغی، په خاورو کې تور، غټ مار پروت و. په منډه د باندې ووتم، د سمڅې خولې ته مې يوه غټه ډبره ور ورغړوله. پر ځمکه پرتې مړې خاورې مې ور ټولې کړې.
پوهېدم چې دا سمڅه بې څه نه ده، خو اوس يې وخت نه و.
سهار لس بجې له خوبه را پورته شوم، چينه په خلکو، آسانو، خرو، اوښانو او کچرو کې نه مالومېده.
غرمې ته حاجي پاينده خان راغی، زارۍ يې کولې، د سپينو ګلانو شيره يې غوښته، خو دا شيره مې کله بې ارزښته کوله!
حاجي پاينده مې همداسې په احتياجۍ کې پرېښود، ورته ومې ويل چې د سپينو ګلانو پر سيمه د کاپرو پېريانو ګزمې سختې شوې دي، ږندکی موقع ته ګوري، بس! څو ورځې نور هم صبر وکه.
د سړي زړه نه ته، خو چاره نه وه، له وچو ميوو ډکه لويه غوټه يې راته پرېښوده.
سهار وختې مې يوه ناره واورېده، د باندې ور ووتم، درې کسان لاندې ولاړ ول. اشاره مې ورته وکړه، يو يې پورته را وخوت، په خواره خوله يې چينې ته نږدې د يوه دوکان او سماوار د جوړېدو اجازه غوښته.

تاوان مې نه پکې لید، ډېر خلک له لیرو سیمو راتلل، دوکان او د شپې د تېرېدو ځای راته ښه و.
ځای مې ور وښود، ځوانانو هماغه ساعت ملاوې وتړلې، تر مازدیګره یې هوارې ډبرې راوړلې....
ماښام چرتي شوم، اووه ورځې تېرې وې، خو د قدم شاه درک نه و، د هغه د نیولو کومه وېره نه را لوېده، قدم شاه په سیمه کې بلد و، د ډیورنډ پر لیکه د افغان پوځیانو قرار ګاوې هم له یو بل نه لیرې پرتې وې، بلد کس په اسانۍ تر کرښې اوښت.
په زړه کې مې یوه خبره را ګرځېده:
ـ درې ورځې تګ، درې ورځې راتګ. نو ولې وځنډېد! قدم شاه مې د شپې تر ناوخته له ذهنه نه ووت.
سهار چینې ته ورکښته شوم، له درېیو پرونیو ځوانانو سره، څلورو نورو کسانو هم ختې کولې. کار تېز و، بس! پلنې ډبرې به یې په ختو کې نیولې...غرمې ته د واړه دوکان دېوالونه ودرېدل.
ماسپښن ته کریم داد له خپلو ملګرو سره راغی، زېری یې غوښت، خو ما وریاده کړه چې ړندکی پیری ډېر مصروفه دی، زه په خپله احوال در لېږم.
کله چې بېرته ته، یو تک سپین، ښکلی آس یې راته پرېښود.
مازدیګر د دوکان پر سر لرګي او خاوره ولوېدل، لمر لوېدو ته کاګل ورباندې تېر شو. آس مې د لېوانو له ډاره همالته وتاړه.
خواشینی وم، قدم شاه مې سترګو، سترګو ته کېده.

وختې پرېوتم، یو وخت مې کړنګ واورېد ، سترګې مې رڼې کړې، څراغ بل و، قدم شاه تش دېګ ته کتل.
کېناستم، په خوند مې وویل:
_څه وخت راغلې؟!
پرته له دې چې راته وګوري ویې ویل:
_فکر کوم چې له ډېرې لټۍ دا څو ورځې وږی ګرځېدې!
ومې ویل:
_راځه! وچه مېوه شته.
راغی، لاس یې را وغځاوه، خو ما راکش کړ، په غېږ کې مې ونیو.
ویې ویل:
_پخوا خو دومره مینه ناک نه وې!
له مختلفو مېوو ډکه کڅوړه مې ورته کېښوده. په بېړه مې وویل:
څه دې وکړل؟
ویې ویل چې له نیلسون سره وغږېدم، د لېوني غلام دستګیر په باره کې مې مالومات ور کړل، ورته ومې ویل چې د دې سړي پیدا کېدا اسانه ده، ټول خلک یې پېژني....
نیلسون پاړا چنار ته تلګراف وکړ، ځواب راغی، په پاړا چنار کې انګریزې قرار ګاه ورته لیکلي و چې سخته نه ده، د لېوني سر به له همدې ځایه ډېوېډ جونز ته ور ولېږو، خو وخت غواړي، موږ باید لېوني غلام دستګیر ته داسې موقع وګورو چې راګرم شي....

له قدم شاه سره تر ناوخته ناست وم، د شیخ جیلاني او د سرې غونډۍ کیسې مې ورته وکړې...بیا مې وویل چې د لېوني غلام دستګیر سر شاید ډېر وخت ونیسي، تر هغو به د ملک ځونډي په باره کې فکر وکړو.

په زورور ملک ځونډي پسې لوی قوم ولاړ و. دې شتمن شپېته کلن سړي پر پراخه سیمه واک درلود،غریبانو ته یې لاس نیو، د لارې مساپر به یې له ډوډۍ پرته نه پرېښودل. ان کله کله به سلامت تجارتي کاروان د ده مهمانخانې ته شپه ور وړه.

دې سړي خپله ځواني د هند په اسام کې تېره کړې وه، هلته یې د سود لوېې معاملې درلودې، اوس یې هم کار جوړ و، دوو ورونو او مشر زوی یې له اسامه په خرپ پیسې ورته را لېږلې.

د ملک ځونډي یوه کلیوال راته ویلي و چې دا سړی هېڅوخت له مېلمه پرته ډوډۍ نه خوري، که مساپر ونه مومي، د کلي ملا او څو نور کلیوال ورسره کېنوي.

دې سړي ژوندی زړه درلود، ځان یې غم ته نه ورکاوه، د ښو آسونو، اتڼ او تېزو ښکاري تازیانو شوقي و، کله کله به یې شاعري هم کوله، له خپلې یوې ښځې او شپږو اولادونو سره یې خوشاله ژوند درلود.

له قدم شاه سره مې د ملک ځونډي د ژوند هره خوا وسنجوله، دواړو فکر وکړ، خو د دې سړي په ژوند کې مو داسې څه ونه موندل چې د بغدادي پیر کراماتو ته احتیاج وي.

يوه اوونۍ ووته، په دې ورځو کې مو د حاجي ځونډي ډېر کليوال وغږول، پاتې تمه مو هم وخته!
دوکان او لويه کوټه جوړ شول، همدې يوه دوکان او سماوار ته يې د(پير بازار) نوم ورکړ. خو دومرو خلکو ته يوازې يو دوکان او يو سماوار کافي نه ول، نورو کسانو ته مې هم د دوکانونو د جوړولو اجازه ورکړه، دا اجازه په لومړي دوکاندار ښه نه وه لګېدلې، خو بغدادي پير ته يې ان د يوې وړې ګيلې زړه هم نه درلود.
خلک ډېر ول، سترې شوم، دمونو ته مې يوازې د ماسپښين تر لمانځه پورې وخت ورکړ. ناوخته راغلي کسان به يا بېرته تلل، يا به يې په سماوارونو کې د بل سهار په تمه شپه تېروله.
وروسته مو بله لاره ومونده، کاغذونه مو وسکڼل، سلګونه څلور کونجه وړې ټوټې مو ترې جوړې کړې، په هره ټوټه کې مو چوکاټونه او د چوکاټونو په مينځ کې مختلف عددونه وليکل. قدم شاه به له چينې سره ولاړ و، خلکو ته به يې په نوبت کاغذونه ورکول، ويل به يې چې دا تاويذونه د بغدادي پير په مبارکو لاسونو ليکل شوي دي، په اوو سرو جامو کې يې ونغاړئ، د هر مرض دوا ده....
خلکو به څه ويل! هېڅ! کاغذونه به يې سترګو او شونډو ته ور وړل او بېرته به خپلو کورونو ته روان شول. قدم شاه به يوازې هغو کسانو ته له پير سره د ليدو اجازه ورکوله چې يا به له ډېرو ليرو ځايونو راغلي ول او يا به يې ځېرې تازه او جامې نوې وې.

کله کله به له پیر سید کرم شاه (لارنس) نه هم خبرېدم، دی له ما سل ـ یو نیم سل کېلومتره لیرې و، خو په کراماتو کې یې تر ما ورې وه، له هماغه سیمې یوه راغلي سړي قسمونه خوړل چې پیر سید کرم له ځانه مرغۍ جوړه کړه، والوت....

ټوله ورځ به مې ماغزه وخوړل شول، قدم شاه هم ستړی و، هره شپه به یې کاغذونه سکښل....

بل فکر مې وکړ، بغدادي پیر تر دې دمه لنګر نه درلود! هسې هم د شکرانې پسونه ډېر ول، له شېخ جیلاني سره سره، دم، دعا ته د راتلونکو خلکو ګذاره هم پرې کېدله، د هوټلونو خاوندانو ته مې تنخوا وټاکله، دوی به هره ورځ دوو، دوه نیمو سوو کسانو ته د پسونو پخې غوښې ورکولې.

خلکو په خپلو سترګو لیدل چې د خلکو له خوا راوستي پسونه، ببرته همدې خلکو ته پخېدل، خو بیا به هم حیران ول ...ویل به یې چې د دومره بنیادمانو مړول کرامات غواړي، وړه خبره نه ده! د پیرګل لنګر پټې بلاوې چلوي....

یو ماسپښین مې پر آس چکر واهه چې د قدم شاه ستړې چیغه مې واورېده، ورغلم، ویل یې چې یو څوک تاویذ غواړي. وریاده مې کړه چې ته خو په هر څه پوه یې، سهار ته یې ماتله که، خو قدم شاه راته وویل چې دا سړی په لیدو ارزي.

له يوه خوار، هډور سرې سره پورته وختم، دی غلام رسول نومېده، د ملک ځونډي دهقان و، خو اوس يې داسې تاويذ غوښت چې غوا يې د لوشلو په وخت کې لغتې ونه وهي.
تاويذ مې ورته وليکه، ومې ويل چې په اوو سرو جامو کې يې وګنډه، غوا به کراره ولاړه وي. بيا مې د ملک ځونډي خبرې را واخيستې، ومې ويل چې دا خوشاله انسان په ژوند کې هېڅ غم نه لري، خو غلام رسول را ياده کړه چې په دې ورځو کې يې چورت خټه دی.
را ومې غړاوه، د دهقان له خولې د ملک ځونډي ژوندی زړه مړ و، خندا ترې هېره وه، ډوډۍ يې نه خوړه، په وړه خبره غوسه کېده...نازولې تازيان به يې په ډېرانو ګرځېدل... ان جومات يې هم پرېښی و.
نورې خبرې مې ترې را وايستې. دهقان يوه کيسه راته تېره کړه، ويې ويل چې څو ورځې مخکې مې رشقه رېبله، د ژړا غږ مې واورېد. ورغلم، د جوارو په بوټو کې مې چوله جوړه کړه، حاجي ځونډی د لښتي پر ژۍ ناست و، رنې اوښکې ترې تويېدې، له ځان سره يې خبرې کولې، بيا يې يو ناڅاپه آسمان ته وکتل، له خولې يې زوروره چيغه را ووته!
_اه ! توتکۍ!
پورته مې وکتل، توتکۍ نه وه.
غلام رسول غلی شو، ماته يې وکتل، ويې ويل:
_قربان دې شم، ملک ځونډی سم نه شو راته ښکاره، د لېونتوب علامې لري.

د دهقان له تګه وروسته مې له قدم شاه سره خبرې وکړې، دواړه يوې نتيجې ته ورسېدو، دا د مينې نښې وې. بوډا مييين و.
سهار ناوخته مې چيغې واورېدې، غلام رسول په بېړه پورته را وخوت، لمن يې په وينو سره وه. خدای او کوران يې يادول، د خپلې ښځې د پزې د وينې درېدو ته يې تاويذ غوښت.
علت مې وپوښت، لنډ يې راته وويل چې ستا راکړی تاويذ مو د غوا پر تندي را وځړاوه، خو سهار يې زما کډې ته غبرګې لغتې سيخې کړې، د مخ پاړسوب او مات غاښ يې پروا نه کوي، خو اوس يې د پزې وينه نه درېږي،خوارکۍ هسې هم کم جانه ده، که يې دا حال وي، مړه يې بوله.
د غار تياري برخې ته لاړم، شېبه وروسته مې سړي ته د وينې د درېدو تر ټولو قوي دوا ورکړه. په غوسه مې ورته وويل چې وه ساده! ولې په خبره ځان نه پوهوئ! درته ويلي مې و چې تاويذ ته اوه سرې جامې ور واغونده!
دهقان په خواره خوله وويل چې زه ورته ناست وم، کډې مې تاويذ په اوو سرو جامو کې وګانډه....
خو ما نه منله، ومې ويل چې که د تاويذ يوه جامه کمه، يا زياته وي، نو برعکس تاثير لري، غوا نوره هم په غوسه کېږي....
خو غلام رسول قسمونه خوړل چې د تاويذ جامې پوره وې.
ومې ويل:

ـد تاویذ خلاصول دې کور بې برکته کوي، که نه اجازه مې درکوله چې تاویذ خلاص کړې، په خپله به پوه شوی وې چې جامې کمې، یا زیاتې دي....

غلی شو، دهقان به نو ولې خپل کور په لوی لاس بې برکته کاوه!

دهقان په بیړه د باندې ووت.

قدم شاه سره ساه وابسته:

ـاوف، بېچاره ښځه؟!

غلی شو، ویې ویل:

ـد دوا د بوتل کاغذ خو به دې ترې شکاوه.

ومې خندل:

ـدا خلک په خپله ژبه نه پوهېږي، نو انګلیسي خط به څنګه لولې؟!

ـخو احتیاط ښه دی!

ومې ویل:

ـڅوک یې سپینوي! که پوه هم شي، لویه خبره نه ده، په څلوېښتو زرو پېریانو کې به داسې پیری هم وي چې بغدادي پیر ته له لندنه دوا راوړي.

ماخستن ناوخته مو ډوډۍ خوړه چې یو دم ګوله رانه ولوېده، یو چا په لوړ غږ زما نوم اخیست:

ـډېوېډ جونزه!

منډه مې واخیسته، سپوږمۍ وه، چینې ته نږدې دوه کسان ولاړ ول، ورغلم، یودم مې وویل:

_اه! احمقه! دا ځای نو زما د نوم د اخیستلو دی؟!
سړي کلکه غبرګ راکړه، خو ما د سماوار وړې کړکۍ ته کتل، شکر مې وایست، څراغ بل نه شو....
قدم شاه راغی، آسونه یې همالته په ونه پورې وتړل. یوه سپکه او بله درنه کڅوړه مو پورته وخېژوله. کېناستم، خو لا مې زړه نه وو سره راټول.
مایکل توره لونګۍ لیرې کړه، بخښنه یې وغوښته، دی په دې نه پوهېده چې سماوار له خلکو ډک دی.
مایکل خپل ملګری را معرفي کړ، نوم یې چوهدري حسن و، د پاړا چنار په قرارګاه کې یې وظیفه درلوده.
مایکل مې په پېښور کې لیدلی و، ده به په هفته کې یو ځل د جاسوسۍ د وسایلو کرامات راښودل.
ما څو میاشتې په غره کې تېرې کړې وې، د معلوماتو تږی وم، په دې نه پوهېدم چې له دې غرونو ور هاخوا څه خبرې دي. مایکل مې وغږاوه، د پاچا (امان الله خان) قرار دادونه ډېر شوي ول، پر معدنونو کار روان و، صنعت وده کړې وه، په کابل ښار کې روان رېل لیدل شوی و، سلګونه ځوانان ترکیې، جرمني، فرانسې.... ته په زده کړو پسې تللي ول....
وروسته د جاسوسانو په باره کې وغږېد، په ټولو کې د بریتانیې لخوا جوړو شویو روحاني څېرو (پیر، فقیر،اغا، ملنګ...) کامیابه نتیجه ورکړې وه. ان ځینو یې په دربار کې هم مریدان پیدا کړي ول....

د لیوني غلام دستګیر کیسه مې ترې وپوښته، لنډ یې وویل چې سر یې په راوړې بوجۍ کې دی.
مایکل وویل چې په دې ورځو کې د برېتانیې په پوځ کې یو سیک عسکر ووژل شو، قاتل یې نه و مالوم، خو موږ ورته مالوم کړ، لنډه لیوني غلام دستګیر ته ورغلو، د لیوني تر مخ مو د مقتول وړې توپانچه په کېږدۍ کې تر لیمڅي لاندې کړه، غلام دستګیر جنجال وکړ، لاس یې را واچاوه، کوچیان راغلل، خپله توپانچه مو ببرته را وایسته، سړی را ګرم شو، قرار ګاه ته مو را ووست، جلاد غاړه ور پرې کړه. بس! یو- دوه ورځې د کوچیانو مشران راتلل، ویل یې چې لیونی له سره پرته څنګه خاورو ته وسپارو، خو ګرمي وه، چاره یې نه لیده.
مایکل لویه خلطه خلاصه کړه، اول یې خوراکي مواد را واېستل، بیا یې اخبارونه او د جاسوسۍ نوي، پرمختللي وسایل پر ځمکه کېښودل.
مایکل او ملګری یې تر سپېده چاود مخکې ببرته پاړاچنار ته روان شول.
په هماغه ورځ مې کریم داد ته احوال ور ولېږه، بله ورځ راغی، په بوجۍ کې د لیوني غلام دستګیر تړلی سر مې ورکړ، پښو ته را ولوېد.
ماخستن مې نوي راغلي وسایل کتل، تېز ګروپ مې ولګاوه، د سمڅې له خولې اووه رنګه رڼا ووته. قدم شاه د سماوار تر مخ وارخطا خلکو ته ویل چې دا له کوه قافه د راغلیو ښاپېریو د اغوستو حجابونو رڼا ده...
د خلکو د توبو غږونه تر سمڅې پورې را رسېدل....
بله ورځ مې ملک ځونډې ته یوه جمله ولیکله:

ـبغارې دې دومره لیرې غره ته را ورسېدې، خو نږدې توتکۍ وانه وربېدې.
په سبا یو له ونې ټیټ سړی راغی، غټه لونګۍ یې تړلې وه، ږیره یې په نکریزو سره وه. وار له واره مې پښو ته را ولوېد، د خواست په ژبه یې وویل:
ـیا پیرګله! دومره کرامات لرې چې زما چیغې ان په غره کې اورې، نو هر څه دې په وس پوره دي، خدای به کوي، ته به کوې! داسې تاویذ راته ولیکه چې له توتکۍ بې غمه شم.
ومې خندل:
ـپیر بغدادي ته بې غمه کېدا او یو ځای کېدا، دواړه یوه خبره ده.
په حیرانۍ یې راته وکتل، ویې ویل:
ـقربان دې شم، د آب او عزت سړی یم، کور او اولس به څه وایي، بې غمه کېدا راته ښه ده.
سړی مې خپل ټټر ته را نږدې کړ، ومې ویل:
ـپه شرعه کې شرم نه شته، ان څلور ودونه هم کولای شې.
یودم غریو واخیست:
ـخونه یې مني، خانګل ته مې وویل چې غریب سړی یې، توتکۍ لور دې راکه، په سرو، سپینو کې به دې پټ کم، خو سړي نه وړه، نه یې را وړه، نبغ یې راته وویل چې وشرمېږه! لمسیان لرې، خپله څوارلس کلنه لور څنګه اورته واچوم...که دې بیا را یاده کړه، پر تندي به دې ولم.

ملک یودم وژړل... ویې ویل چې دې نجلۍ خوب راباندې حرام کړی دی.
بیا مې د خانګل په باره کې را وغږاوه، دې ناروغ سړي د کلي ګورواني (پاده واني)کوله. دوه ځله بې سده شوی و، له پزي او غوږونو به یې وینه تله، زوی یې نه درلود، په کور کې یې اووه سرې لونې ګرځېدې، په وچه ډوډۍ پسې حیران و، تربرونه یې مرګ ته ماتله ول. سر له اوسه لا د خانګل د ښځې او لونو په وېش نه سره جوړېدل.
ملک ځونډي ته مې ډاډ ورکړ چې ځان دې غم ته مه ورکوه، خانګل به په دې دوستۍ کې څه ونه وايي.
خانګل مې را وغوښت، څېره یې اشنا وه، فکر مې وکړ، دا سړی دوه ځله پخوا هم راغلی و، زوی یې غوښت.
خانګل مې پر لاسونو را پرېووت، په خوشالي یې وویل چې ښځه یې امېدواره ده. ډاډ مې ورکړ چې د بغدادي پیر تاویذ بې څه نه دی، په نصیب کې دې یو ګلالۍ هلک وینم.
بیا د اصلي موضوع په څنډو کې را وګرځېدم، د خانګل غربت او بې کسي مې یاده کړه، د هغه ناروغي او اووه لونې مې مینځ ته را واچولې، ومې ویل چې ړندکی پیری کله کله احوال راته راوړي، تربرونه دې ښه نېت نه درته لري....
د سړي سترګې له اوښکو ډکې شوې، ویې ویل چې بې کسي دې ورکه شي، دی هم پوه دی چې تربرونه یې مرګ ته ناست دي....

خانګل ته مې وويل چې له ملک څونډي سره دوستي دې په خير ده، لور به دې له دې شتمن او زورور سړي سره خوشاله وي، تربرونه به دې سترګه ترې کوي، که مړ هم شې، داسې څوک به وي چې پرده دې خوندي او لونې دې په عزت واده کړي....

خانګل تر ډېره فکرونه وهل، بيا يې سر پورته کړ، په غريو کې يې وويل:

ـقربان دې شم، پوهېږم! ته مې بدي نه غواړې، غيب درمالوم دي، چې ته وايې، نو دا دوستي مې قبوله ده.

په هماغه ورځ مې ملک څونډي ته احوال ور ولېږه چې خبره خلاصه ده، بس! مرکه ور ولېږه!

اه! باور! باور مې غوښت، تر لاسه مې کړ. پر ټوله سيمه مې واک پروت و. ان د بغدادي پير له خوښې پرته مرغۍ هم نه شواى چونېداى. په کورونو، ګودرونو، جوماتونو، ولسونو کې يواځې د بغدادي پير کرامات يادېدل. زه به پر ځمکه ګرځېدم، خو خلکو به اسمان ته کتل. په هرې سپينې کوترې پسې به يې چيغې وهلې ((پير ګل ته وګورئ، له ځانه يې کوتره جوړه کړې، پر خپلو مريدانو راګرځي...)). چا چې به وليدم، پرځان يې د دوزخ اور حرام ګاڼه.

دا ټولې، سختې، خيرنې ورځې، لوږه، تنده...خطر...د خلکو په باور ارزېده. اوس نو د اصلي هدف د ترلاسه کولو وخت و . د دې خلکو زړونه د پاچا له مينې ډک ول، خو اوس بايد دا ځاى کرکې نيولى واى. په لومړي ځل مې په خپلو خبرو کې د امان الله خان نوم را ګډ کړ، خو

احتیاط مې نه هېراوه، د دې خلکو په زړونو کې له خدای او پیغمبر را وروسته، امان الله خان پروت و.
په پیل کې به مې عمومي خبرې را واخیستې، بیا به پاچاهي ته ورغلم، د غازي ښېګڼې، له وطن، آزادي او تعلیم سره د پاچا مینه، د هغه دینداري...به مې یاد کړل، په اخیر کې به مې د (خو) ټکی را وایست، وبه مې ویل چې غازي امان الله خان ښه سړی دی، خو کاشکې یې ډېره نه خرېیلی.
همدې یوې خبرې به د خلکو له ذهنه د پاچا افغانیت، زړورتوب، د وطن ابادي، دینداري، له وطن او خلکو سره مینه... ټول پاک کړل. پر ځای به یې یوه خبره کېده، پاچا ډېره نه لري، مانا سنت ته ارزښت نه ورکوي....
خو مابه وخندل، وبه مې ویل چې خیر دی، ځواني ده، په خپله به پوه شي....
هره ناسته به مې د امان الله خان پر صفتونو پیلوله، خوله به مې ستړې شوه، خو اخېر په یوې وړې (خو)، د پاچا پر ټولو ښېګڼو خړې اوبه وروستې.
وروسته لږ مخکې لاړم، ټولو ته مې همدا یوه خیالي کیسه تېروله، لومړی به مې د امان الله خان صفت وکړ، بیا به مې ځان خواشینی ونیو، وبه مې ویل چې څه وخت مخکې ځوان پاچا له خپلو وزیرانو سره جلسه درلوده، یو وزیر په خرپ نشه و، خو پاچا یواځې سپک کړ.
غلی به شوم، ناستو کسانو ته به مې وکتل، وبه مې ویل:

ـ پاچا زړه سواند انسان دی، خو شریعت شراب خور ته خپله سزا لري، پاچا باید د زړه سواندي پر ځای حد جاري کړی وای.
وار له واره مې دا ډول کیسې په خپله په پاچا پورې نه شوای تړلی، دې خلکو د بغدادي پیر الوتل منل، خو پاچا او شراب ډېر سره لیرې ول، خو لږ تر لږه به دې کیسو په دې ساده ککریو کې دومره ور ګرځول چې که پاچا خپله شراب نه خوري، نو شراب خور یې هم دومره بد نه ایسي....
وروسته یو څه تېز تلم، د هلکانو مکتب مې ښه یاداوه، خو د نجونو له زده کړې سره مې ضرور د (خو) ټکی تاړه.
بیا مې تر کیې ته د افغانو نجونو د لېږلو خبرې را واخیستې، ومې ویل چې درس ښه دی، خو دومره هم نه چې ځوانې، جانې، سپینې پښتنې پردو ملکونو ته پسې ولېږو....
تر دې دمه به ټولو سرونه راته خوځول، خو یوه ورځ مې په خپلو خبرو کې ملکه ثریا یاده کړه، ومې ویل چې لوڅ مخ ګرځي....
په لومړی ځل یو چا دومره زړه وکړ چې د بغدادي پیر په خبره کې ور ولوېږي، له کټوازه راغلي یوه زیږه ځوان په غوسه وویل:
ـ پیرګله، دم، تاویذ او کراماتو ته دې مات یم، مور مې یاده که، خو د پاچا په ناموس به کار نه لري.
ومې خندل، ملکه ثریا مې د دنیا تر ټولو ښځو پاکه او پرهېزګاره وګڼله، تر هغو مې د ملکې صفت وکړ چې د ځوان د تندي ګونځې هوارې شوې....

یو څه وخت مې احتیاط کاوه، د امان الله خان نوم مې نه اخیست، خو د والیانو، حاکمانو او نورو غټو خلکو د خیالي ګناوو بیانول په دې نه ارزېدل چې څوک بغدادي پير خفه کړي.
وروسته مې د مایکل راوړي اخبارونه وکتل، یوه انګرېزي مجله مې وموندله، په برېتانیې کې د ښځو د پرمختګونو په اړه وه.
ګڼ کسان به مې را ټول کړل، مجله به مې وغوړوله، د انګرېزي متن او عکسونو له مخې به مې تشریحات ورکول.
په انګرېزې ژبه پوهېدا پوښتنه نه پیدا کوله، له بغداده راغلي پير صافه پښتو ویله، نو ده ته انګریزي هم سخته نه وه.
د مجلې په لومړي مخ کې لوی عنوان لیکلی و: ((د بریتانیې ملکې د اکسفورډ پوهنتون له تکړه محصلینو سره وکتل)). لاندې لوی عکس و، ملکه د پوهنتون له ممتازو انګرېزو نجونو سره ولاړه وه.
وبه مې ویل:
ـدلته یې لیکلي چې د بریتانیې ملکې له هغو افغانو نجونو سره وکتل چې برېتانیې ته په زده کړو پسې راغلې دي.
د دې عکس په لیدو به خامخا یو ـ دوو کسانو ویل:
ـڅه فایده، ببرته مو هماغه پرنګیانو ته خپل ناموس ور ولېږه چې د ناموس د ساتلو له پاره مو توري پسې را واخیستې....
په دوهمه پاڼه کې له یوه مضمون سره یو عکس ښکارېده، کشیش او ګڼې انګرېزې نجوني په کلیسا کې لوی صلیب ته ولاړې وې. لیکلي وو چې په غربي هېوادونو کې له عیسویت سره د ځوانانو مینه کمه شوې

ده، اوس کشیشان هڅه کوي چې دا ځوانه طبقه ببرته پر مسیحت باوري کړي...خو ما به دا جملې داسې ورته ژباړلې:
دلته لیکل شوي چې د یهودو او نصاراوو ملکونو ته ورغلې افغانې نجوني مسیحت ته تشویق کېږي، خو دا سپینې پښتنې په خپل دین کلکې ولاړې دي، د پرنګیانو له دومره تبلیغ سره سره، تر اوسه ایله دوو نجونو خپل دین پرېیښی دی....
په خلکو کې به ګونګوسې شوې:
ـکه دا حال و، د دین پرېښودل څه! خپل پرتګونه به هم لیرې کړي....
خو په بل مخ کې یې پرتګونه لیرې کړي ول. یو ورزشي مطلب و، انګرېزو نجونو په یوه نیکر کې والیبال کاوه.
اسانه وه، دا عکس به مې په پښتو نجونو پورې وتاړه، خلکو به توبې ایستې.
خو یوه هم نه ویل چې اې احمقه! د پښتنو رنګ مالوم دی، دا ډول شنې سترګې نه لري!
یوائې یوه ورځ یوه ځوان راته وویل:
ـقربان دې شم، تاته خو پته مالومه دې، په پرنګ کې دا د پښتنو نجونو تور وېښتان ولې ژېړېږي؟
یوې خبرې مې غلی کړ، ومې ویل چې اسانه ده، دې نجونو ته د خنځیر غوښه ورکوي، څوک چې ځلوېښت ورځې د خنځیر غوښه وخوري، وېښتان یې خپله ژېړېږي.

هر عکس ته به ناستو کسانو توبې ایستلې، خو وروستي عکس به خامخا ژړول. یوه جینایي قضیه وه، په عکس کې یوه نیمه بربنډه مړه نجلۍ ښکارېدله چې غاړې ته یې پړی ور لوېدلی و. لیکلي و چې دې نجلۍ د کورني خشونت له لاسه ځان وژلای...خو ما به دا خبرې بل رنګه ترجمه کولې، ویل به مې چې که د پرنګیانو ملک ته تللې کومه پښتنه له خپل دینه وانه وړي، شراب ونه څښي، زنا ونه کړي...نو اته سره پرنګیان یې لومړۍ په ګډه بې عزته کوي، بیا یې وژني....

خلکو به ژړل، چیغې به یې وهلې چې د ډانکټري او مالیمې په پلمه یې سپینې پښتنې یهودو او نصاراوو ته ور ولېږلې، بې پردې یې کړې.

ما به د عکسونو په تشریح کې د پاچا نوم نه اخیست، ضرورت مې نه لید ، خلکو په خپله پاچا مسوول ګاڼه، همدا خیالي نجونې پاچا لېږلې وې.

دا کیسې په همدې سمڅه کې نه پاتې کېدې، کورونو او جوماتونو ته تلې، اولس ترې خبرېده او بغدادي پیر دروغ هم نه ویل.

په ورکتوب کې مې د افریقا د یوه مار په اړه یو مضمون لوستی و، لیکلي و چې که دا مار کومه هوسۍ وچیچي، نو هوسۍ وار له واره نه مري، زهر یې ورو ورو تاثیر کوي او چیچل شوې هوسۍ په اوو ورځو کې له پښو غورزوي.

زما زهر هم همداسې ول، کار یې ورو و، خو تاثیر یې درلود.

یو سهار له قدم شاه سره یوه کم عمره نجلۍ راغله! اه! غټې تورې سترګې، اوږده باڼه ، ګلابي مخ... تر دې دمه مې دا ډول ښایست نه په

شرق کې لیدلی و نه په غرب کې. نجلۍ مخامخ راته ودرېده، یودم یې پر ډکو ګلابي غومبرو رڼې اوښکې را ماتې شوې، سلګیو واخیسته، درب شو، زنګنونه یې پر خړه ځمکه ولګېدل.

په ژړا کې یې وویل:

ـولې! ولې دې ژوند را تباه کړ.

قدم شاه ته مې وکتل. ویې ویل چې توتکۍ ده.

نجلی ته مې له حاجي ځونډي سره د خوشاله ژوند تضمین ورکړ... خو نجلۍ ژړل... کله چې د باندې وته، په سلګیو کې یې وویل:

ـخدایکه مې هغه خوړین بوډا روزي کي، ژېړ کمر خو شته.

شېبه وروسته د سمڅې خولې ته ورغلم، توتکۍ له یوه کوچیني سره روانه وه.

زړه مې نا ارامه و، دا ښکلې، تنکۍ نجلی مې پر شپېته کلن بوډا ونه لورېده.

وخت تېرېده، ساده خلک په اسانۍ غلطېدل....

هوا سړه شوه، ځان مې ټینګ کړ، د پیر به نو څنګه یخ کېده! په دوو برستونو کې به بیا هم غونج پروت وم. چاره نه وه، قدم شاه مې بانه کړ، له سماواره به صاف شوي، سره سکاره سمڅې ته راوړل کېدل.

یوه ورځ یوه ډله راغله، یو ږېره خرېیلی ځوان هم پکې و، دا ځوان تر نورو پاک او تازه ښکارېده، نوې خبره نه وه، د خانانو، ملکانو او په ګېډه د مړو خلکو اولادونه به له څېرو یو څه غوړ ول.

د مجلې له مخې مې تشریحات ورکړل، ټولو اوښکې تویولې، خو د ږیرې خرېیلي ځوان په سترګو کې کرکه پرته وه. د خدای په امانۍ پر وخت یې د پیر صاحب لاسونه ښکل نه کړل.

دا کار په یوه بوډا بد ولګېده، باید بد وربانديې لګېدلی وای، بغدادي پیر ته بې احترامي د منلو وړ نه وه. ځوان یې سپک کړ، په غوسه یې ورته وویل چې ورشه، بخښنه وغواړه او د پیر مبارک لاسونه ښکل که. خو ځوان نه راته.

د بوډا سترګې رډې را وختې، ځوان یې تر مټ ونیو، زما خواته یې را کش کړ، خو ځوان چیغه کړه!

_دا دا! ولې دومره ساده یاست! دا سړی دروغ وایي!

اه! پیر او دروغ!

کړس شو، د بوډا په څپېړه کې دومره زور و چې د ځوان مخ یوې خواته کوږ کړي. د نورو کسانو سترګې هم رډې را وختې، ټولو ځوان ته وچې سترګې نیولې وې، خو ځوان نه اور واخیست، نه یې داړې راشنې شوې، او نه یې هم د شغال غوندې و انګولل....

ځوان یودم مخکې راغی، مجله یې ور واخیسته، لومړۍ پاڼه یې واړوله، چیغه یې کړه!

_دلته یې په انګریزي ژبه لیکلي چې د برېتانیې ملکې د خپل یوه پوهنتون له تکړه محصلینو سره وکتل...

بله پاڼه یې واړوله:

ـدا نجوني انګرېزې دي، د دوی کشیشان غواړي چې دا پېغلې ببرته له خپل دین سره زړونه وتړي... په دې بل عکس کې هم پرنګۍ نجوني والیبال کوي... ولې دومره ساده یاست! په دې کې یوه هم پښتنه نه ده....دا پیر نه دی، جاسوس دی، خلک د پاچا پر ضد راپاروي...

د بوډا له خولې لاړې باد شوې:

ـبس که د سپي زویه! کوپر مه وایه، ته خو ښویېدلی یې، کور به درسره ایره کې.

دبوډا ځان په لړزېدو راغی، یو ناڅاپه یې وژړل، زانګې وانګې د باندې ووت. ځوان هم پسې ورغی.

حیرانو خلکو ته مې وکتل، څېرې یې له وېرې ډکې وې. په خندا مې وویل:

ـکینئ! زړونه مه خورئ! دنیا له هر رنګه خلکو ډکه ده.

غلی کېناستل، یوه هم څه نه ویل، څېرې یې لا له وېرې ډکې وې.

وچه مېوه مې ورته کېښوده، را ومې غړول، ډېره خرېیلی ځوان عبدالله نومېده، په ترکیه کې یې درس وایه، له یو کال وروسته کلي ته په رخصتي راغلی و. بوډا یې نیکه و، په کلي او اولس کې یې دروند نوم درلود....

ټنډه مې تروه کړه، ومې ویل:

ـښه شو، د مکتب نتیجه مو په خپله ولیده، څوک چې معلم ته کېناست، له اسلامیته ووت...ماته هره ورځ سلګونه اخلاصمند مریدان

راځي... یو هم داسې کوپړ نه وایي، ټول صادق مسلمانان دي....په علت یې پوه یاست! مکتب یې نه دی ویلی!
یودم مې وژړل....
اه! د پیر ژړا! دا نو ډېره سخته وه.
ناستو کسانو خواست کاوه، د پیر اوښکې یې نه شوای لیدای.
هماغسې مې په ژړا کې وویل:
-سر مې چوي، د ونو، بوټو او ډبرو تېرو کوکو مې غوږونه را کاڼه کړل، ښه دی چې تاسو یې نه یې اورئ! خو په ټولو کې د چنغوزیو ونې ډېرې ژاړې، وایي چې بغدادي پیر ته سپکاوی به دا غرونه بې برکته کړي، موږ نور جنغوزي نه کوو....
ناست کسان مې پښو ته را ولوېدل، ژړل یې، په ځنګلونو کې یې د برکت پاتې کېدا غوښته... پوهیدم چې د دې خلکو لویه سرمایه همدا ځنګلونه دي، اطمینان مې ورکړ، ورته ومې ویل چې ونو خو څه مکتب نه دی ویلی چې پیر ته عقیده ونه لري، زه به خبرې ورسره وکړم.
ټوله ورځ مې د خولې خوند بد و، قدم شاه ته مې وویل چې په دې خلکو کې یو مکتبي پیدا شو، نه غلطېده، زموږ چټیاټ یې رسوا کړل، دا ځوان خطرناکه دی... خو قدم شاه ډاډ راکړ چې د نیکه او اولس له ویرې به یې بیا ونه وینې.
نیمه شپه مې سترګې رنې کړې، په کتابونو کې کړپا وه، قدم شاه مې وښوراوه، وړه بتۍ مې بله کړه، سیم کش شو، یو پر بل ایښې کتابونه ولوېدل، په کش شوي سیم پسې لاوډ سپېکر را ووت.

په منډه له سمڅې ووتم، له ملنډو ډک غږ مې واورېد:
ـبغداي پیر خو په رښتیا هم کرامات لرل. اوس پوه شوم چې د سل، یو نیم سل متره لیرو خلکو نومونه او نورې پټې څنګه ور مالومېدې!
زړه مې خولې ته راغلی، بټۍ مې ور واچوله، د غرمني رڼېرې خرېیلی ځوان لاسونه له پېچلي سیمه ډک ول، دا سیم یې له چینې څخه تر دې ځایه را ټول کړی و.
قدم شاه د خواست په ژبه وویل:
ـخیر دی، رسوایي مه جوړوه!
ځوان وخندل:
رسوایي؟!
قدم شاه تر مټ ونیو، درېواړه سمڅې ته راغلو.
قدم شاه کتابونه لیرې کړل، کوچینی کارتن یې را وایست، خلاص یې کړ، بټۍ ته یې ونیو، تر خولې له پیسو ډک و. په خواره خوله یې وویل:
ـدا واخله، په ټول ژوند کې به د بل له احتیاجۍ خلاص یې، خو خوله به پټه نیسې.
ځوان ورو وویل:
ـزه دومره پست درته ښکاره شوم چې خپل وطن او پاچا ته به خیانت کوم؟! له اوله پوهېدم چې تاسو په پوست پاک خلک نه یاست، له ساده خلکو استفاده کوئ، زموږ له دینه ناجایزه ګټه اخلی، انګریزانو دا رنګه لوبې په ډېرو هغو هېوادونو کې کړې دي چې واکمنانو یې د دوی

اطاعت نه کاوه، دوی پوهېږي چې څنګه جعلي پير او فقير جوړ او دا ساده خلک غلط کړي....

غلی شو. ويې ويل:

ـ دې خلکو ته که هر څومره ووايم چې او ساده ګانو! بغدادي پير د انګرېز جاسوس دی، انګرېزان به هغه څوک څنګه خوښوي چې د انګرېز دښمن وي، له انګرېز سره جنګېدلی وي،ماته يې ورکړې وې...نه يې مني! بس، سبا له همدې لاوډسپيکر سره کابل ته ځم، لمنې به مو پر سر در واړوم.

قدم شاه وويل:

ـ دې ته دې نو زه نه پرېږدم.

يودم يې د ځوان ژامې ته سوک ورکړ، ځوان پر کتابونو ولوېد ، ما يې تر غبرګو ورنونو لاسونه تاو کړل، قدم شاه يې پر ټټر کېناست، د ځوان تر ستوني يې د دواړو لاسونو ګوتې تاو کړې، ځوان زور وواهه، خو له دوو کسانو سره يې نه کېده، بېرته مو پرې ايست. تر يوڅه وخته پورته، پورته غورزېده، خرهاری يې خوت، خړه ځمکه يې پر خپلو نوکانو اړوله...خو وروسته يې سبکه وخته، بس! دوه، يا درې دقيقې يې ټوپونه ووهل، بيا ارام پرېووت.

دواړه غلي ديوال ته کېناستو، د خپل زړه دربا مې غوږونو ته راتله. بيا ولاړ شوو، د ځوان جسد مو له پښو او لاسونو ونيو، څومره چې مو وس کېده، په سمڅه کې مو مخکې يوور. بېرته راغلو، د لاوډ سپيکر سيم مې ټول کړ، تر سهاره لړزې نيولی وم.

قدم شاه تر غرمې دوه ځله پورته را وخوت، ویې ویل چې ځینې قومي مشران دې لیدو ته راغلي، خو زما په زړه کې د خبرو زور نه و پاتې.
ماسپښین مې سترګې سره ورغلې، تر ماخستنه ویده وم، شپه مې په رڼو سترګو تېره کړه. اخیر مې د چانسلر خبرې ذهن سره را ټول کړې، یو وخت یې راته ویلي و چې زموږ په کار کې، وېره، رحم او شفقت نه شته، که دې کومه ورځ زړه نرې شو، نو پوه شه چې بریتانیې ته خدمت نه شې کولای.
سهار مې ګېډه ډکه کړه، د باندې ووتم، هوا سړه لګېده، د ځینو ونو پاڼې ژېړې وې. کله چې بېرته سمڅې ته ورغلم، لینګي مې ولړزېدل، د ږېرې خړېلي ځوان نیکه او یو بل له عمره پوخ سړی ناست و.
بوډا مې پښو ته را ولوېد، یودم یې وژړل، خپل ورک لمسی یې غوښت...خو ما ورته وویل چې دلته نه دی راغلی.
له عمره پوخ سړي مې لاسونه ښکل کړل، په غریو کې یې وویل چې زه د عبدالله پلار یم، عبدالله مسلمان هلک دی، پنځه وخته لمونځ کوي، بس! بېګا نه، ها بل بیګاه مو یو څه سپک کړ، ورته ومو ویل چې د خدای دوستان مه خپه کوه...بس! سهار ته بړستن وه، دی نه و، تېره ورځ مو د ټولو خپلوانو کورونه پسې وکتل، خو ځمکه وچاودېده، عبدالله پکې ننوت.
د سپین ږیرې غږ مې واورېد:
_یا پیرګله! د خدای روی ومنه، لمسي مې خوابدی کړې، نادان دی، ویې بخښه!

بوډا ته مې وکتل، رنې اوښکې یې د ږیرې سپینو ډکو ته ور روانې وې.
ومې ویل:
_اکا، زه په زړه کې کومه عقده نه ساتم، ډېر خلک به پیر او فقیر نه منې، خو....
د بوډا ژړا زور ونیو:
_پوهېږم چې ته له زړه صاف سړی یې، حوصله لرې، خو قربان دې شم، ستا سپکاوي به دې کوم مرید پیري ته خوند نه یې ورکړی، عبدالله جان به یې.
زوروري ژړا پاتې خبرو ته پرې نه ښود.
د بوډا پر ډنګرو اوږو مې خپل لاسونه کېښودل، ومې ویل:
_زړه دې غټ ونیسه! پېریان زما له اجازې پرته هېڅ هم نه کوي. د عبدالله غوندې ځوانان ژر احساساتي کېږي، د تاسو سپکې به یو څه خوابدی کړی وي، په خپله به پیدا شي.
د عبدالله پلار په خواره خوله وویل:
_قربان دې شم، مورې خو خپله وسه وکړه، د عبدالله درک ونه لګېد، خیر دی، تاته څه سخته ده، ړندکي ته وو ایه، پیدا به یې کړي.
ورته ومې ویل چې سمه ده، درېیمه ورځ احوال واخلئ.
یوه شېبه کېناستم، فکر مې وکړ، لاسي بټۍ مې را واخیسته، په سمڅه کې مخکې لاړم، د عبدالله جېبونه مې ولټول، کارت، څو پیسې، او یو سپین خامک شوی رومال مې ترې را وایستل. بېرته د سمڅې خولې ته

راغلم، کارت ته مې وکتل، عبدالله په ترکيه کې د انقرې د پوهنتون د دوهم کال محصل و. ده انجنيري ويله.
دربېيم سهار بوډا او د عبدالله پلار بيا راغلل، د يوه ديني کتاب د اېښودلو پر پلمه مې تار را کش کړ، له پورته سپين رومال را ولوېد. له عمره پاخه سړي په بېړه رومال ور واخيست، خو بوډا د هغه له ګوتو وايست، رومال يې څو ځله ښکل کړ، په غريو کې يې وويل:
ـدا خو د عبدالله جان رومال دی، څو ورځې مخکې يې خور ورته جوړ کو.
ومې خندل:
ـبس! ړندکي پيري را وور، ويل يې چې عبدالله مې په کابل کې وليد، ترکيې ته يې د تګ تياری نيوه. ړندکي دا رومال د دې له پاره ترې را پټ کړ چې ستاسو زړه ته ولوېږي.
له عمره پوخ سړي مې لاسونه ښکل کړل، خو بوډا رومال ته کتل...په لندو سترګو کې يې ځلا پرته وه.
ځان مې خواشينی ونيو:
ـخو هلک مو ډېر خوابدی کړی، فکر نه کوم چې تر کال دې شپو دې کوم خط يا احوال درته را ولېږي.
له عمره پوخ سړي په خوشالۍ وويل:
ـبس! دی دې خدای ژوندی راته لري، له خط او احواله يې تېر.
دواړه روان شول، بوډا د خپل لمسي رومال په خپلو ګوتو کې ټينګ نيولی و.

په دربیم سهار قدم شاه چیني ته کښته شو، تندی یې تریو ونیو، ګڼو خلکو ته یې وویل چې سمڅه له پېریانو ډکه ده، زه یې غرونه نه اورم، خو قربان یې شم، پیرګل ټوله شپه د پېریانو د ماشومانو د چیغو او شوخۍ له لاسه رنه تېره کړي....

تر دې بل لوی ثواب! بس! نر هغه و چې ډېرې ډېرې راوړي، په هماغه ورځ سمڅه لنډه شوه، د عبدالله مړی، زاړه اخبارونه او څه نور بېکاره شیان تر دېوال ور هاخوا پاتې شول.

بله ورځ مو د سمڅې خولې ته لیمڅي ونیول، خو یخني له ګذارې وتلې وه.

قدم شاه اوازه واچوله چې بغدادي پیر په دې سمڅه کې ستړی شوی دی، بغداد ته ځي.

ګڼ خانان او ملکان راغلل، دوی دا د بخت غمی (بغدادي پیر) کله بل ځای لورېده . هر یوه به د پیر د پاتې کېدو خواستونه کول، یوه به ویل چې نوې کوټه ورته جوړوم، بل به کلا ورکوله، بل به...

پیر مغروره څېره نیولې وه، غلی ناست و، زورورو خلکو به د پیر پر سر له یو بل سره دعوې کولې، وړه خبره نه وه، پیر کور او کلي ته برکت ور وړ، دا برکت هر یوه غوښت ....خبرې اوږدې شوې، نه سره جوړېدل، اخیر یې زما نظر وغوښت. ماته تر ټولو د ملک ځونډي د مېلمنو کوټه ښه وه، دا سړی په یوه لوی کلي کې پروت و، ژمی هم نه بېکاره کېدم، له ډېرو ککریو مې د امان الله خان مینه ایستلی شوای.

په سبا پنځه کسان له څو کچرو سره راغلل، خو د پیر یوې وړې خلطي او څو کتابونو دومره زحمت نه غوښت، پر خپل آس کېناستم، غرمه یوې درې ته ورسېدو، په لویو ډبرو کې د روانو نریو اوبو دواړو غاړو ته د غره لمنې سلګونو خړو کورونو نیولې وې. ځای ځای به یوه برجوره کلا هم ښکارېدله، برجونه یې د مورچو په بڼه جوړ ول.

سلګونه واړه او زاړه مخې ته راغلل، له آسه کښته شوم، ښی لاس مې تر ډېرو پورته نیولی و، د ښکلولو وار نه کېده، وروسته ستړی شوم، هر یوه به په خپله زما ځړېدلی لاس تر خپلو شونډو ور ووړ.

بامونه له سرو- زرغونو ټکریو ډک ول، ښځې وې، د ځار او قربان غږونه راتلل...د ملک ځونډی تر کلا اووه پسونه په لاره کې حلال شول، د ملک اوږده مهمانخانه د کلا پر دېوال پورې نښتې وه، له ختو جوړې زینې یې درلودې، د خلکو په ګڼه ګوڼه کې په سخته پورته وختم....

ملک ځونډي له ډېرې خوشالي وازه خوله نیولې وه، په سترګو کې یې غرورو ښکارېده. هسکه غاړه ته، دا سړی ګرم نه و، بغدادي پیر په دومره خانانو او ملکانو کې د ده کوټه خوښه کړې وه.

تر یو څه وخته له ملایانو او سپین ږیرو سره کېناستم، ځان مې نه بې ارښته کاوه، قدم شاه غږېده.

ډوډۍ مو وخوړه، ټول لمانځه ته لاړل، خو پیر پښې وغځولې، چا دومره زړه نه درلود چې بغدادي پیر ته لمونځ او جومات ور یاد کړي!

ملک ځونډي ته مې وویل چې ستړی یم، څوک مه را پرېږده.

ملک په منډه له کوټې ووت.

قدم شاه دروازه ځنځیر کړه، مخامخ بل وور ور ښکارېده، پورې مې واهه، کوچینۍ کوټه د مکتب له کتابونو ډکه وه. فکر مې وکړ، دا کتابونه مې باید په بل، تر دې ښه وخت کې یاد کړي وای.
غړونه راغلل، د لویې کوټې وړې کړکۍ ته ودرېدم، د باندې ګڼ کسان ولاړ ول، له عمره پخې او زړې ښځې هم پکې ښکارېدلې، نه تکیه کېدل، همدا ګړۍ یې د بغدادي پیر لیدل غوښتل، خو ملک ځونډي ورته ویل چې مبارک ستړی دی،سبا راشئ، اوس ساسموي....
تر ماښامه چا دومره زړه نه درلود چې دروازه خلاصه کړي، ماښام په خپله د باندې ووتم، وار له واره د تودې ډوډۍ بوی راغی. لاندې مې وکتل، پر ډېران سرې چرګې ګرځېدې، یوه ځوان اخورونو ته ولاړې کتار غواوې خلاصولې...ور هاخوا د ګڼو کورونو له موریو (دودکشونو) تور لوګي پورته کېدل.
د یوه ماشوم ناره مې واورېده:
ـهلې! پیرګل راوتلی.
په منډه کوټې ته ننوتم.
ماخستن مې له ملک ځونډي، د کلي له ملا او څو نورو سپین ږیرو سره ډوډۍ وخوړه، یوه ماشوم لاسونه را پرې مینځل، کله چې د باندې لاړ، ملک ځونډی اوچت پسې ولاړ شو، غږ یې راته، ماشوم ته یې په زینو کې وویل چې د پیر صېب د لاسونو مبارکې اوبه غواوو ته کېږده، د سلو مرضونو دوا ده.
شپه مې توده تېره کړه، تاوخانه ښه لګېده.

درې ورځې مې تاویذونه ورکول، خو د کلي ناروغان او د دعاوو غوښتونکي نه خلاصېدل. وروسته د نورو کلیو خلک را مات شول، د ملک د کوټې تر مخ به درجنونه خرې ولاړې وې، پر ملاو به یې سرې، شنې برستنې او توشکونه پراته ول، زړې او له پښو لوېدلې ښځې به پر خرو راوړل کېدې.

ستړی وم، چاره نه وه، خو د هوا په سړېدو سره د خلکو ګڼه ګونه کمه شوه، له غرمې وروسته به مې په ارام زړه خوب کاوه.

دې لوی کلي دوولس جوماته لرل، خو تر ټولو لوی جومات د ملک ځونډي و. کله کله به ملا صېب په خواره خوله جومات ته د ورتلو بلنه راکوله، خو ما به خلک بانه کړل، خو اوس ګڼه ګونه کمه شوې وه، دا خبره نه چلېده.

یو مازدیګر په نه زړه جومات ته ورغلم، د ملا صېب په ټینګار کتارونه راپسې ودرېدل، د پټې خولې لمونځ و، ستونزه مې نه درلوده، خو د ماښام آذان مې زړه وخوړ، ملا صېب ته مې وویل چې ستا په څېر لوی او سپین ږیری عالم به څنګه راپسې درېږي.

یو ټیټ غږ راغی:

ـقربان یې شم! دې ته وایي د پیرګل خاکساري.

ملا صېب کلیوالو ته وکتل، په سترګو کې یې غرور پروت و . نه و ملامت، د بغدادي پیر غوندې لوی عالم پسې درېده. مخکې شو، خو د ملک ځونډي او ځینو نورو کلیوالو ټنډې تروې شوې، د پیرګل په امامت کې یې ډېر ثوابونه لیدل. بوډا ملا نا امېده ودرېد، د ملک

ځونډي غوږ ته مې خوله ور ټیټه کړه، ومې ویل چې سپین ږیری دی، زړه یې مه ور ماتوه.
وروسته مېلمستیاوو زور ونیو، هر یوه غوښتل چې د کور دسترخوان یې برکتي شي، خو ما به یواځې د هغو کسانو غوښتنې منلې چې خبرو یې پر نورو تاثیر درلود.
یوه ورځ ملک ځونډی راته کېناست، واده یې غوښت، خو د توتکۍ پلار ورته ویلي و چې د هوا تر تودېدو پورې به نه سره په عذابوو. خانګل مې را وغوښت، په سخته مې قناعت ورکړ.
یوه اوونۍ وروسته واده تیار شو، ورځ په ډولونو تېره شوه، مازدیګر یې ناوې راوړه، د نکاح په وخت کې د ملک ځونډي نوې سرې کړې ږیرې د څراغ ژېړې رڼا ته سره لمبه کوله.
کلا له ښځو ډکه وه، تر ډېره د چمبې غږ راته، ملک ځونډی له موږ سره پرېووت. یو وخت چیغې شوې، قدم شاه څراغ ولګاوه، حاجي ځونډی پر خپل ځای ناست و، پکه ککرۍ یې ځلېدله. یودم د کوټې دروازه له دېوال سره ولګېده، دوې زړې ښځې راغلې، ژړل یې...خبره مالومه شوه، توتکۍ په نیمه شپه کې تښتېدلې وه.
ملک په بېړه د باندې ووت، کړکۍ ته ودرېدم، د ناوې تېښته د پټېدو نه وه، په کلي کې بل څراغونه ګرځېدل....
سر مې ولګاوه، لس بجې له خوبه را پورته شوم. ملک راغی، ژړل یې...ویې ویل چې په توتکۍ پسې یې ټول کلی ولټاوه، پیدا یې نه کړه... ژړ ایې زور ونیو، د بوډا زړه ته لوېدلې وه چې توتکۍ له کوم چا

سره تښتېدلې ده، ملک خپل عزت په خاورو کې لید، دا لویه رسوایي یې نه شوای زغملای، همدا ګړی یې له خدایه خپل مرګ غوښت.
یودم د توتکۍ وروستۍ خبره په ذهن کې را تېره شوه ((ژېړ کمر خو شته)).
زړه مې ولړزېد، ومې ویل:
ـژېړ کمر چېرې دی؟!
ملک په لندو سترګو راته وکتل.
همدا خبره مې بیا تکرار کړه، ملک په غریو کې وویل:
ـد هدیرې پر سر.
د باندې ووتو، تر کورونو تېر شوو، ور هاخوا لویه هدیره پرته وه، پر شناختو ټومبلې رنګارنګ ټوټې باد وهلې...مخکې لاړو، د غره په ډډه کې تېره هسکه ژېړه پرښه ولاړه وه.
لاندې مې وکتل، لیرې پر یوې غټې ډبرې سور ټکری پروت و. منډه مې ور واخیسته، د واده په جامو کې ځوانه نجلۍ په خپلو وینو کې پرته وه.
ملک ځنډۍ را ورسېد، ساه یې لنډه لنډه کېده، شکرونه یې ایستل، عزت یې پر ځای پاتې و.
د توتکۍ جنازه وړه وه، ان ملا هم نه ورته، ویل یې چې نجلۍ ځان وژلی، نه بخښونکې ګناه یې کړې، جنازې ته به څنګه ورځم! خو ما مجبور کړ، په نه زړه ورغی.

ناروغه شوم، سرې تبې مې کېدلې، د نجلۍ په وینو سور تندی مې له ذهنه نه ووت.
د توتکۍ د مرګ په اتمه ورځ د ملک ځونډي اتیا کلنه مور مړه شوه. ملک له خیرات پرته د مور خاورو ته سپارل لویه بې غیرتي ګڼله، جنازه یې سبا ته پرېښوده.
جنازې ته دوه، دوه نیم زره کسان راغلل، ملایان وغړېدل، یو کال مخکې به لا ملایانو د خبرو په پیل او پای کې امان الله خان ته دعاوې کولې، دا عادل پاچا یې پر ځمکه د خدای د عدالت سیوری ګاڼه... خو پیر بغدادي خپل کار کړی و، اوس ملایان پر پاچا تېز ور تلل، له نوم سره یې د (غازي) ټکی نه یاداوه. یوه خو ان پاچا د کوپر پر څنډه ولاړ لید...
له مانه د خبرو د کولو هیله وشوه، ضرورت مې نه لید، کومې خبرې چې به ما کولې، نورو وکړې. خو بیا مې هم یوه خیالي کیسه ورته تېره کړه، ومې ویل چې څو ورځې مخکې د شور بازار حضرت صېب مبارک نور المشایخ، امان الله خان ته ورغلی و، ورته ویلي یې وو چې په کابل کې عیاشي ډېره شوې ده، چاره یې وکه، خو دا خبره پر پاچا بده لګېدلې وه، مبارک یې درې شواروزه په تشناب کې بندي کړی و...
د شور بازار حضرتان مشهوره ول، خلکو نالیدلي پېژندل. ټولو زړل...
خبرې مې را لنډې کړې، ومې ویل چې نور وخت مه تېروئ، جنازه هدېرې ته یوسئ! تر دې زیات د مړي ساتل حرام دي.

غرمې ته کتار ولاړو خلکو د لندې ډوډۍ سلګونه کاسې یو بل ته ورکولې، دا کاسې د جومات تر مخ لویې فرش شوې میداني ته تلې، له کاسو مړه تاوونه پورته کېدل....
ورځ مې سترې تېره کړه، خو د ملک ځوندي یې کور ودان، په غم کې یې هم د پیر هوسانه په یاد وه، شپې ته پاتې شوي له لیرو ځایونو راغلي خانان او ملکان یې د خوب له پاره په کورونو تقسیم کړل.
د مکتب د کتابونو د یادولو له پاره مې تر دې ښه وخت نه شو موندلی.
سهار وختي مې د دروازې پر سر له ایښې قران شریفه اووه جامې (توټې) خلاصې کړې، بیا مې د جاسوسي د وسایلو له خلطې یوه سپرې را واخیسته، دا سپرې د اوښکو د بهېدو له پاره وه، یو پاو به له سرو سترګو رنې اوبه تلې.
له لمر ختو سره د پښو دربی شو، مېلمانه د چایو له پاره کوټې ته راتلل.
سپرې مې سترګو ته ونیوله، له فشس سره مې سترګې وسوځېدې، څادر مې پر سر راکش کړ، غلی کېناستم.
دروازه خلاصه شوه، د سلام اوازونه راغلل، خو زه سونګېدم... د ملک ځوندي حیرانه غږ مې واورېد، له قدم شاه یې د خیریت پوښتنه کوله، خو قدم شاه ورته وویل چې پیرګل له نیمې شپې راهیسې همداسې ژاړي.
پر ځنګنو مې لاسونه ولګېدل، د ملک ځوندي غږ مې واورېد:
ـقربان دې شم، څه خبره ده؟

ځادر مې لیرې کړ، د ملک ځونډي سترګې رډې را وختې، ورو یې وویل:
ـولې ژاړې؟!
یودم په احساساتو راغی:
ـچا خو به نه یې خوابدی کړی، را ته ووایه! ښځه راباندې طلاقه، که د ژوند څکه رانه وکي.
ناستو کسانو ته مې وکتل، له وېرې ډکې، حیرانې سترګې یې راته نیولې وې.
په غریو کې مې وویل:
ـمه پسې ګرځه! کومه خبره نه ده.
خو ملک ځونډي کله پرېښودم، د پیرګل ژړا وړه خبره نه وه.
په خواره خوله یې وویل:
ـقربان دې شم، زړه مې چوي، راته ووایه، د ا سرې سترګې خو دې بې څه نه دي.
ومې ویل:
ـپه دې وړه کوټه کې دا کتابونه څه کوي؟!
ټولو یو بل ته وکتل. ملک ځونډي په خواره خوله وویل:
ـتر تا مې ځار کې، دا خو یې دا څو میاشتې مخکې له کابله راوړل، ویل یې چې د څړمني (پسرلي) په اوله میاشت کې به په کلي کې مکتب جوړېږي. یواځې موږ نه، ټولو کلیو ته یې د اول او دوهم صنف کتابونه راوړي دي.

ټنډه مې تروه کړه:
_تاسو قران شریفونه غواړئ، که د مکتب کتابونه؟!
ټولو یو بل ته وکتل....
یودم مې وژړل، ژړا مې تېزه کړه، په کوکو کې مې وویل:
_بیګا مې قرآن شریفونه په خوب لیدل، د کلي له کورونو یې منډې وهلې، مخې ته یې ودرېدم، ورته ومې ویل چې څه خبره ده! ولې کلی پرېږدئ؟! دوی په دې وړه کوټه کې ایښي د مکتب دا کتابونه یادول، ویل یې چې زموږ او د کوپړي کتابونو نه سره کېږي... خواست مې ورته وکړ، ومې ویل چې دا خلک تک، سپین مسلمانان دي، پیران مني، خیر دی، زه به یې پوه کم، که یې خبره نه منله، لاره خو مو چا نه ده نیولې. بس! په سخته مې را وګرځول.
ملک ځونډي د وره سر ته وکتل، سترګې یې رډې را وختې، پوهېدم چې په ذهن کې یې څه ور ګرځي! پورته ایښي قران شریف به خامخا د تېښتې پر وخت خپلې جامې لیرې کړې وي.
د پزو سونګا راغله، ناستو کسانو ژړل....
ملک ځونډی په بېړه ولاړ شو، قرآن شریف یې تر ډېرو په خپل ټټر پورې ټینګ نیولی و، توبې یې ایستې، ژړل یې...وروسته یې یودم چیغه کړه!
_بارانه!
یو خیرن ځوان راغی، له جامو یې د خوشایو بوی ته!
ملک ځونډي وویل:

ـهله، دوه، درې نور مزدوران هم درسره که، همدا اوس به له ورېې کوټې ټول کتابونه باسې.
خیرن ځوان په خواره خوله وویل:
ـد کور کوټو ته یې یوسو؟!
ملک چیغه کړه!
ـوه کم عقله، کور ولې بې برکته کوې، چېرته یې وغورځوه.
په ناستو کسانو کې یوه چاغ سړي وویل:
ـملک صیب! دا کتابونه ما لیدلي، بسم الله پکې لیکلې، د خدای او رسول له نومونو ډک دي، ګناه لري، که زما منې، په اوبو کې دې یې واچوي.
د ملک څونډي ټنډه لا پسې تروه شوه!
ـهمدا خو ټکي یې ام د اعتبار له پاره پکې راوستي دي، هر چېرته چې یې وړې، مخصد (مقصد) له کلي یې ورک کړئ!
یو بل ډنګر سړي وویل:
ـښه خبره ده، دا کتابونه یې موږ ته هم را لېږلي دي، ورک به یې کو، خوله حکومت سره به څه کوو؟!
ملک څونډي خو ځله خپل سر وخوځاوه، ټنډه یې تروه شوه، ورو یې وویل:
ـهی هی! له ایمانونو خلاص یاست، له خدایه نه وېرېږې، له حکومته مو زړونه چوي، ښځې خو نه یاست، لونګۍ مو تړلې، تر دې به بله کومه سخته ورځ دربان دې راځي چې قران شریفونه مو له کورونو تښتي!

وایم که یې څه ویل، وچ یې پر دا تندي ولئ، مردار یې کئ، تر دې بله لویه غزا به چېرې پیدا کئ....
وړه کوټه په هماغه ورځ له کتابونو تشه شوه.
لومړۍ واورې، غرونه سپین کړل، دوهم ځل اوارۍ ته راغله، دربېمې وربېدا، د کلیو لارې وتړلې.
ژمی په مزو روان و، ګرمه بخارۍ، د لاندې او چرګانو غوښې، مېلمستیاوي او خوبونه! بس! څو ځله د سویانو ښکار ته هم لاړو، په واوره کې به د سوی پلونه اسانه موندل کېدل، په پلونو پسې به مو ګامونه واخیستل، سوی به منډه کړه، خو ملک ځونډي کلیوالو ته ویلي و چې پام! تازیان به نه ور پرېږدئ! د پیر صېب باید پام غلط شي، کوم سوی چې به د پېر د ټوپک له ګولۍ روغ ووت، بیا به تازیانو منډې پسې وهلې....د ښکار سویان به ډېر ول، خو د پیر صېب ویشتلي سویان به همالته ټوک ټوک شول، یوه یوه ټوټه غوښه به یې د تبروک له پاره کورونو ته وړل کېدله.
د ژمي د وروستۍ میاشتې په پای کې واوره ټوله شوه، خلک بیا را مات شول، ان د کرښې د ها غاړې قبایل به هم دم او دعا ته راتلل....
یو مازدیګر په جومات کې ناست وم چې راجندر راغی، راجندر عیسوي و، په ملتان کې یې د بریتانیې په پوځ کې لویه وظیفه درلوده.
د وارخطایۍ خبره نه وه، بغدادي پېر ته ډېر کسان راتلل، یو یې هم راجندر.

لاس مې د ښکلولو له پاره ور وغځاوه، راجندر ټيټ شو، ناڅاپه مې ټول ځان وربېږدېد، د راجندر له غاړې په ژېړ ځنځير پورې پېيلی غټ صليب را وځړېد.
په سترګو مې اشاره ورته وکړه، خو ساده راجندر زما پر لاس را پرېووت.
صليب نو د پټېدو شی نه و، هر څوک چې د ډيورنډ تر کرښې اوښتي ول، کليساوې به يې خامخا ليدلې وې.
لومړی مې يو ټيټ غږ واورېد:
_نصارا دی!
بيا ګونګوسې شوې... وروسته يوه ناره کړه!
_کاپر جومات ته راغلی.
چيغې شوې، په سلګونو سترګې رډې راوختې.
ملا صيب نه وړه، نه يې راوړه، وار له واره يې د راجندر د وژلو فتوا ورکړه! ملامت نه و، کاپر، جومات او دا ځای! چې دا سړی يې نه وای مړ کړی، نو څوک به يې واژه!
لينګي مې ولړزېدل، له پښو مې د ولاړېدو سېکه ختلې وه... راجندر ته لاسونه ور ولوېدل، د سترګو په رپ کې وارخطا راجندر هوا ته پورته شو.
چيغه مې کړه!
_ودرېږئ!
د راجندر پښې پر ځمکه ولګېدې، په مخ کې يې ټکی وينه نه وه پاتې.

یودم موسک شوم، ومې ویل:
_تاسو خو یو ځل په خبره ځانونه پوه کړئ!
یوه په غوسه وویل:
_قربان دې شم، پوه یو، د خدای دښمن مو د خدای په کور کې ونیو.
ومې خندل:
_چا ویل چې پوه یاست! په هېڅ هم نه پوهېږئ! دا سړی د خدای دښمن نه، د خدای دوست دی.
حیرانې سترګې را واوښتې.
ولاړ شوم، راجندر ته مې کلکه غېږ ورکړه، تنده مې یې ښکل کړه، تر ځنګ مې کېناوه. ورته ومې کتل، موسک شوم، ومې ویل:
_مبارک، مبارک، مبا....
د ټولو خولې وازې پاتې وې....
ومې ویل:
_د چا اول سمه وي، د چا اخبره، خو د دې سړي زړه په اخیره کې له نوره ډک شو، بېګا رڼدکي راته وویل چې قربان دې شم، ستا یو لیکلی کتاب په ملتان کې د یوه کاپر په کور کې رانه لوېدلی و، کاپر ولوست، اوس را روان دی، د لارې سختو ته یې ځان ور کړی، غواړي چې ستا تر مخ ایمان راوړي.
خلکو په حیرانۍ راته کتل.
راجندر په پښتو نه پوهېده، په انګلیسي مې ورته وویل:
_احمقه! نو دومره اشتباه!

غلی شوم، ملا ته مې وکتل، ومې خندل.
ـ بس! مولوي صیب! سړی تیار دی، کلیمه ور ښیه!
د ټولو سترګې و ځلېدې.
د وارخطا راجندر غوږ ته مې خوله ور نږدې کړه:
ـ که غواړې چې ژوندی پاتې شې، نو یوه خبره واوره، څه چې دا سپین ږیری وايي، پسې تکراروه يې.
کلیمه وویل شوه، جومات د الله اکبر چیغو پر سر واخیست. له هرې خوا مبارکۍ راغلې...
بیا د نوم وار شو، راجندر ته یې عبدالرحمن نوم وټاکه!
خلک خوشاله ول، نوي عبدالرحمن ته یې مبارکیانې ورکولې.
راجندر ته مې وویل:
ـ تر اوسه مې لا زړه ځای ته نه دی راغلی، یوه سزا باید ووینې.
یودم مې ناره کړه!
ـ د عبدالرحمن جامې مو څنګه هېرې دي!
د خلکو تبروک ته ور پام شول، لاسونه ور ولوېدل، راجندر چیغې کړې، څررر شو، دوې دقیقې وروسته لوڅ لپړ و. ان یوه عمر خوړلي بوډا یې نېکر هم کشاوه، خو ما منع کړل.
وارخطا راجندر مې په خپل څادر کې پټ کړ. خو ډېر ژر نوې لونګۍ، له سنیو اوبدلی کوټ، پټو او جامې ورته راغلې.
ماخستن مې کوټې ته بوت، راجندر د خپل بوټ له تلي یو کوچینی کاغذ را وایست، چانسلر لیکلي و چې په کابل او غزني کې یې زموږ

دوه جاسوسان اعدام کړل، خبرې دې یو څه پستې که، خو که بیا هم کوم خطر وینئ، ځانونه را وباسئ!
له قدم شاه سره مې مشوره وکړه، ویې ویل چې ستړی یم، ماشومان مې یادېږي، خو یو- دوه میاشتې نوره پاتې کېدا مو په ګټه ده، یو ځل باید تر سرې غونډۍ هم ورشو.
د ویدېدو پر وخت مې راجندر ته وویل چې بچو! ودرېږ! سهار به د کلي نایي را غواړم! د سنتېدا کار دې لا پاتې دی.
وارخطا سړی مې پښو ته را ولوېد، تر ډېرو یې زارۍ کولې....
سوزان د خپل غور نیکه د کتابچې پاڼې سره ور وستې، کوټې ته لاړه، پلار، مور او ورور یې تلویزیون ته ناست ول، تر ویدېدو مخکې یې بیا کتابچه خلاصه کړه، ډېویډ جونز لیکلي ول:
ـد هوا په ګرمېدو سره ببرته سمڅې ته لاړو، د دم، دعا بازار له سره تود شو، د بغدادي پیر د کراماتو اوازه تر کلاته هم رسېدلې وه، خلکو په په شپو ورځو مزل کاوه، ستړې به یې ګاللې، ځانونه به یې تر پیره را رسول.
یوه ورځ په لومړي ځل څلور افغان پوځیان راغلل، مشر یې تک سپین مخ او اوږده توره رېږه درلوده، سمڅې ته د راختو په وخت یې د ټوپک کنداغ له راوتلې تیږې سره ولګېد، تر ډېرو یې د ټوپک کنداغ ته کتل، بیا یې سپینه ټوټه پرې تېره کړه.

پورته راغی، سترې مشې يې توده وه، ويې ويل چې ژمی يې د کرښې په يوه قرارګاه کې تېر کړ، ګردېز ته ته، زما د ليدو په خاطر يې لاره راکړه کړه.
مشر اوږدې خبرې وکړې، د شوربازار د حضراتو په صفت نه مړېده.
وروسته يې د امان الله خان خبرې را واخيستې، ښه زړه يې نه ترې درلود، ترکيې ته د زده کړې له پاره د افغانو نجونو په لېږلو خواشينی و، خو ما امان الله خان، پوه او مدبر انسان ياد کړ، د پاچا په ديندارۍ او هېواد پالنه کې مې شک نه درلود.
د پوځيانو له تلو وروسته قدم شاه را په غوږ شو، ويې ويل چې دې سړي هسې هم په پير او فقير باور درلود، له امان الله خانه د دې سړي د زړه د توربدو له پاره ښه موقع وه، خو تابرعکس، د پاچا صفت ورته وکړ.
قدم شاه ته مې وويل چې دومره مه ساده کېږه، له دې سړي ويره په کار ده.
قدم شاه په حيرانۍ راته وکتل.
ومې ويل:
ـ په کرښه کې پرتې افغان پوځي قرارګاوې دومره امکانات نه لري چې د ژمي په ځله کې دې دا سړی داسې پاک او تک سپين ترې را ووځي.
بله دا چې د دې مشر د ټوپک پر کنداغ خوا بده شوه، مانا بيت المال ته صادق دی او پر وطن يې زړه خوږېږي، نو وطندوسته انسان، يواځې وطندوسته امان الله خان غواړي.

غلی شوم، ومې ویل:
ـدا سړی دستوري را لېږل شوی و، نور مو دلته پاتې کېدا خطرناکه ده.
خو د قدم شاه زړه ته نه لوېده، ویې ویل چې زموږ په کار کې ډار نه شته.
یوه اونۍ وروسته له پېښوره یو کوچینی کارټن راغی، خلاص مو کړ، حیران شوو، د امان الله خان او ملکې ثریا له لوڅو عکسونو ډک و.
د کارټن را وړونکې راته وویل چې دا عکسونه له لندنه راغلي دي، د پاچا او ملکې څېرې یې را اخیستې، د نورو کسانو پر لوڅو بدنونو یې ایښې، بیا له همدې عکسه نور عکسونه اخیستل شوي دي.
داعکسونه په دومره مهارت جوړ شوي وو چې جعلکاري یې په اسانه نه ښکارېده.
په لومړي ځل مو دا عکسونه یواځې شناخته وو ته ورکول، بیا مو تر وردګو، غزني او زابله پورې ولېږل.
خلکو به توبې ایستې، اوس پاچا او ملکه د کوپر پر ژۍ نه، کوپر ته ور لوېدلي ول.
یو سهار یوه بل جاسوس د چانسلر خط را ووړ، سترګې مې رډې را واختې، چانسلر لیکلي و چې ځانونه راباسئ، لارنس (پیر کرم شاه) یې له اسنادو او شواهدو سره ونیو، اعدام یې کړ.
په هماغه ساعت مو د جاسوسي وسایل او پاتې دوا په خلطه کې واچول، قدم شاه ته مې وویل چې په تیاره کې به له دې ځایه ځو، خو قدم شاه یواځې یوه بله شپه غوښته، ویل یې چې نن بېګا به د سرې

غونډۍ خزانې ته ورشو، سبا ماخستن به له دې ځايه پښې سپکې کړو.
خو ما ونه منله، نور نو په افغانستان کې يوې ورځې پاتې کېدا هم خطر درلود!
په تياره کې د باندې را ووتو، سپوږمۍ وه، په احتياط لاندې لاړو، له سماوراونو خرهارۍ، د ناروغانو ځګيروي او د يوه ماشوم ژړا راتله.
آسونه مو تر قيضو ونيول، پلې ورسره تلو... پر ډبرو د آسونو د نالونو د لګېدا غږونه مې تر زړه تېرېدل....
يودم له ونو ګڼ کسان را ووتل، په غره کې زوروره چيغه را وګرځېده.
ـشور ونه خورئ!
زړه مې پښو ته ولوېد، لسو،دولسو پوځيانو منډه را واخيسته، څو چې مو ځانونه خوځول، تر لاسونو مو پړي تاو شول.
لاس تړلي يې چينې ته را وستو، خلک له بلو څراغونو سره را ووتل.
خوبولې سترګې له حيرانۍ ډکې وې.
سمڅې ته يې بوتلو، يوه پوځي څراغ ولګاوه، بل د بوجۍ خوله ځمکې ته کړه، له کړنګ سره لاوډسپيکرونه، سيمان، سپيرې، تارونه، دوا، رنګارنګ ګروپونه...ولوېدل.
يوه له ونې لوړ پوځي ورو وويل:
ـډېوېډ جونزه، درې شپې مو په ونو کې درته تېرې کړې، د نورو جاسوسانو راتګ ته ماتله وو، خو تا د تېښتې له پاره ډېره بيړه وکړه.
غلی شو، دېوال ته ور وګرځېد، لاس يې پرې تېر کړ، ويې ويل:
ـډېر وخت نه دی پرې وتلی، رنګ يې کړئ!

یوه پوځي د دېوال د سر تیرې ته برچه ونیوله، تیره په سخته را جلا شوه، خو نورو تیرو دومره زحمت نه غوښت، په اسانۍ لاندې را لوېدې....
سمڅې ته ګڼ خلک راغلل، د ټولو سترګې رډې را ختلې وې.
یو رېږدېدلی زوړ غږ راغی:
_څه خبره ده؟!
له ونې لوړ پوځي وویل:
_دا سړی، پیر نه، انګرېز دی، ګردېز ته یې بیایو.
خلکو یو بل ته وکتل، بوډا چیغه کړه!
_سپینې پښتنې خو مو پرنګیانو ته ور ولېږلې، شرم نه لرئ! اوس مو د خدای په دوستانو پسې ام را اخیستې ده.
پوځي ټیټ شو، لاوډ سپیکر یې را پورته کړ، ویې ویل:
_دې سړي دوکه درکړې، هېڅ کرامات نه لري، دې ته لاوډ سپیکر وایي، لاندې به یې ستاسو خبرې اورېدې، دلته به یې ستاسو نوم اخیست...سوچ انګرېز دی، د پاچا د بدنامولو له پاره کار کوي.
یو ډډ غوسه ناک غږ راغی:
_کوپر مه وایه، په پاچا کې نو څه پاتې دي، له خپلې ښځې سره یې لوڅ لپړ عکسونه اخیستي دي.
بل سړي وویل:
_پاچا خو نه خدای مني، نه پیغمبر! اوس پیران ام نه دې ترې پاتې.
پوځي خوله خبرو ته جوړوله چې بوډا وویل:

ـ نور خانه! د پیر ګل لاسونه ور خلاص که! که نه نو دا سمڅه به راباندې را پرېوځي.
یو قوي ځوان مخکې راغی، خو پوځي یې پر ټټر لاس ور کېښود.
بوډا چیغه کړه!
ـ عطاګله، برېښه، خداینوره...تاسو هم ځانونو ته نارینه وایاست! د پیرګل ترلي لاسونه مو څنګه لورېږي!
څو کسان را مخکې شول، خو پوځیانو ټوپکې ورته ونیولې، ځای پر ځای ودرېدل.
په وړه لوړ پوځي چیغه کړه!
ـ وځئ!
خلک شاته شول، د سمڅې په خوله کې ودرېدل. دېوال ړنګ شو، ګڼ پوځیان مخکې لاړل، تر یوه ځایه د څراغ رڼا ښکارېدله، بیا ورکه شوه، خو شېبه وروسته بېرته د سمڅې دېوالونه ژېړې رڼا ونیول، دقیقه وروسته یې د عبدالله وچ شوی جسد، اخبارونه، مجلې... پر غولي کېښودل.
په وړه لوړ پوځي مې تر مخ ودرېد، ورو یې وویل:
ـ دا ځوان څوک و؟
غلی وم.
ـ یودم یې پر ژامه سوک راکړ، ولوېدم، له خولې مې وینو داره وکړه.

چیغې شوې، خلکو ډبرې ور واخیستې، یوه پوځي (اخ) کړل، ولوید، نورو هوايي ډزې وکړې، خلک ودرېدل، سمځه د سوځېدلو باروتو بوی ونیوله.
په ونه لوړ پوځي چیغه کړه!
ـکه څوک یو ګام را مخکې شو، خون یې پر خپله غاړه!
غلی شو، ویې ویل:
ـاو ساده ګانو! له پیرګله پوښتنه وکئ چې دا مړی دلته څه کوي.
بوډا په غوسه وویل:
ـکوپړ مه وایه! له پیر ګله به څنګه پوښتنه کوو، پیریانو به راوړی وي.
د پوځي ټنډه لا پسې تروه شوه:
ـله دې ځایه ورک شئ!
بوډا وویل:
ـپیرګله! دا خلک په سمه نه پوهېږي، ولې ماتله یې؟! ړندکی را وغواړه! دا د کوپړ زامن به شنه لمبه کړي.
پوځي توپانچه را وایسته، ډز شو، د بوډا پښو ته نږدې نری دوړه پورته شوه.
شپبه وروسته یې لاس تړلي پر آسانو کښنولو، خو تر موږ مخکې څو کلیوالو د خپلو آسانو تشو ته پوندې ورکړې، په تیاره کې ورک شول.
ټوله شپه مو مزل وکړ، سپېده چاود یوې تنګې درې ته ورسېدو، چوپه چوپتیا وه، یواځې د آسونو د پښو ټکا اورېدل کېدله...کله کله به یوه مرغۍ هم وچونېده.

يودم سغ شو، له ټک سره د مخې پوځې ولوېد. ډزې شوې، له ډبرو سره سوکي بادېدل. پوځيانو مورچې ونيولې، آسونه وشنېدل، د ټوپکو له خولو سرې غوړنجې را وتلې....
د آس تشو ته مې د بوټونو غبرګ تلي سيخ کړل، آس منډه واخيسته، شاته مې وکتل، قدم شا را پسې و. يودم مې په ښی اوږه کې نری څړيکه تېره شوه، آس ولوېد، پر لويو ډبرو ورغلم، سر مې پر تېږه ولګېد، پر ځان ونه پوهېدم.
يو وخت مې سترګې رڼې کړې، په کنډواله کې وم. اوږې ته مې وکتل، تړل شوې وه.
د قدم شاه غږ راغی:
ـزړه دې مه خوره! ګولۍ وتلې ده.
شاوخوا مې وکتل، د کنډوالې پر ړنګو دېوالونو ګڼ مول وهلي کسان ناست ول.
حاجي پاینده خان راغی، خوشاله و، له پير سره د مرستې او پنځو افغان پوځيانو د وژلو په خاطر يې ځان په جنت کې ليد.
له پاینده خانه مې د نورو پوځيانو پوښتنه وکړه، ټنډه يې تروه شوه، د نورو پوځيانو تيښتې له اضافه ثوابه ايستلی و... بيا يې په خواره خوله د سپينو ګلانو شيره وغوښته، خو ما ورته وويل چې د ړندکي پيري راوړې شېره مو له لاسه ووته، شيره په کڅوړه کې وه.
د پاینده خان تندی وغوړېد، په لوړ غږ يې د خلطې د راوړلو امر وکړ. يوه له ونې ټيټ سړي خلطه راوړه، خلاصه مې کړه، د جنسي قوې د

ډېرېدو د ګوليو سلامت پاکټ مې ورته ونيو. پاينده خان په حيرانۍ راته وکتل، خو نور د دې خلکو غلطېدا په دې نه ارزېده چې خپل ماغزه وخورم، لنډ مې ورته وويل چې ړندکي پيري ترقي کړې، اوس له سپينې شيرې ګولۍ جوړوي.

دوې شپې مې د حاجي پاينده خان د کور په کوټه کې تېرې کړې، هېڅوک نه و خبر، يوائې پاينده خان مې ليد، سهار وختي به يې له لندو وېښتو او تورې کړې ږيرې راته ځاځکې ځځېدل.

په درېيم ماخستن يې دوه کسان را سره کړل، دې خلکو ته پټې لارې مالومې وې، له درې شوا روزه مزل وروسته د ډيورنډ تر کرښې واوښتو. غرمه مو د انګريزانو يوې قرارګاه ته ورسوله، ډاکتر مې د اوږې ټپ وکوت، د خلطې دواوو ميکروبې کېدو ته نه و پرېښې.

يوه اوونۍ وروسته په پېښور کې د انګرېزانو په نظامي روغتون کې وم، چانسلر له لاهوره زما پوښتنې ته راغی، کلکه غېږ يې راکړه، پر ټپ مې فشار راغی، خو چانسلر تر ډېرو ټينګ نيولی وم.

وروسته افغانستان ته د لېږلو جاسوسانو په باره کې راته وغږېد، ويې ويل چې برېتانيې افغانستان ته څلور زره کسان لېږلي دي، دا جاسوسان دې هېواد ته په مختلفو څېرو کې تللي ول، څوک موچي و، څوک نجار، څوک معلم، څوک تجار، څوک هم نظامي مشاور...خو تر ټولو په روحاني جامو کې لېږلو کسانو ښه نتيجه ورکړې وه.

چانسلر وویل چې ان د وزیرانو په سویه زړونه یې هم له امان الله خانه خوا توري کړي دي. بس! خبره خلاصه ده، د امان الله خان پر پاچاهي مو تېل وپاشل، اوس یوائې د اورلګیت خلی غواړي.
په میاشت کې مې د اوږې ټپ سره ورغی، بیا له ډېره وخته وروسته حمام ته ننوتم.
یوه لوښت ږېره مې نوره څه کوله! چاړه مې پرې تېره کړه. بیا تودو اوبو ته ودرېدم، د صابون سپین ځګ تورو خیرو ونیو.
چانسلر یو کال رخصتي راکړه، لندن ته لاړم، له ډېر وخت وروسته مې د هوساینې ساه واخیسته، خو رخصتي مې لا نه وه پوره چې بېرته یې لاهور ته ور وغوښتم.
وار له واره مې قدم شاه ولید، دی د چانسلر د دفتر په دهلېز کې راته ماتله و.
قدم شاه کلکه غېږ راکړه، یوه شېبه کېناستو، د سرې غونډۍ خزانه یې لا نه وه هېره.
وروسته مو چانسلر ولید، ټنډه یې هواره وه.
چانسلر یو عکس راته ونیو، په عکس کې یو خیرن، له وني ټیټ، خو قوي ځوان ولاړ و، توره ږیره یې درلوده، ګرد پټکی یې تړلی و.
چانسلر ته مې په حیرانۍ وکتل.
د چانسلر سترګې وځلېدې، په خوند یې وویل:
ـدا سړی به زموږ پاشلو تېلو ته د اورلګیت خلی وهي.

خبره واضح نه وه، چانسلر بايد نور مالومات هم راکړې واى. چانسلر وويل:
ـدا سړى حبيب الله نومېږي، خو د سقاو په زوى مشهور دى، څو کاله مخکې په پېښور کې د يوه زرګر د پيسو سيف غلا شو، د سقاو زوى زرګرۍ ته نږدې چاى خرڅاوه، د خلکو پر ده شک راغى، ځکه دا درووند سيف له دې سړي پرته بل چا نه شواى پورته کولاى، خو د سقاو زوى وتښتيد، دوه کاله وروسته په پاړا چنار کې د غلا په تور ونيول شو، هغه وخت د پاړا چنار د قرارګاه مشر راته وويل چې دا ساده سړى د امان الله خان ډېر ضد دى، ګڼ غله پرې راټول دي، له دې سړي ډېر کار اخيستى شو.
دا خبره مې خوښه شوه، د بند يوولسمه مياشت يې لا نه وه تېره چې خوشى مو کړ.
يو څه مو نور هم وپړساوه، په لار کې د انګرېز له خوا يوه جوړ شوي ملنګ ورته وويل چې دى به يو وخت د افغانستان پاچا شي.
د سقاو زوى د کابل کلکان ته لاړ، غلاوې يې شرع کړې، کله کله به يې پر حکومتي کاروانونو هم بريد کاوه.
دې سړي په کم وخت کې ډېر ملګري پيدا کړل، خبره تر امان الله خانه ورسېده، د سقاو زوى يې په پوځ کې شامل کړ، خو دې سړي په هماغه لومړيو کې يو پوځي افسر وويشت. بېرته غره ته وتښتېد. پاچا يې پر سر انعام وټاکه، خو د سقاو د زوى سر دومره اسانه کار نه دى، په دې

سړي پسې د شوربازار حضرتان ولاړ دي، اوس يې ګڼ خلک طرفداري کوي....
چانسلر غلی شو، ماته يې وکتل، په سترګو کې يې ځلا پرته وه.
ومې ويل:
ـښه نو، زما رخصتي لا نه وه پوره، لاهور ته دې د څه له پاره را وغوښتم!
چانسلر را نږدې شو، ورو يې وويل:
ـيو ځل بيا ږېره پرېږده!
دا خبره ښه نه شوه راباندې تمامه، ومې ويل:
ـد برېتانيې په استخباراتو کې يوازې ډېوېډ جونز نه دی، نور هم بايد خطر ومني، بل يوه ته ووايه!
چانسلر يو ګام شاته شو، سترګې يې رډې را وختې، چيغه يې کړه:
ـنو ته د ملکې امر نه منې!
غلی وم.
چانسلر پر څوکۍ کېناست، ورو يې وويل:
ـله تا مې دا تمه نه درلوده. سم وايې، په استخباراتو کې ډېر خلک کار کوي، خو ډېوېډ جونز (يو) دی. که مو بل ډېوېډ جونز لرلای، نو ته مو په رخصتۍ کې تر دې ځايه نه راغوښتې.
پورته کوټې ته وختم، پر مېز نوي او زاړه اخبارونه پراته ول. يو اخبار مې را پورته کړ، امان الله خان د اروپا له سفره بېرته راغلی و، ده له څو اسيايي او اروپايي هېوادونو سره ګڼ نظامي، اقتصادي، تجارتي...

فرهنګي تړونونه لاسليک کړي ول. وروسته د اخيستل شويو وسلو او نورو قراردادونو ليست راغلی و. امان الله خان په دې سفر کې له اروپايي هېوادونو شپېته زره نوي ټوپکونه، يوسلو شپږ توپونه، اته جنګي الوتکې، پنځه زغروال موټر، په زرګونو نظامي خولی، پټکونه، درې زره دوربينونه...اخيستې ول.
له اروپايي هېوادونو سره يې په افغانستان کې د قند، کاغذ، تار، ټوکر، جاکټ، جورابو، درملو، برقي او زراعتي وسايلو...د جوړولو د فابريکو قراردادونه امضا کړي ول....
فکر مې خټه شو، خو بل اخبار مې تندی ورين کړ، امان الله خان له اروپايي سفره له راتګ وروسته لويه جرګه را غوښتې وه، د جرګې غړو ته يې خپل تصميمونه ويلي ول، د دې تصميمونو مهم ټکي ليکل شوي وو:
د مريدي له مينځه وړل، د ښځو د چادرۍ ليرې کول، د برېتانوي هند د ديوبند په مدرسه کې د افغانانو په زده کړه بنديز، له ملايانو له سره امتحان اخيستل، د تذکرو وېش، د عسکري جبري کېدل، بهر ته د زده کړې له پاره د ځوانانو لېږل، د وړو نجونو نکاح منع کول...
دا هغه څه وو چې ملايانو نه غوښتل، تر ټولو ډېر مخالفت يې د شوربازار د حضرتانو مشر نور المشايخ فضل عمر مجددي کړی و.
انګريزي اخبار مې را واخيست، سلامت مخ يې د شينوارو پاڅون ته ځانګړی کړی و، تبيلغات تاوده ول، د امان الله خان پاچاهي يې نسکوره ګڼله....

یوه میاشت له چانسلر او ځینو نورو انګرېزانو سره پر پلانونو وغږېدم، د سفر له پاره هر څه تیار ول، بس! یوائې رېږې ته ماتله وم. اه! رېږه! که رېږه په پیسو اورېدېدای، نو چانسلر زما د رېږې د وارېدېدو له پاره تر میلیونونو روپیو تېر و.

پاتې سلامت میاشت ونه لمبېدم، خیرن ځان، اورېدو له خیرو ډکو نوکانو او څپولو وېښتو مې پیري نوره هم تقویه کوله.

وخت را ورسېد ، شنې مرۍ مې غاړې ته واچولې او یو ځل بیا له قدم شاه سره سمځې ته ورغلم.

د یو کال ورکېدو بانه جوړه وه، بغدادي پیر خو یوائې د ملک ځونډي له پاره نه و پیدا ، په ټوله دنیا کې یې مریدان لرل.

په یوه میاشت کې څو ځله له خانانو او ملکانو سره وغږېدم، نالیدلي خوبونه به مې ورته تېرول، د سقاو زوی مې د دې ټولو مشکلاتو حل ګاڼه، ویل به مې چې په همدې سړي پسې ودرېږئ، خوب مې لیدلی، همدا مسلمان ځوان به مو له کوپره راباسي.

پاچا ته د خلکو زړونه هسې هم ډک ول، خو زما خبرو نور هم وپړسول. د پاچا پر ضد سلامت لښکر تیار و، خوما د اوس له پاره درې سوه تکړه ځوانان ترې را بېل کړل او د کابل شمال ته مې مخه کړه.

یوه اوونۍ وروسته مې د سقاو زوی په یوه زړه کلا کې ولید ، ساده سړی و ، پیرانو او حضرتانو ته یې له حده تېر احترام درلود.

له دې سړي سره د شپې تر ناوخته ناست وم، غیبي مرستې یې یادولې، ویل یې چې په فلاني ځای کې مې یو پیر ولید ، رایاده یې کړه چې خوب

مې لید، پر سپین آس سپور یې، توره دې په لاس کې وي، کاپر امان الله منډې درنه وهي...لاړ شه، فلانی ځای وکینده، غیبي مرسته درته پرته ده. ځای مې وکېنده، نوې ټوپکې او ډېرې پیسې ترې را ووتې....
د سقاو د زوی ټولې کیسې د پیرانو او غیبي مرستو په اړه وې، ځان یې سر له اوسه د افغانستان پاچا لید.
ګرم نه و، پیرانو، ملنګانو، ملایانو، حضرتانو، په غلا تورنو حاکمانو، له وظیفو شړل شویو وزیرانو...ټولو د امان الله خان ورکېدا غوښته.
پټې او ښکاره جلسې نیول کېدې، د سقاو د زوی خبرې چلېدې، ان په پوځ کې یې هم ډېر هغه کسان خپل کړي وو چې پاچا به غلاوو او فساد ته نه پرېښودل.
چا چې به په کوهدامن کې د امان الله خان له نوم سره د (غازي) ټکی وتاړه، سر یې قلم کېده، کور ته یې اور ور لوېده، ښځه او لونې یې د مینځو په نوم پر خپلو قوماندانانو وېشلې....
د سقاو زوی ته ځینو شېخانو د خادم دین رسول الله لقب ور کړی و، خلکو به د دې سړي غلاوې او ظلمونه په خپلو سترګو لیدل، خو سوڼ یې هم نه شو کولای، د دې سړي پر وړاندې ان له تریو تندي هم د کوپر مانا اخیستل کېدله. تریو تندی یانې مرګ. .
د اورلګیت وار را ورسېد، د سقاو د زوې په مشری زرګونه کسان د کابل پر ښار ورغلل، دوې ورځې وروسته احوال را ورسېد چې امان الله خان د غزني خوا ته مخه کړې.

د هوساينې سا مې وايسته، د انګرېز پاشلو تيلو اور اخيستی و.
يوه اوونۍ وروسته کابل ښار ته ورغلم، اه! له ښاره سا ختلې وه، تورې وربځې د اسمايي تر غره را ټيټې وې، دوکانونه ته کولپونه ور لوېدلي وو، په کوڅو کې مې يو- يو بنيادم ليد، په ختو کې ټيټ سرونه روان وو...ځای ځای به د دار په پايو پسې ځړېدلې کسان زنګېدل.
يو ځای مې چيغې واورېدې، څو وسلوال په يوه سړي کې ختل، ويل يې چې دا کاپر دی، د امان الله خان په وخت کې يې خپله لور کوپر ته د درس له پاره ور لېږلې وه، سړی يې همالته وويشت.
ارګ ته ورغلم، چمن له لندو دوسيو او کاغذونو ډک و. کړکۍ ماتې وې، په ونو کې ققسونه را ځړېدل، بندي زرکان غلي پراته وو.
د ارګ پر دفترونو را وګرځېدم، مېزونه، څوکۍ، الماری، غالۍ...هېڅ هم نه وو پاتې.
پر دېوال غټې رسامي شوې نقاشي ته ودرېدم، د سپينو بتو سرونه په برچو يا کوم بل تېره شي، خراب شوي وو، خو شنې اوبه، غرونه او د غرونو په لمنو کې شنې ونې پر خپل ځای پاتې وې.
د امان الله خان دفتر ته ورغلم، دېوالونه يې تک تور وو، د سوځېدلو کوچونو يوازې فلزي سپرنګونه پاتې وو.
بېرته چمن ته ورغلم، يوه دوسيه مې را پورته کړه، د تجارت د وزارت د کلني راپور له پاڼو ډکه وه. بل کاغذ مې را واخيست، په کابل کې د يوه لوی پوهنتون د جوړېدو د قرار داد کاپي وه.

دوې، درې، نورې په څټو لړلې دوسيې مې وکتې، د افغانستان په څو لويو ښارونو کې د لويو ښارګوټو د جوړېدو له نخشو او اسنادو ډکې وې....
په رڼا ورځ د برېتانيې سفارت ته ورغلم، وېره مې نه درلوده، بې سرپوښه وطن و، چا به پوښتنه کوله چې بغدادي پير د انګرېزانو په سفارت کې څه کوي!
سفير مې وليد، خوشاله و.
سفير وويل چې د سقاو د زوی په امر د برېتانيې له سفارته پرته، نور ټول سفارتونه تړل شوي دي.
د سفارت ځينو مامورينو کيسې راته وکړې، د خلکو کورونه چور شوي وو، نجونو او ځوانو ښځوته لاس ور لوېدلی و، په سپينو هلکانو پسې کورونو ته ور اوښتي ول.
بانکونه، دولتي شتمنۍ، دوکانونه، فابريکې...هېڅ هم نه و پاتې....
څو ورځې وروسته احوال راغی چې خادم دين رسول الله خلکو ته خپل اصلاحي پروګرامونه تشريح کوي.
ورغلم، په يوه لويه ميدانۍ کې ګڼ خلک را ټول ول. مخکې لاړم، له علماوو سره کېناستم.
شېبه وروسته يو تور موټر او پر آسانو سپاره ګڼ کسان راغلل. حبيب الله (د سقاو زوی) د موټر له مخکيني سېټه را کښته شو، ږېره يې لنډه کړې وه، د اغوستې تورې دريشي پايڅې يې ور پورته کړې وې.
له علماوو سره يې سترې مشې توده وه.

لومړی د شور بازار حضرت وغږېد، د حبیب الله کارنامې یې یادې کړې، ویې ویل چې دا وطن همدې خادم دین رسول الله له کوپره وژغوره...په پای کې یې نوي پاچا ته اوږده دعا وکړه.
حبیب الله ودرېد، خپلې پخوانۍ کارنامې یې را واخیستې، ویې ویل چې د امان الله خان بت پرستي او کوپر د دې سبب شو چې د هغه پر ضد را پورته شي...یاده یې کړه چې په لومړیو کې ثوارلس زره نغدې روپۍ او نولس ځوانان را سره ول، ورور ورو ډېر شول، بیا ملایکې مرستې ته راغلې...دا وطن مو له کوپره وژغوره.
نور به د بیت المال پیسې پر خپلو عسکرو او ملایانو لګوم چې عبادت وکړي...د نجونو مکتبونه بند دي، هلکانو ته هم د مکتب کوپري کتابونه فزیک، ریاضي، کیمیا ...ښه نه دي، له دینه یې باسي، دوی باید مدرسو ته لاړ شي.
له دې وروسته د عدلیې، تعلیم او تربیې، حفظ الصحې...وزارتونو ته ضرورت نه شته، عدل د ملایانو کار دی، ناروغۍ په دم تایذ ښه کېږي، د تعلیم او زده کړې له پاره مدرسې لرو...
مالیات نه اخیستل کېږي...په دې وطن کې یواځې انګرېزان سفارت درلودای شي، ځکه دوی له موږ سره په ګډه کاپر پاچا را وپرزاوه، نور کوپري هېوادونه د سفارت حق نه لري...ورځئ! خپل ساعت تېر کړئ، چرګان او مرزان وجنګوئ....
په پای کې یې ځان د افغانستان امیر اعلان کړ.

څو ورځې وروسته بيا ارګ ته ورغلم، د سقاو زوی په جګو پښو پر څوکۍ ناست و، مخې ته يې جنګي چړګان تړلي ول. دی په ټکي نه پوهېده، د خلکو عريضې به يې شفاهي اورېدې.
بيا د هغو بنديانو وار شو چې د امان الله خان په دوره کې يې لوړې څوکۍ درلودې.
لومړی يې يو ډنګر سړی را ووست، دا سړی په تېر حکومت کې د موزيم ريس و. د سقاو زوی د موزيم په مانا نه پوهېده، يوه بل ورته وويل چې دې سړي زاړه بوتان ساتل...
د سقاو زوی سترګې پټې کړې، چيغه يې کړه چې د بت پرستانو ديد ناروا دی، مه يې ځنډوئ، همدا نن يې سر په لاهوري دروازه کې راو ځړوئ.
بل لاس تړلی بندي يې را ووست. دا سړی د امان الله خان د ماليې وزير مير هاشم خان و.
د سقاو زوی وويل:
_دا کاپر مو ولې تر اوسه ژوندی پرېښئ!
هاشم خان وويل:
_سم مسلمان يم!
د سقاو زوی چيغه کړه!
_دې وطن ته دې کوپر را ووست، بودېجه تا جوړه کړې وه!
وزير وويل:

ـهو، خو بودیجه د حساب دارۍ یو پخوانی سیستم دی، په کورونو، دوکانونو کې هم بودیجې لرو، بودیجه یوائې یو نوم دی....
د سقاو زوی چیغه کړه:
چېلم راوړئ!
وزیر ته یې وکتل، ویې ویل:
ـورک شه!
په دوو ساعتونو کې اتیا کسان محاکمه شول. ځینې یې زندان ته ولېږل، نورو ته یې د مرګ حکم واوراوه....د کابل پر څلورو دروازو باید سرونه را ځړېدلې وای، دا سرونه د نورو له پاره عبرت ول.
نور مې په کابل کې پاتې کېدا ګټه نه درلوده، څه چې برېتانیې غوښتل، تر لاسه یې کړل.
پېښور ته له تګه یوه ورځ مخکې یو ځل بیا ارګ ته ورغلم. زینتې بوټې، ګلان، چمن... له بېخه ایستل کېدل...د سقاو زوی امر کړی و چې دا بې ګټې شیان له ریشو را وباسئ، پر ځای یې ترکاري وکرئ!
بیا په ښار کې وګرځېدم، د پخوا غوندې نظافت نه و، ډېر کسان به په لارو کوڅو کې رفع حاجت ته کېناستل... ډېرو دوکانونو ته کولپونه ور لوېدلې وو. لارې، کوڅې له شنو چادریو ډکې وې، ښځو، ماشومانو او ځوانو نجونو سوال کاوه.
مخکې لاړم، د حبیبې د لیسې ټولې شیشې ماتې وې، په لویه میدانې کې یې غواوې ګرځېدې...
سوزان کتابچه کېښوده، ګروپ یې مړ کړ.

*　*　*

ټک شو، توپ له بېټ سره ولګېد، سوزان منډه واخيسته، توپ په چمن کې رغړېده....

ټام چيغه کړه!

_څلورېزه!

سوزان توپ را واخيست، بېرته راغله، خپل ورور ته يې وکتل، په سترګې ساه يې وويل:

_بس ده! نوره مې پرېږده!

د ټام تندی تريو شو:

_نه، اوس به زما وار را تېروې.

سوزان وويل:

_ما دېرش منډې کړې، ته لا په شپاړسو کې يې، پاتې منډې مې در وبخښلې، تا وګټله.

ټام چيغه کړه!

_له اوله به دې کرکټ نه کاوه، نه به راتلې، اوس بايد زما پنځه اووره را پوره کړې.

سوزان توپ پر ځمکه واچاوه:

ـبد مې وکړل، بخښنه غواړم
د لارا غږ راغی:
ـڅه خبره ده، ولې سره خورئ!
سوزان ور وکتل، مور يې په چمن کې ناسته وه، پر مخ يې د لمر ضد کريم وهل....
سوزان وويل:
ـمورې! که وخت لرې، نو زما پر ځای د تام درې پاتې اوورونه ور پوره که.
سوزان لاړه، کتابچه يې ور واخيسته، ډېوېډ جونز يودېرش کاله وروسته تاريخ ليکلی و.
۱۹۶۰ م کال ـ د اپريل شپږويشتمه ـ لندن
ـتېر مازديگر تلويزيون ته ناست وم، درې اويا کلن يم، غوږونه مې درانه دي، له غوږۍ پرته، غږ سم نه اورم. يودم پر تلويزيون يو تور او سپين عکس راغی، دا څېره شناخته راته واېسېده، پر ذهن مې فشار را ووست. د افغانستان د پخواني پاچا امان الله خان د ځوانۍ عکس و.
په بېړه ودرېدم، د تلوېزيون غږ مې لوړ کړ، امان الله خان د سويس په يوه روغتون کې له وطنه ليرې، په بې کسي کې سا ور کړې وه.
بېرته پر څوکۍ کېناستم، پر اوږه مې څه ولگېدل، د اووه کلن لمسي کوچينی لاس و. ماشوم په حيرانۍ راته وويل:
ـنيکه! ته ژاړې!
ځان ته مې پام شو، ما په رښتيا ژړل، خو ولې؟! نه پوهېدم!

کوټې ته لاړم، کتابونه مې ولټول، له کلونو وروسته مې د یادښت کتابچه را واخیسته. ومې کته، وروستی یادښت مې یودېرش کاله مخکې لیکلی و.

په دې کلونو کې مې امان الله خان یواځې یو ځل ولید، په **۱۹۵۵** م کال کې مې مور مړه شوه، نوي کلنه وه، وصیت یې کړی و چې جنازه به مې خپل پلرني وطن، ایټالیا ته وړئ!

مور مې په روم کې خاورو ته وسپارله. منی و، د ایټالیې هوا تر لندنه توده لګېده، فکر مې وکړ، توده هوا مې هډوکو ته ښه وه. څو ورځې په ایټالیې کې پاتې شوم، یوه ورځ مې امان الله خان په ذهن کې را وګرځېد، پوهېدم چې په روم کې اوسي، خو دقیق ادرس یې نه و رامالوم.

د افغانستان سفارت ته ورغلم، بانې یې کولې، نه پوهېږم چې ولې یې له پخواني پاچا سره زما لیدل نه خوښېدل. په سختته مې قانع کړل، ادرس یې راته ولیکه.

کاغذ ته مې وکتل، پخوانی پاچا د ښار په تر ټولو غریبه برخه کې اوسېده.

یو سهار مې ټکسي ته لاس ورکړ، شل دقیقې وروسته د یوه پارک پر غاړه کښته شوم.

یوې ځوانې نجلۍ ته مې کاغذ ونیو، شمال لور ته یې ګوته ونیوله، مجبور وم، باید په پارک کې تېر شوای وای.

پر ژېړ چمن ژېړې پاڼې پرتې وې. څو ماشومانو فوټبال کاوه، زاړه کسان پر اوږدو څوکیو لمر ته ناست ول. مخکې لاړم، سرې او ژېړې پاڼې مې د بوټو تر تلیو لاندې کېدلې...یو ځای ودرېدم، بېرته مې شاته وکتل، یو څوک پر اوږده څوکۍ ناست و، اخبار یې وایه.
نږدې ورغلم، دا غټې سترګې شناخته راته وابسېدې. مخامخ ورته کېناستم. حساب مې وکړ، دوه شپېته کاله! نه وم غلط، امان الله خان به په دوه شپېته کلنۍ کې خامخا همداسې څېره درلوده. ور نیږدې شوم، پر سرې مې سیوری ورغی، شپو خولۍ یې له څوکۍ ور پورته کړه، کېناستم، په انګلیسي مې وویل:
ـهوا ښکلې ده!
غټې کڅوړنې سترګې یې را واړولې، موسک شو، لنډ ځواب یې راکړ!
ـډېره!
بېرته یې اخبار سترګو ته ونیو.
ور ومې کتل، د زاړه، خو پاک بالاپوښ ګروې (تنۍ) یې تر غاړې پورې تړلې وې، له لیرې یې د مخ ګونځې دومره ژورې نه ښکارېدې.
ټپ شو، توپ پر اخبار او بیا د سړي پر اوږه ولګېد، یو ماشوم راغی، بخښنه یې وغوښته، سړي توپ ور واخیست، د ماشوم پر سر یې لاس تېر کړ، توپ یې ورته ونیو. ماشوم موسک شو، مننه یې وکړه.
سړي بېرته اخبار ته وکتل.
په انګلیسي مې وویل:
ـپه ماشومتوب کې دې کومه لوبه خوښېدله؟!

سړي را وکتل، ويې خندل:
ـ د آس سورلۍ.
بېرته يې سر وځړېد.
يوه شېبه ناست و، بيا ورو ولاړ شو. ګام يې واخيست، په پښتو مې وويل:
ـ مېلمه يو ائې پرېږدې!
نېغ يې راته وکتل، سترګې يې وځلېدې، په خوند يې وويل:
ـ افغان يې؟!
راغی، تر لاس يې کش کړم، ودرېدم، تر ډېرو يې په غېږ کې نيولی وم. نه يې پرېښودم.
ومې ويل:
ـ نه! پرنګی!
ويې ويل:
ـ ټوکې مه کوه! پرنګيان او داسې صافه پښتو! ډېر سره ليرې دي.
ومې ويل:
ـ ډېوېډ جونز يم، په ۱۹۱۹ کال کې ارګ ته درغلی وم، درې کسه وو، د چانسلر لېک مو دروور، په کابل کې مو د خپلو څو نمايندګانو پاتې کېدا غوښته.
د سړي لاسونه مړه شول. تر ځنګ مې کېناست، سر يې څو ځله يوې، بلې خواته وخوځاوه، يودم يې وخندل:
ـ اه! پرنګيانو! دلته هم نه يم درنه خلاص!

ومې ویل:
ـخو اوس مې تقاعد اخیستی، له سیاست سره کار نه لرم، ایټالیا ته مې د خپلې مور جنازه راوړه، ته مې په ذهن کې را وګرځېدې، لیدو ته دې راغلم.
امان الله خان ودرېد ، تر لاس یې ونیولم، په موسکا کې یې وویل:
ـراځه! کورته ځو، بیا ونه وایې چې یوه افغان بوډا په پردي وطن کې خپله مېلمه پالنه هېره کړې وه.
تر پارک ووتو، تنګه کوڅه راغله، امان الله خان په یوه زاړه کور کې اوسېده. پورته وختو، وړه کوټه وه، پر زړه، رنګ خوړل شوې غالۍ یو کټ، کوچینی مېز، دوې څوکۍ...ښکارېدلې. کېناستم، شاوخوا مې وکتل، وړه الماړۍ له کتابونو ډکه وه، پورته د لرګي په چوکاټ کې کلیمه نیول شوې وه، کټ ته نږدې، په تاقچه کې د جاینماز پر سر کوچینی قرآن شریف ایښی و.
امان الله خان د باندې ووت. زاړه وره چولې درلودې، غږ یې راته، یو چا ته یې وویل:
ـڅه مو پاخه دي؟!
ښځینه غږ راغی!
ـلوبیا!
امان الله خان وویل:
ـمېلمه لرم، قابلي پلو پوخ کړئ!
ښځینه غږ وویل:

ـغوښه نه شته!
ـیو څوک پسې ولېږئ!
دروازه خلاصه شوه، امان الله خان بېرته راغی، ویې ویل:
ـکړکۍ ته کېنه، کوټه سړه ده.
څوکۍ مې وکښوله، د لمر وړانګې مې اوږو ته سیخې شوې. امان الله خان پر کټ کېناست، ویې خندل:
ـاوس مې نو سم زړه ته ولوېده چې ډېوېډ جونز یې، فکر کوم چې یو ځل مو بیا هم سره لیدلي و.
ومې خندل:
ـهو، زه او سفیر دې په نیمه شپه کې در وغوښتو، ویل دې چې انګرېزان د افغانستان په شمال کې مداخله کوي، خلک یې مسلح کړي دي، سفیر ته دې د هغه له خوا امضا کړی سند ورکړ، ورته ودې ویل چې په دوه اویاوو ساعتونو کې به له افغانستانه وځې. یوه اوونۍ وروسته دې زموږ انګرېز جاسوس اعدام کړ.
امان الله خان سړه ساه وایسته:
ـاې پرنګیانو، حق مو و، وطن مو را غرق کړ.
ومې خندل:
ـته هم ګرم وې، ډېر تېز تلې.
راته ویې وکتل، څه یې ونه ویل:
ـد کوټې دروازه وټکېده، امان الله خان ولاړ شو، بېرته له پتنوس سره راغی. دوه ګیلاسه یې له شنو چایو ډک کړل.

کړکۍ ته ودرېد، ويې ويل:
ـ هاغه ماشومان وينې؟!
ودرېدم. لاندې پاک، سوتره او صحتمند ماشومان روان ول، خندل يې، په ملاوو پسې يې د مکتب بکسې تړلې وې.
امان الله خان وويل:
ـ دا ماشومان پچې نه جارو کوي، په دوو اوزو پسې هم ټوله ورځ نه دي روان، لوږه نه پېژني، مکتب ته ځي، خاندي، تفريح لري، تلويزيون ته ګوري، غم نه ويني، د ټوپک ټک يې نه دی اورېدلی، روغ دي، له ژونده خوند اخلي....
غلی شو، ويې ويل:
ـ د هاغه دوکان تر مخ ناست بوډا زموږ ګاونډی دی، پنځه څلوېښت کاله يې په يوه فابريکه کې کار وکړ، اوس کرار ناست دی، د تقاعد پيسې ورته راځي...نه زوی ته احتياج دی، نه لمسو ته، تر مرګه به په ګېډه موړ او پر تن پټ وي.
هاغه بله ځوانه ښځه ډاکټره ده، اته ساعته کار کوي، خو څوارلس ساعته هوسا ژوند لري، کونډه ده، خو دومره پيسې پيدا کولای شي چې د خپلو اولادونو، درس، روغتيا، خوراک، تفريح... ته ورسېږي.
دا د روم تر ټولو غريبه سيمه ده، خو کورونه يې څلرويشت ساعته برق، ګاز او اوبه لري...کوڅې يې پخې دي، مکتب او روغتون نږدې دی، په دې ټوله غريبه سيمه کې به يو سوالګر هم ونه وينې.

غلی شو، ببرته پر خپل ځای کښناست، پیاله یې ور پورته کړه، ویې ویل:
ـسم وایې! زه تېز تلم، ځکه وخت کم و، ما وېل چې په خپل ژوند کې یو پرمختللی افغانستان ووینم. داسې وطن چې اوسېدونکې یې د دې خلکو په څېر ارام ژوند ولري، لوږه ونه پېژني، تعلیم وکړي، د ځان او نورو په حقوقو پوه شي، ښه او بد ور مالوم وي، په کورونو کې د مورچو د جوړولو پر ځای، د کتابونو ځای جوړ کړي...نور یې په یوه او بل نوم غلط نه کړي ....
غلی شو، له پیالې یې سور وکړ، سوړ اسویلی یې وایست:
ـایټالیاوان له دوهمې نړیوالی جګړې را ووتل، ټوله ایټالیا خاورې شوه، خو خلک یې پوه او تعلیم یافته ول، په لسو کلونو کې یې ببرته ایټالیا، ایټالیا کړه، اوس موټرې او طیارې جوړوي، خو زما خلک بې سواده ول، ماغزه به مې ورسره وخوړل، په عادي خبره کې به یې قناعت نه کاوه.
غلی شو، یودم یې ترخه وخندل:
ـیو وخت څو سپین ږیرې راغلل، دوی په کابل کې روان رېل لیدلی و، غوسه یې نه کنټرولېده، ویل یې چې ښار ته دې د اوسپنې ښامار راوستی، خوراک یې اور دی، شیطان یې چلوي.
ورسره ووتم، په رېل کې مې کښنول، دوره مې ورکړه، پوه مې کړل چې ریل د مساپرو او تجارتي اجناسو د انتقال له پاره تر ټولو ارزانه او ګټوره لاره ده...ورته ومې ویل چې دا رېل له اوسپني او لرګیو جوړ دی،

د ډېرو په سکرو کار کوي، بنيادم يې چلوي...هر څه يې په خپلو سترګو وليدل، خو کله چې ربېل ودرېد، ببرته يې هماغه پخوانی خبره را واخيسته، تور شيطان او د اوسپنې ښامار يې نه غوښت.
راډيو يې نه منله، ويل يې چې په مينځ کې يې واړه واړه شيطانان ناست دي...خلک له دينه باسي...تليفون کوپر ورته ښکارېده، ويل يې چې له دينه اوښتی يې، له شيطان سره غړېږي.
دې خلکو ان په پخه خښته او پوخ دېوال کې هم شيطان ليد...پوهېږې چې ولې؟! علت يې بېسوادي وه.
ما بايد دا ستونزه حل کړې وای، مکتبونه مې جوړ کړل، غوښتل مې چې دا خلک له تياري را وباسم، په هرڅه يې پوه کړم...خو دوی مکتبونه هم نه غوښتل، د کوپر ځالې يې بللې...
ومې ويل:
_نو فکر نه کوې چې په داسې يوه ساده او بې سواده ټولنه کې ترکيې ته د نجونو لېږل ښه نه و؟!
امان الله خان پياله ور ډکه کړه، سره ساه يې وايسته:
_په ټول وطن کې ښځينه ډاکټره نه وه، ښځې به په ډېرو عادي ناروغيو مړې کېدلې، فکر مې وکړ، په ټولو اسلامي هېوادونو کې ترکيه ښه راته وايسېده، تر عربو مخکې وه، ما بايد په خپل وطن کې ښځينه ډاکټرانې درلودای، سلامت پوهنتون، استادان، لابراتوارونه، کتابخانې... خو مې غريب افغانستان ته نه شوای راوړلی، چاره نه وه، نجونې او هلکان مې ترکيې ته ولېږل...د شرعې خلاف کار مې نه ګڼه،

ترکیه اسلامي هېواد دی، د نجونو لیلیه، خوراک، څښاک، هر څه بېل ول.

ومې ویل:

ـ د چادري په اړه څه وایې؟! تا په کابل کې چادري منع کړه!

امان الله خان سر وخوځاوه:

ـ زه دیني عالم نه یم، خو اسلامي نړۍ مې لیدلې ده، مطالعه لرم، ما په یوه اسلامي هېواد کې هم دا ډول شنې رنګه چادریانې ونه لیدلې...زموږ د خلکو لوی مشکل دا دی چې دین او رواجونه یې سره ګډ کړي دي...

زه به د بند، فابریکې، برق، سړک، پل، پلچک، مکتب، پوهنتون... د جوړېدو په باره کې ورته غږېدم، ګټې به مې یې بیانولې، د دې شیانو په جوړولو کې به مې د خلکو همکاري غوښته....خو دوی به په هر څه کې ښځې را ګډولې...پوخ سړک او په موټر کې هوسا تګ ته یې پام نه و، ویل به یې چې نه، بیا به له روان موټره زموږ کورونه او د کورونو په مینځ کې زموږ ښځې ښکارېږي.

د مکتب او پوهنتون په ګټو به مې خوله ستړې شوه، خو په په اخیر کې به یې راته وویل چې نجوني مو کوپر او فحشی ته مه باسه....

د روغتون فایدې به مې ور یادې کړې، ویل به یې چې ته عیاشي غواړې، تورسرې به مو څنګه له کوره د باندې وځي؟!

خوارځواکه ماشومانو او ښځوته مې د تقويې دواوې ور ولېږلي، خو خلکو اور ور واچاوه، ويل يې چې پاچا د اسلامي امت د ډېرېدو مخالف دی، دا دوا زموږ ښځي را وچوي، اولاد نه شي پيدا کولای.
ما به د وطن د پرمختګ خبرې ورته کولې، خو دوی به خامخا پل، پلچک، دېوال، پوخ لښتی...د ښځو له نوم سره تاړه...وی، په دې کې خو زموږ ښځې راځي، خلک به يې مخ ويني، بې بندوباره به شي....دوی هر څه ته بد بينه ول، هر پرمختګ يې خامخا د ښځو مخونو له لوڅوالي او عياشي سره تاړه....
امان اله خان اوږدې خبرې وکړې، سترګې يې لندې وې....
د ډېوډې جونز يادښتونه همدومره ول.
سوزان خپل تليفون را واخيست، په انټرنټ کې يې د امان الله خان نوم وليکه، ګڼې انټرنيټي پاڼې راغلې. يوه يې خلاصه کړه، اروپا او ځينو اسيايي هېوادونو ته د غازي امان الله خان سفر پکې راغلی و.
په مصر کې يې د مصر پاچا شاه فواد، صدراعظم او د کابينې غړې مخې ته را وتلي ول. په عکس کې د امان الله خان استقبال ته په زرګونو کسان د ګلانو له ګېډيو سره ولاړ ول....ګڼ ليکل شوي شعارونه ښکارېدل، امان الله خان يې په اسلامي نړۍ کې خپلواکۍ اخيستونکی اتل ياد کړی و.
د مصر مشهورې ورځپاڼې الاهرام ليکلي ول «اې هغو کسانو چې استقلال غواړئ او له آزادۍ سره مينه لرئ...نو له امان الله خانه يې زده کړئ....».

دوهم سفر يې ايټاليا ته و، په روم کې د ايټاليا پاچا، ملکه، د دربار غړي، صدراعظم موسيوليني...مخې ته ورته راغلي ول. ..بيا فرانسې، سويس، المان،، پولنډ، انګلستان، شوروي ... ته تللی و، هلته يې هم تود هرکلی شوی و، پاچا د افغانستان د پرمختګ له پاره ګڼ قرار دادونه امضا کړي ول...

سوزان بله انټرنټي پاڼه راوسته، په دې پاڼه کې يې د امان الله خان په اړه د نړۍ د سياستوالو، پوهانو، ليکوالو... خبرې را اخيستې وې.

په کابل کې د انګلستان د هغه وخت سفير ليکلي ول:

((امان الله خان په مېړانې، زړروتوب، دوستي او ښه مشرتوب کې جوړه نه درلوده. دا سړی د پرمختګ لېونی و، غوښتل يې چې خپل هېواد په لنډ وخت کې د نړۍ د پرمختللو هېوادونو په کتار کې ودروي....

د هند لومړي وزير جواهر لعل نهرو ليکلي ول:

((امان الله خان فصيح، روانه او قناعت ورکوونکې ژبه درلوده، په خپل سفر کې يې ډېر اروپايي هېوادونه قانع کړل چې په افغانستان کې سرمايه ګذاري وکړي، فابريکې جوړې کړي... دې سړي خپل هېواد نړۍ ته ور وپېژاند، د افغانستان حيثيت او اعتبار يې ډېر کړ...)).

فرانسوي سفير موريس فوشي ليکلي ول: ((ځوان پاچا په سياست کې حيرانوونکې پوهه درلوده، وېره يې نه پېژندله...ما په لومړي ځل د جنرالي په د ريشي کې وليد، ښکلی ښکاريده، سترګې يې اغېزناکې وې، مقابل لوری يې تر تاثير لاندې راووست، په خبرو کې به يې

موسکا ګډه وه، په ډېرو سختو حالاتو کې هم نه عصبي کېده، دې سړي خپل هېواد په لنډ وخت کې نړۍ ته ور وپېژاند...)).
امریکایي لیکوال پولاده د امان الله خان د ملګرو له قوله لیکلي ول:
((د دارلامان ماڼۍ د یوې غونډۍ پر سر جوړېده، امان الله خان راغی، د ماڼۍ جوړېدو ته خوشاله و، ویل یې چې د ماڼۍ کارونه باید له نږدې ووینو، خو موږ ورته وویل چې غونډۍ یخ وهلې، ځانونه مو وازمایل، پورته ختل ناممکنه ده، ښویږو... خو پاچا وخندل، منډه یې واخیسته، په یوه ساه د غونډۍ سر ته وخوت. له هماغه ځایه یې په خندا را غږ کړل:
((ډېره ډوډۍ مه خورئ، زما غوندي ورزش وکړئ...)).
(په افغانستان کې اور) د کتاب لیکوالي میرمن ریاټالي سټیوارټ لیکلي ول: ((د افغانستان پخواني امیران مغروره او متکبره کسان ول، په سخته به یې چاته اجازه ورکوله چې ورسره ووینې، خو امان الله خان بې کبره انسان و، له ګارډ او محافظ پرته به په ښار او کوڅو کې ګرځېده، له غریبو خلکو سره به یې ناستې درلودې، د هغوی مشکلات به یې لیکل...دی ریښتونی او صادق انسان و، کله چې له کابله ووت، نو په غزني او کندهار کې په زرګونو خلک ورباندې را ټول شول، ټول د پاچا امر ته ماتله ول، ویل یې چې د سقاو پر زوی حمله ور وړو، خو امان الله خان منع کړل، ویې ویل چې زما پاچاهي د افغانانو په خپل منځي جګړې نه ارزي.)).
یوه بل لیکوال لیکلي ول:

((په ایټالیا کې د پاچا ژوند سخت و، په ناز او نعمت کې را لوی شوي دي سړي نجاري کوله، ده هېڅوخت د ایټالیې د حکومت مرستې ونه منلې، ویل به یې چې لاس او پښې لرم، خیرات ته ولې کینم... یو وخت یې لاس ډېر تنګ شو، د افغانستان پاچا نادر خان ته یې لیک ور ولېږه، له هغه یې غوښتي ول چې په کابل کې زما یوه ټوټه ځمکه خرڅه او پیسې یې را ولېږه، خو نادر خان دا کار ونه کړ...امان الله خان بیا د مرګ تر ساته له هېچا، هېڅ ونه غوښتل...)).

افغان دیپلومات ډاکټر شاهي بای مستمندي لیکلي ول:

-((په ایټالیې کې د امان الله خان کور ته ورغلم، پاچا غریبانه ژوند درلود، ملکې ثریا د پاچا د کټ روجایي لیرې کړه، یو بالښت یې را وایست، راته ویې ویل چې دا بالښت د افغانستان له خاورې ډک دی، پاچا دا خاوره هغه وخت ورسره را وړه چې له افغانستانه را ووت.

پاچا پر همدې خاوره سر لګوي، وایې چې بوی یې ښه رابانډې لګېږي، کله چې ناروغه شي، نو همدې خاورې ته پزه ور نږدې کړي، خپل سږي وپړسوي، وایي چې درملو ته ضرورت نه شته....پاچا وصیت کړی چې که مړ شوم او وطن ته مې د تابوت د وړلو امکانات نه ول، نو په قبر کې به همدا خاوره راسره ږدئ...)).

یوه بل اروپایي لیکوال لیکلي ول:

-((دې خلکو (افغانانو) کبر وکړ، د عزت، ترقي او پرمختګ چانس یې په لغته وواهه...دوی یو داسې پوه، مدبر، زړه سواند، زړور او پر وطن

مېین پا چا پسې واخیست، چې په افغانستان کې به بیا تکرار نه شي...)).
سوزان د دوه زره شپاړسم افغانستان عکسونه را وستل. خوار او په نس وږي، خړ پړ خلک، سوالګر، له ختو جوړ کورونه، وژنې، چاودنې، بمبارد، پرې کړې اندامونه... یې سترګوته ودرېدل.
د سوزان سترګې ډکې شوې، ګامونه یې واخیستل، د ډېوېډ جونز کتابچه یې د جهیل اوبو ته واچوله.
د خیمې خواته ورغله، د پلار خوشاله ږغ یې واورېد:
_څنګه! ډاډه یم، پر غور نیکه به دې افتخار کړی وي.
سوزان ور وکتل.
پلار یې په حیرانۍ وویل:
_ته ژاړې!
نجلۍ خیمې ته ننوته.

(پای)